

ELS DIJOURS D'EUROPA★

UN ALTRA EUROPA ES POSSIBLE

Conèixer en profunditat les diferents visions de l'espai de l'esquerra transformadora europea al voltant de l'actual procés de construcció europea i del projecte de Constitució Europea

Edita:

GUE/NGL

Izquierda Unitaria Europea-Izquierda Verde Nórdica

Grupo Parlamentario-Parlamento Europeo

Fundació Pere Ardiaca

Rda. Sant Pere 42 2on

08002-BARCELONA

fpardiaca@fpardiaca.org

Produeix:

DeBarris sccl

c/ Perla, 31

08012 BARCELONA

debarris@debarris.com

DL B-8232.04

ISBN: 84-931319-7-0

Els dijous d'Europa

Un altra Europa és possible

GUE/NGL

Izquierda Unitaria Europea/Izquierda Verde Nórdica

Grupo Parlamentario - PARLAMENTO EUROPEO

Els
dijous
d'EF

Celestino Sánchez Ramos

L'edició d'aquest llibre es dona en el marc de les grans mobilitzacions socials i polítiques que han tingut lloc al nostre país contra el neoliberalisme i les polítiques antisocials del govern del PP. Mobilitzacions per la pau i contra la guerra d'Iraq , contra el PHN, per la millora de les condicions laborals, contra el terrorisme... i que han possibilitat un govern d'esquerres i catalanista a Catalunya i un govern de progrés i d'esquerres a l'Estat, les esquerres governem a Catalunya i a l'Estat espanyol.

La Fundació Pere Ardiaca ha realitzat en aquest context una sèrie de debats sobre la construcció europea. Els temes que s'han tractat van ser el procés d'ampliació, democràcia i participació ciutadana, el procés constituent europeu i el projecte de Constitució Europea, però sobretot el caràcter social i democràtic que aquest procés ha de tenir.

Celestino Sánchez Ramos és President de la Fundació Pere Ardiaca

Vull agrair a totes les persones, organitzacions i institucions que han permès i possibilitat la realització d'aquestes jornades, tant a nivell polític com a nivell tècnic.

En primer lloc vull agrair al Grup Parlamentari de la Esquerra Unida/Esquerra Verda Nòrdica (GUE/NGL) el seu suport i col·laboració, també a la Oficina del Parlament Europeu a Barcelona i a la rectora de la Universitat Pompeu Fabra, Rosa Virós, on es van realitzar aquestes jornades. A Sergi Ramón i a Miquel Raventós i a totes les companyes i els companys d'AEP per la seva participació i suport.

A totes i tots els ponents: Daniel Cirera, Responsable Internacional del PCF; a Ilda Figueiredo, Eurodiputada per Portugal del PCP; a Salvador Jové, Eurodiputat per IU; a Sylvia-Yvonne Kaufmann, Eurodiputada per Alemanya del PDS; a Gennaro Migliore, Responsable Internacional del PdRC; a Felipe López-Aranguren, sociòleg, polític i poeta; a José Antonio Estévez Araujo, Catedràtic de Filosofia i Dret de la UB i a Jacopo Vernier, Responsable Internacional del PCdl.

Als companys i companyes d'Izquierda Unida, del Partit Comunista Francés, del Partit Comunista Portuguès, del Partit de la Refundació Comunista, del PDS alemany, del Partit dels i les Comunistes d'Itàlia, d'Esquerra Unida i Alternativa, i molt especialment al Partit dels i les Comunistes de Catalunya i a la CJC-Joventut Comunista. També un agraiement especial a les companyes i companys de CC.OO.

A totes i tots els que van presentar cada una de les jornades: a Antoni Barbarà, Responsable de l'Àrea Internacional d'Esquerra Unida i Alternativa (EUiA); a Àngels Martínez Castells, Vice-presidenta de la Fundació i Professora d'Economia de la Universitat de Barcelona; a Mercè Civit, Responsable de la Secretaria de la Dona de CC.OO-Catalunya; a Jordi Ribó, Responsable de la Fundació Pau i Solidaritat de CC.OO-Catalunya; a Mª José Pardo, Regidora de Serveis Socials a l'Ajuntament de Cornellà i Secretària de la Fundació; a Rosa Bofill, Responsable de la Dona de la Federació d'Ensenyament de CC.OO-Catalunya; a Jordi Miralles, Diputat al

Parlament de Catalunya i Coordinador d'Esquerra Unida i Alternativa i a Agustí Ruiz, Responsable Internacional del PCC.

I, com no, a Queralta Vila, Helga Montagut, Jaime Aranda, Carme Fortià, Celia García, Àngels Martínez Castells, Sandro Maccarrone i Jose A. Meneses Moreira, per la seva tasca de traducció i interpretació, i a Mar Olivé per la correcció lingüística dels textos.

Per últim, el meu agraïment al conjunt de companyes i companys, amics i amigues de la Fundació Pere Ardiaca.

A tots i totes, gràcies.

Des de la Fundació Pere Ardiaca creiem que el coneixement i la praxis de les conclusions d'aquest coneixement és el que ens farà lliures.

Celestino A. Sánchez Ramos
President de la Fundació Pere Ardiaca

Maria Àngels Martínez Castells

A manera de presentació

Catalunya és una nació sense Estat on la classe obrera ha sabut combinar, juntament amb les seves lluites específiques econòmiques, socials i polítiques, la defensa del dret a l'autodeterminació, el dret d'expressió i la defensa de la llengua catalana. En el mateix nivell podem trobar també entre la ciutadania de Catalunya un profund respecte per la diversitat i pels drets culturals i lingüístics de tots els que se senten catalans hagin nascut on hagin nascut, o visquin i treballin a Catalunya. La majoria de ciutadans i ciutadanes de Catalunya, que des del temps del franquisme es varen incorporar a la lluita per la democràcia, no són estranys a un model d'Estat republicà de tipus federal o confederal i, juntament amb la resta de la població, contempen el procés de la Unió Europea amb certa expectació però també amb gran passivitat.

Maria Àngels Martínez Castells és Vice-Presidenta de la Fundació Pere Ardiaca

És necessari saber trobar les idees, el llenguatge i les propostes adequades perquè aquest model de construcció passiva que permet fer als de dalt el que volen amb molt poca oposició, converteixi els homes i les dones de Catalunya en protagonistes de la Unió Europea i col·loqui en el centre del debat els interessos populars, de classe, de gènere, dels actuals habitants dels pobles d'Europa i de les properes generacions que han de venir a un món on es pugui respirar, pensar, parlar i relacionar-se amb més llibertat i igualtat, amb més solidaritat, de les que l'actual construcció europea comporta.

Aquest és el motiu pel què, des de Catalunya, i aviat farà cinc anys, vàrem aportar també unes primeres línies de reflexió molt esquemàtiques —a les que hem anat invitant a afegir-ne moltes d'altres— per obrir un debat democràtic que no hauria d'esgotar-se en el curt termini de la contesa electoral. Les ponències que integren aquesta publicació en són una bona mostra i creiem que la Fundació Pere Ardiaca ha fet un treball polític important reunint els i les representants dels partits polítics i els professors i teòrics dels que ens n'orgulleix publicar les seves darreres aportacions. Tanmateix, creiem que també és just reprendre aquest fil roig del pensament per una Europa d'esquerres i recordar la vigència d'unes reivindicacions que demostren la seva validesa. En aquest sentit, dèiem i seguim dient que hi ha:

La necessitat d'enfortir la democràcia i promoure la solidaritat

Les dones i els homes de Catalunya han de jugar un paper clau en l'enfortiment de la democràcia en l'actual procés de construcció de la Unió Europea. Quan s'està produint a l'Europa dels 15 un desplaçament de la capacitat de gestió i de la sobirania més enllà de l'àmbit dels Estats constituïts, des de l'esquerra transformadora proposem un nou acostament dels centres de decisió cap els ciutadans i ciutadanes, un renovat protagonisme dels governs locals amb finançament suficient

perquè la seva gestió abasti de forma suficient totes les seves capacitats i les demandes de les respectives poblacions, i un enfortiment de la democràcia real en la que les persones s'impliquin i controlin les decisions preses en assignació de recursos, manteniment o ampliació de l'esfera pública, distribució de la renda i lluita contra l'atur.

En canvi, estem assistint de fet al progressiu traspàs cap amunt de competències de política econòmica que els Estats moderns havien considerat totalment inalienables. La Unió Europea és una organització supranacional menys democràtica que els Estats occidentals tradicionals, més difícil de controlar per part dels ciutadans, sense política d'ocupació real, unes taxes d'atur que es mantenen massa altes, i un Banc Central europeu totalment al marge dels controls parlamentaris i democràtics i amb la missió fonamental de controlar la inflació —al marge de la conjuntura econòmica, de les necessitats dels territoris, i d'altres indicadors econòmics i socials, negant-se explícitament la possibilitat de fer polítiques anticíclics contra l'atur mitjançant la combinació keynesiana de polítiques monetàries i fiscals.

De fet, els pressupostos de la Unió Europea, al revés dels que elaboren i aproven els governs tradicionals, no tenen efectes equitatius ni de millora de la distribució de la renda: la meitat del pressupost està destinat a la Política Agrària Comuna que afavoreix clarament als agricultors més rics de la Comunitat i, amb gran escàndol de la pagesia catalana, als terratinents de l'Estat espanyol.

Pel que fa al Fons Europeu de Desenvolupament Regional, pel seu nivell de renda —superior al 75% de la renda mitjana comunitària— Catalunya està exclosa de l'objectiu núm. 1 —el més important en termes monetaris i de distribució— donant-se el cas que el saldo financer de Catalunya amb la Unió Europea també ens és negatiu: és a dir, Catalunya és finançadora neta encara que la seva renda no arribi a la mitjana de la Comunitat.

El govern de Catalunya ha de fer, per tant, pels seus propis mitjans, la seva política de foment de l'ocupació, d'impuls de les

inversions productives, de foment i equilibri industrial, de recerca i desenvolupament, de protecció i millora de les condicions de vida del seu camperolat, al marge de les directrius i dels fons insuficients que rep de la Comunitat Europea.

Principi de subsidiarietat

Catalunya ha d'impulsar a fons i de forma radicalment democràtica el principi de subsidiarietat reconegut pel Parlament Europeu, perquè el màxim de decisions que afecten la població es prengui a partir de la seva iniciativa, amb la seva participació i control. Tanmateix, la política de subsidiarietat ha de comptar amb recursos suficients, altrament és només una enganyosa i buida declaració de principis. Per tant, és urgent l'increment del Pressupost Comunitari i que aquest reverteixi en ajudes concretes a totes les zones que, com Catalunya, arrossegueu seriosos problemes sectorials i propis —sector dels fruits secs i de l'oli, zones d'alta muntanya, insuficient participació en el mercat de treball de la població en edat activa, en especial de les dones i els joves, en relació als paràmetres europeus. Pel que fa a medi ambient Catalunya està patint les conseqüències d'un procés industrial especialment degradant i compta per ara amb polítiques ambientals i de control insuficients. La Unió Europea hauria d'ajudar de manera decidida, com sembla ser la seva política, a què es respectessin les normes de contaminació, a la regeneració dels rius i de les platges, i a fomentar una educació que gestionés millor els recursos, especialment els no renovables.

Caldria, doncs, que es vetllés per l'aplicació radical del principi de subsidiarietat, que no s'aturi com ara en un joc entre la UE i els Estats, sinó que s'estengui fins a l'autèntica arrel de la sobirania: els diferents col·lectius de ciutadanes i ciutadans, començant així a trencar les barreres entre l'esfera pública i la privada, per una Europa social de la immensa majoria dels seus habitants.

Immigració

Catalunya, des de la seva llarga història democràtica, ha d'afa-

vorir la democratització real del Parlament europeu perquè aquest disposi de poders reals i legítims i així pugui atendre les reivindicacions de totes les comunitats i dels col·lectius marginals, i contribueixi efectivament a la pau i al reequilibri entre els pobles. Hauríem de dir prou a l'Europa bastió que maltracta els i les emigrants i els sotmet a condicions humiliants. Des de Catalunya exigim el màxim respecte pels drets de tota dona i home, hagi nascut on hagi nascut, i considerem fonamental lluitar contra la xenofòbia i el racisme. Catalunya és un país mediterrani, i una terra tradicional de pas i d'acollida. Les migracions que es produeixen a l'entorn de la Mediterrània —a més de la recepció més tradicional d'immigrants d'Amèrica Llatina— ens obliga a tenir una cura molt especial de les polítiques i les actituds que fomentin la intolerància. Catalunya no és lluny de Vitrolles i els feus lepenistes. A la mateixa Catalunya nord estan guanyant força les opcions del Front Nacional en detriment de forces d'esquerra i democràtiques. En aquest sentit, per part de la Comunitat Europea i del seu Parlament: s'haurien d'impulsar, de manera urgent, una política d'immigració oberta, acollidora i integradora.

Cal, doncs, impulsar a nivell europeu una política d'immigració que faci partícips totes les immigrades i immigrants dels mateixos drets de ciutadania que han de ser efectius per a tots els habitants de la Unió Europea. Aquesta és la millor manera d'eradicar el quart món interior, de combatre la xenofòbia i el racisme perquè les i els immigrants no estiguin en una posició feble i precària. Europa ha de demostrar el seu civisme, la seva humanitat i la seva solidaritat amb la igualtat de tracte amb persones d'altres ètnies, cultures i religions.

Pels drets econòmics i socials de la ciutadania europea

Fins ara la ciutadania europea s'ha construït sobre la base dels drets civils i polítics, i s'ha menystingut, interessadament, la igualació dels drets econòmics i socials de totes les dones i

homes que habiten en el territori comunitari. Això respon en bona mesura als diferents nivells de democràcia econòmica assolits a cada Estat, a la voluntat d'igualar, quan calgui, els drets socials “per baix” i fins i tot a la intenció de restringir els drets de ciutadania al nivell dels aconseguits en el segle XIX, esborrant les conquestes del segle XX que acompanyaren el final de la IIGM i la combinació de polítiques assistencials, de protecció i keynesianes, juntament amb l'expansió dels bens i serveis públics i, en gran mesura, gratuïts.

L'increment de l'atur, de la precarietat dels contractes, de la pèrdua de condicions d'estabilitat laboral, i fins i tot els riscos afegits en la pràctica de determinats oficis per motius d'horaris intensius, manca de supervisió i nous agents i productes, exigeix que els sindicats i el Parlament europeu considerin tasca prioritària la recuperació de les conquestes perdudes en molts països de la comunitat en els darrers anys, així com la defensa dels interessos econòmics de la immensa població as-salariada amb una millor distribució factorial de la renda, recuperant, com a mínim, els punts perduts —com en el cas de l'Estat espanyol— en els darrers anys.

La Unió Europea només podrà construir-se sense donar l'esquena als seus homes i dones si s'anteposa la democràcia econòmica als interessos de les multinacionals, si els drets socials i econòmics s'igualen “per dalt”, elevant per tant les prestacions, qualitat i abast de serveis públics com el de l'Estat espanyol, si es fan polítiques efectives de plena ocupació que no impliquin la retirada de les dones de les feines retribuïdes sinó que, ben al contrari, es fomenti el nivell d'ocupació de les dones i la igualtat de sou per igual treball, quan de fet s'està retrocedint en aquestes qüestions tan fonamentals en els països amb model salarial masculí fort. Aquests retrocessos estan posant també en perill el sistema democràtic en la mesura en què, juntament amb l'increment de la desigualtat relativa per tots els motius abans exposats, hi afegixen a més major desigualtat per motius de gènere.

Per una política regional igualadora en una Europa respectuosa del medi ambient

La Comunitat Europea ha fet, des de 1976 —any de creació del FEDER— i fins ara, una mascarada de política regional. De fet, les desigualtats de renda entre els territoris no han fet més que incrementar-se, obrint-se encara més el ventall i la distància entre les regions més riques i les més pobres. De fet, no hi ha autèntica voluntat d'igualar els territoris, en la mesura en que això implicaria també una millor distribució de l'estructura productiva, de l'accés a la tecnologia més moderna i una més gran homogeneïtat del mercat de treball. El Parlament europeu ha de comprometre's en aconseguir recursos per una política regional realment equilibrada dels territoris.

Juntament amb aquest compromís, el Parlament europeu s'ha de replantejar l'actual model de creixement i els indicadors amb que es mesura i que fins ara eren inqüestionables. Ni el PIB ni el PNB expressen realment la riquesa present dels països, i molt menys les seves possibilitats de futur. Els preus han de contemplar tots els costos ambientals i socials que la producció privada i orientada cap al consumisme provoca, i no s'ha de seguir tolerant que la present generació i les generacions futures paguin el malbaratament de recursos de les societats capitalistes avançades. Cada vegada semblen més lluny valor i preu. Cada dia hi ha més pressions per anteposar l'economia a la política. A cada moment se'ns insisteix en què el mercat (capitalista) és natural en la societat i la democràcia una cosa afegida.

El Parlament europeu ha de vetllar per reduir el tan esmentat dèficit democràtic augmentant la seva representativitat, la seva accessibilitat i fins i tot la seva dignitat. Ha de fomentar els mecanismes de control i acostar-se a les ciutadanes i ciutadans. Però, sobretot, ha de vetllar per la construcció d'una Europa força diferent de la que ara es perfila en la que els grans directius de les multinacionals no manipulin la moneda per fer caure polítics democràticament escollits, ni per conquerir mercats. Caldria que

els parlamentaris europeus realment democràtics, juntament amb totes les importants qüestions de defensa puntual de grups i sectors perjudicats, es qüestionin també seriosament i com a col·lectiu la manera com s'està construint Europa, el retrocés en drets, qualitat de vida i conquestes democràtiques de la majoria dels seus treballadors i treballadores presents i de les generacions futures, i la coartada per l'exercici neoliberal que, amb el sancionament de polítiques públiques com la monetària o la manca de polítiques explícites com la d'ocupació o amb l'engany sobre polítiques regionals que fomenten el desequilibri territorial, s'està oferint als més poderosos. En fer de manera explícita aquest replantejament, que no representa sinó assumir que també el Parlament Europeu és un escenari més de la lluita de classes, guanyaran quotes de representativitat per als assalariats i assalariades, les dones i els homes progressistes i democràtics que, tot i sentint-se profundament europeus, no poden ni identificar-se ni molt menys engrescar-se amb els paràmetres antidemocràtics i neoliberals de l'actual construcció de la Unió Europea.

Per una Europa de pau:

El Parlament Europeu ha d'aconseguir unir les diverses i contradictòries veus que s'escolten a Europa (entre governs i ciutadania, entre els diferents governs entre sí). Les contradiccions que es varen iniciar en la guerra dels Balcans han continuat en les successives guerres que l'imperialisme ha promogut per interessos espuris. No aconseguir una política de pau i seguretat pròpia és una desfeta per a la construcció europea, l'enfonsament de la coartada de construir una Europa unida per assegurar la pau. Afebleix la mateixa UE i la sotmet a la política exterior agressiva dels Estats Units.

Per una economia al servei de les persones

La política democràtica s'ha d'anteposar a l'economia, i no al contrari. Mesures concretes: Increment del control del PE fins a la possible moció de censura de la Comissió i del Consell.

Replantejament dels Tractats de Maastricht i Amsterdam i imposició de la taxa Tobin per gravar especulacions financeres i moviments de capital. En el PE s'ha de distingir clarament un grup de parlamentaris contra el neoliberalisme i el pensament únic, per la defensa dels drets de les treballadores i els treballadors, és a dir, la immensa majoria de la població.

Cal també que la Unió Europea tingui una política real de plena ocupació, amb llocs de treball dignes. A Europa cal recuperar l'esperit de finals de la II GM quan es varen unir, de forma massiva, els drets econòmics i socials als drets civils i polítics. Europa ha de ser pionera en la consecució de la jornada de les 35 hores. Això ha d'implicar també una autèntica revolució igualitària en la distribució sexual dels treballs, un canviar, compartir i adaptar temps i valors en una nova manera de viure la vida en la que cada persona pugui identificar-se molt més amb tot el que fa mentre es reforcen els lligams socials i col·lectius.

I cal també que a la Unió Europea no s'aturi el continu avenç de posicions de la dona a la societat, a la Universitat i al món laboral. Els drets econòmics i socials, entre els que hi ha en lloc destacat el dret al treball assalariat, a les pensions, a un subsidi d'atur, a la salut, a l'ensenyament i a una cultura no alienant, a les escoles-bressol, etc., etc., es volen retallar a costa sobre tot de les conquestes de la dona en els darrers temps. Compartim la idea que l'assalt de la dona europea al mercat de treball qualificat — encara que insuficient—és una de les revolucions silencioses de la segona meitat del segle passat que no poden retrocedir i que la societat, en el seu conjunt, ha de defensar com a senyal identitària de progrés en la vida democràtica.

Entre tots hem d'aconseguir una societat més justa, més participativa i un millor medi ambient. L'herència que hem de deixar a les futures generacions és doble: d'una banda, una terra que ningú consideri de la seva propietat privada i que per tant ningú pugui malbaratar ni maltractar, perquè només la tenim en usufructe, com els mars i els rius i, per l'altra, però

íntimament unida a la qüestió anterior, una societat amb més igualtat, amb menys explotació, amb éssers humans més sans i autònoms, amb una vida més digna. Reivindiquem l'Europa de les diferents cultures i nacionalitats, l'Europa de les ciutats, dels pobles i les persones.

L'Europa que s'està construint des de la passivitat i la llunyania dels ciutadans i ciutadanes és una Europa poc social, on només hi guanyen els que fan els grans negocis i la resta, la immensa majoria, hi sortim perdent. Cal construir Europa des del protagonisme dels diferents col·lectius que formem la vida cívica, amb instruments efectius de participació i control, com n'ha estat i n'és un bon exemple la lluita de l'aigua.

Cal donar suport al programa de la Unió de Pagesos i altres sectors de la pagesia, en especial pel que fa a la igualació de les rendes del camp amb altres sectors productius, al no despoïment de l'alta muntanya, i a un tracte més just per part de la Política Agrària Comunitària dels productes mediterranis, a una política comunitària que afavoreixi un millor equilibri dels sectors productius, frenant la tendència a convertir Catalunya en una gran instal·lació turística en detriment de la seva tradició industrial i d'innovació tecnològica, i perquè en els programes de la UE sobre política de recerca i investigació les Universitats catalanes tinguin un lloc destacat i protagonisme en base a les necessitats de la indústria i la societat a la que pertanyen..

• • •

Amb aquests punts, i molts més, es volia i es vol anar construint per part de les esquerres una Europa social, participativa i democràtica. Els defensors de l'ordre econòmic imperant ens diuen, però, que les nostres reivindicacions no hi caben en l'única Europa possible: la que s'està construint des del Tractat de Maastricht i els interessos de la Philips, des del Pacte d'Estabilitat i el Banc Central Europeu. Ens diuen que només és possible l'Europa dels tecnòcrates, dels buròcrates, de la "gent eficient" que anteposa

les cotitzacions de la Borsa al dret al treball, que anteposa les privatitzacions d'empreses al manteniment d'un servei públic de salut, d'un ensenyament públic de qualitat, d'unes pensions dignes. Ens diuen que els drets s'han d'igualar a Europa per baix, i això vol dir, de fet, retallar les conquestes obreres i populars. Això ens diuen, encara que tots sabem que no és veritat, que hi ha una altra Europa que volen silenciar: l'Europa dels ciutadans que es neguen a cedir més sobirania a la Unió perquè no volen anar endarrera. L'Europa de països com Suècia que, amb les dones al capdavant, ha decidit no entrar en el sistema monetari europeu perquè vol mantenir les seves conquestes econòmiques i socials.

La propera Constitució que es vol imposar sense discussió, amagant la seva veritable importància, queda perfectament desemmascarada en el magnífic treball que ha fet el professor José Antonio Estévez Araujo i que més endavant podreu llegir. Tanmateix, la seva elaboració excloent als parlamentaris d'esqueres més coherents i compromesos recorda un nou intent de burla de l'Europa dels grans interessos econòmics. I em recorda un petit passeig per la història que vaig tenir ocasió de fer ara fa quatre anys:

“Sense buscar gaire podem trobar també, a la història, dues Europes: l'Europa dels Habsburg i dels Borbons, l'Europa del Vaticà amb els seus pecats i dogmes, l'Europa xenòfoba, l'Europa feixista, l'Europa intolerant, i l'Europa de la Revolució Francesa dels sans-culottes, de la Comuna de París, de l'assalt al Palau d'hivern, dels consells obrers de Pannekoek, dels consells de fàbrica de Gramsci, de la Resistència front el feixisme, del maig del 68 on un poeta —o una poetessa— assegurava que el mar estava sota les llambordes, i una Europa on, en un dels seus extrems, un dels més pobres, el poble i uns quants capitans ara ha fet 25 anys varen fer la revolució dels clavells, la descolonització, la Reforma Agrària...

En aquesta Europa hi ha dones en primer pla: com Maria Curie, Irene Jolliot-Curie, totes dues premis Nobel i, la sego-

na, a més, comunista, i Rosa Luxemburg, Clara Zetkin i Alexandra Kolontai, però també Clara Campoamor, que potser no era ni d'esquerres però sí republicana i va lluitar per aconseguir el vot de les dones espanyoles a la II República... i tantes, i tantes altres.

Hi ha l'Europa dels cantants i dels poetes: de Jacques Brel que ens explicava que els burgesos de Brussel·les eren com "cochons" i de Bertold Brecht que es preguntava on era la classe obrera en els llibres d'història, i l'Europa de la poesia trista i tendra d'A. Machado que advertia als que venien al món que una de les dues Espanyes l'hi havia de gelar el cor.... Com ara ens vol assecar el cor una de les dues Europes."

Crec que no hi ha massa dubtes en què les persones que formem la Fundació Pere Ardiaca ens proclamem, ara com abans, els hereus de l'altra Europa: la solidària i revolucionària, la que fa onejar amb orgull les banderes llibertàries, les banderes verdes d'un món més habitable, la bandera violeta de la lluita feminista i les banderes roges de tots els que volem acabar amb l'explotació i la prepotència, la corrupció i el cinisme, per la llibertat i la igualtat. En aquest sentit, hem pensat que els propers mesos seran importants per debatre el futur de la Unió Europea, i que calia tenir instruments per veure-hi clar. I estem convençuts que un bon mitjà ha estat el cicle de conferències organitzat i n'és ara l'edició d'aquest llibre.

Bona lectura!

Mª Àngels Martínez i Castells
Vice-Presidenta de la Fundació Pere Ardiaca

(Textos del 1999, del 2000 i del 2004)

Daniel Cirera

Per transformar Europa i tornar-la als ciutadans

La construcció europea ha patit, des del principi, esperança, rebuig i escepticisme. Per als francesos és una barreja d'adhesió i desconfiança. Europa, com a construcció real, ha estat més aviat el resultat d'un sofriment que no pas d'una elecció. S'ha construït "des de dalt", indissociablement d'apostes globals. Ahir va ser la Guerra Freda, avui la globalització. Hi ha hagut pocs debats democràtics populars que facin d'Europa una aposta política, tret d'excepcions raríssimes a França com el rebuig de la CED als anys 50 (per part de comunistes i gaullistes) i el referèndum sobre el tractat de Maastricht el 1992, en el qual, si tenim bona memòria, el "sí" va guanyar per molt poc.

Al cap i a la fi, globalment, el procés d'unificació no ha estat el resultat de decisions assumides en els debats, sinó un procés instaurat pels governs, els Estats i les forces socials i polítiques

---

Daniel Cirera és Responsable Internacional del PCF

dominants, amb un acord tàcit de les poblacions en el millor dels casos, i en el pitjor, contra la seva opinió, segons els avantatges que pretenien treure'n, les conseqüències que suposaven per al seu nivell de vida en l'àmbit social, o per la seva sobirania.

La construcció d'Europa s'emmarca, al principi, en la Guerra Freda, presentada com un projecte de "tercera via" respecte al capitalisme americà i al comunisme, ja que l'amenaça soviètica era un element de cohesió ideològica i política. Aquest fonament justificava l'oposició o la inquietud dels qui hi veien un dels pilars d'occident i de l'imperialisme. Reduint la perspectiva a una alternativa "a favor o en contra", Europa s'ha traduït per una manca de veritable debat polític respecte a les decisions, sobretot, en l'àmbit social i econòmic.

Aquest sentiment, acceptat o sofert, que no hi havia cap alternativa estava recolzat pel fet que les diferents forces polítiques dominants, socialistes i democristians, defensaven globalment el mateix projecte, una visió comú en un consens sòlid, sense controvèrsies ni polèmiques.

Noves condicions

En l'actualitat, el debat sobre Europa, la seva naturalesa i el seu futur, es planteja des de condicions totalment noves. Europa es troba en la cruïlla de camins, amb qüestions inèdites en l'àmbit internacional, en les dinàmiques d'enfortiment o de dissolució, en l'adhesió de poblacions fins a les polítiques instaurades i a la identificació a l'interès comú.

Mentre el procés sembla irreversible, tot just acabem de viure, en el decurs d'alguns mesos, crisis que, tot i no sent existencials de moment, assesten un fort cop a la cohesió de la Unió Europea. Penso en el fracàs de la cimera de Brussel·les al desembre de 2003 amb la no-adopció del projecte de Constitució, les tensions al voltant del Pacte d'estabilitat i les fractures sobre la guerra d'Iraq, amb una crisi sense precedents i, segons el meu parer, estructural i durable, de les relacions atlàntiques.

El projecte europeu ha d'assumir i integrar importants cops que desestabilitzen una construcció concebuda en un món bipolar i un llarg període de creixement amb un model social fundat sobre el creixement i l'Estat providència. Els qui prenen decisions s'enfronten a la tensió, també a una contradicció entre l'enfortiment de la integració amb l'euro, imbricacions creixents en termes d'economia. Han d'afrontar desafiaments importants que capgiren les dades: l'ampliació a 10 països, l'expansió del model liberal amb, en el mateix moviment, l'afirmació de l'hegemonia dels EUA però també pols regionals de poder. En aquest sentit, Europa està confrontada a una forta necessitat d'unificació mentre que es troba davant de contradiccions estructurals, sobretot amb l'ampliació.

Un debat polititzat

Aquestes dades globals no engloben totes les qüestions plantejades. L'adhesió de les poblacions al projecte europeu és igualment fonamental. Aquests importants i històrics reptes obliguen a pensar en altres solucions. Obren el camp del debat sobre les eleccions socials i polítiques mentre augmenten les respostes dels polítics i dels models liberals i del domini del mercat. Aleshores, es constata que la manera com s'ha fet, des de dalt i d'alguna manera per defecte, no ha suscitat cap adhesió real. El debat es polititza en certa manera. I si ja no capficats com al principi dels anys 90, d'estar a favor o en contra d'Europa, sinó més aviat de quina Europa nosaltres, els pobles, necessitem, aleshores la problemàtica és totalment diferent. En aquest cas, el risc és que davant d'aquest afebliment de la legitimitat del projecte, tant per causa del rebuig dels seus fonaments liberals com per l'absència d'arrelament popular, l'espai de debat i de decisions sigui ocupat en el millor dels casos per arranjaments al marge i, en el pitjor, per un avançament ultraliberal. L'absència de resposta progressista sòlida deixa cabuda als replegaments populistes o nacionalistes que ja s'han manifestat a les

eleccions en els últims anys a la Unió Europea i que ja marquen opinions en els països de l'ampliació.

És a dir, com n'és d'imperatiu tractar la qüestió dels canvis i alternatives a Europa i per Europa de manera directa i d'esqueres. En aquest context, ple de riscos i possibilitats, la responsabilitat de les forces polítiques i socials que treballen per reformes i transformacions profundes, que lluiten contra l'arrel dels problemes i poden, totes soles, obrir una perspectiva democràtica nova, és gran. Per a això, s'ha de fer del debat polític europeu una qüestió ciutadana, una aposta del debat polític articulada amb les batalles nacionals. Si podem avançar en aquesta perspectiva, vol dir que l'espai està obert. Són testimonis de l'evolució del debat la feina sobre alternatives amb el compromís dels sindicats, l'augment de contestacions de les polítiques liberals en els diferents països, els debats dels Fòrums socials sobre les condicions d'«una altra Europa és possible».

Es tracta, doncs, d'elaborar, imaginar, construir un projecte, polítiques, alternatives a la construcció liberal actual, arrelades a les realitats, que integrin les noves situacions i impulsades per un moviment popular.

Imaginar i construir un projecte progressista per a Europa

Les crisis que afecten a la Unió no són l'expressió, tal com es diu, d'una crisi de creixement. És una crisi de legitimitat i una crisi del mètode que fa una crida a respostes democràtiques i innovadores.

Aconseguir l'ampliació

L'ampliació suscita nous problemes considerables. Sobretot, posa de manifest les contradiccions de la construcció liberal i del mètode des "de dalt". Amb l'ampliació a 10 nous països que serà oficial l'1 de maig, ens enfrontem a un desafiament sense precedents. Pel

que fa a nosaltres, ens hem pronunciat a favor de l'ampliació lúcida-
ment. És un gran desafiament perquè, a manca d'una resposta pro-
gressista, s'obre un gran camí per a totes les demagògies i rèpliques
populistes no només en aquests països sinó també en els països de
la Unió Europea, si l'ampliació implica competència entre els trebal-
lladors o els agricultors a causa d'una brutal integració de les nor-
mes liberals. Això podria comportar desastres socials i polítics. Des
de sempre, accelerar l'aplicació de normes ha comportat efectes
negatius. Dur a terme l'ampliació amb èxit implica canvis profunds
dins mateix de la Unió Europa. I afegiria que cal fer esforços per
instaurar o intensificar les relacions i la cooperació de les forces
socials i polítiques dels països implicats.

Però el que es proposa avui dia, quan tot està canviant, és
seguir i enfortir (i si cal arreglar) els fonaments d'aquesta Unió
Europea.

En aquest sentit, el debat sobre la constitució és molt impor-
tant. Segons cada situació, història o relació cultural, hi ha dife-
rents enfocaments sobre l'evolució institucional de la unificació
política. Podem entendre que segons els països, i fins i tot a les
forces d'esquerra i en el moviment sindical, hi hagi posicions dife-
rents pel que fa al projecte de constitució. Per la nostra banda, els
comunistes francesos hem criticar el projecte i hem demanat que
es voti NO en cas de referèndum. Considerem que no es pot
acceptar aquest projecte de constitució perquè constitucionalitza
el pedestal neoliberal reforçat al Tractat de Maastricht i
d'Amsterdam i perquè, de fet, perpetua un sistema institucional
desarrelat de dinàmiques socials. Hi ha qui considera que és un
avanç per a futurs progressos malgrat tot, però considerem que
aquesta "constitució" mereix un debat més clar, i és per això que
demanem que hi hagi un referèndum. A més, totes les forces
polítiques a França han estat afectades per aquests debats, sobre-
tot els socialistes, cosa molt nova per a ells. El fracàs de la cimera
de Brussel·les ens fa plantejar a tots els mateixos dubtes. No es
tracta d'aprofitar aquest retard per fer avançar els continguts d'un
nou tractat que s'inscriu dins el nou model social i democràtic

que trenca amb la lògica liberal. D'aquesta manera s'obriria una nova dinàmica política que ens faria avançar molt en la unió política. El debat indispensable institucional només tindrà sentit i serà una aposta popular si és objecte d'un debat polític sobre la democràcia de les institucions. En aquest cas, aquestes reformes institucionals seran objectius i estratègies per una reorientació social i democràtica de la Unió Europea.

On són els obstacles, els impediments? Essencialment en el cor de la construcció econòmica i social: en la competència i en el mercat capitalista. "La Unió Europea, com ja s'ha repetit en el projecte de constitució i en els tractats, és una economia de mercat de lliure competència". El Banc Central és un santuari intocable, l'obstacle més dur contra el qual topen les exigències socials, el desenvolupament humà i ecològic. En nom d'un dogma intangible, s'implanten privatitzacions, s'anul·len serveis públics, es redueixen les despeses, els pressupostos i les inversions socials. És una reducció de la intervenció política i pública que beneficia el mercat capitalista, aplicat al treball i a l'economia. D'aquesta manera, la Unió Europea, contràriament al que es diu per aconseguir adhesió, no és un espai real de resistència a la globalització liberal, sinó ben al contrari, participa en l'expansió de la globalització i en la competència general malgrat la resistència d'alguns grups que genera fortes contradiccions en les quals ens hem de recolzar.

És a partir d'aquestes contradiccions, de les nostres exigències, de l'experiència popular i del món obrer i socialista, de la resistència i del moviment social, que es poden dissenyar els continguts d'un model social que trenqui amb les polítiques liberals. Així, podem delimitar les línies de força per reobrir una perspectiva per a les polítiques d'esquerra a Europa. En aquest sentit, el debat sobre què ha de ser Europa, el sentit de la construcció europea i el seu futur, ha de ser un debat més ampli sobre les condicions polítiques i socials de la transformació de la societat. I per als comunistes, un debat també sobre les condicions per superar el capitalisme.

Una Europa social i solidària

Segons la lògica liberal, el contingut social va en detriment de l'expansió del mercat capitalista. Es considera una càrrega que dificulta la lliure competència. Per això, per a molts treballadors, la Unió Europea és sinònim de reducció de pressupostos socials, d'enfortiment de la competència, de menystenir el contingut social. Han calgut lluites i intervencions per part del moviment sindical a cada país perquè es comencin a tenir en compte les demandes socials. Però les directives europees plantegen importants qüestions que no afecten la lògica capitalista sinó que ataquen el dret social nacional. La Carta dels drets revela aquests límits i contradiccions. Si volen reorientar la construcció de la Unió Europea, cal un progrés social i solidari, cal que ens apropiem democràticament de la Unió Europea. Atès que l'estat social de la postguerra s'ha de redefinir segons les exigències d'avui dia, les forces d'esquerra han d'elaborar i proposar un nou "model social europeu" basat en una bona política d'ocupació, una carta real dels drets socials i un model de desenvolupament durable que es basi en un poderós sector públic renovat i democratitzat. És aquesta ambició d'un espai democràtic amb normes socials que hem de fer saber i posar en funcionament si volem engendrar una dinàmica popular capaç de modificar les relacions de forces.

Ens centrem en el contingut social

Sense entrar en detalls de les propostes, podem avançar algunes indicacions:

- Davant la precarització i la flexibilització sistemàtica del marcat laboral, com mostren les cimeres anomenades "socials" de Lisboa i Barcelona, hem de resistir per mantenir els drets existents i fer avançar les propostes de legislació que penalitzen la precarietat laboral. Nosaltres pensem en un sistema de seguretat laboral i de formació al llarg de tota una vida, perquè la CGT defensa la idea d'una seguretat social professional.

- La igualtat de drets entre dones i homes com un dels elements centrals de la dinàmica social.
- L'harmonització a l'alça de les legislacions socials, aplicant efectivament el principi de no-regressió.
- L'establiment d'un salari mínim i la reducció del temps de treball, basant-nos en experiències d'altres països.
- Les legislacions sobre acomiadaments col·lectius són una aposta considerable, com en són testimoni els atacs frontals contra els drets laborals en altres països.

Un nou model de desenvolupament

Aquesta política no es pot dur a terme si no s'articula un nou model de desenvolupament que trenqui amb la lògica financera que caracteritza el capitalisme actual. Una de les condicions és tornar a un creixement sense inflació, fet que comporta prioritzar la demanda interior segons les necessitats de la població i no segons les exigències dels mercats financers.

En aquest sentit, cal qüestionar el Pacte d'estabilitat i la política monetària del Banc Central ja que se centra exclusivament en els interessos dels mercats financers i en la seva independència. El Banc Central hauria de centrar-se en el creixement i l'ocupació i hauria de justificar-se davant els Parlaments europeu i nacional. La crisi actual del Pacte d'estabilitat provocada per les posicions de França i Alemanya demostra que no hi ha res intocable i que els imperatius polítics poden afectar qüestions intangibles. Però també demostra les conseqüències negatives del concepte restrictiu en matèria d'inversió i despesa pública. En aquest cas, aquests dos països apliquen polítiques d'austeritat i reformes ultra-liberals, és a dir, baixen les despeses socials i l'ocupació pública, reformen la protecció social, baixen els costos salarials amb la precarització laboral massiva...

Pel que fa a la circulació de capital, la Unió Europea hauria d'exigir una taxació de les transaccions financeres, com el model de la taxa Tobin.

El servei públic, columna vertebral de l'Europa social

Un servei públic potent, modern, que tingui en compte les especificitats de cada país però que alhora cooperi a escala europea, és la clau del nou model social i de desenvolupament. Cal conquerir de nou l'espai públic en front del mercat capitalista. Avui els serveis públics són considerats una excepció, atacats per la Comissió i els governs amb directrius que coneixem prou bé dins del marc de l'OMC amb les negociacions amb l'AGCS. La concepció neo-liberal anglosaxona està afleblint aquesta experiència amb la desreglamentació i les privatitzacions que demostren la negativitat d'aquestes campanyes (transports a la Gran Bretanya, talls elèctrics als Estats Units i a Itàlia, seguretat marítima i aèria...). Aquests atacs contra els serveis públics, amb les respectives conseqüències per als usuaris, els territoris i els treballadors, són producte a França del rebuig de les polítiques europees, amb conseqüències encara pitjors per als governs d'esquerres.

La Unió Europea utilitza la noció de "servei d'interès general", denominació a debat per la gran ambigüïtat. S'hauria de definir quines són les activitats "d'interès general" que no s'han de sotmetre a les regles de la lliure competència i els sectors industrials i de serveis que no s'han de regir per la rendibilitat capitalista.

Cal imposar una moratòria sobre les privatitzacions i la desreglamentació amb una avaluació pública de les directrius. Bàsicament, cal afirmar el paper essencial del sector públic i el sector serveis. Aquest paper ha d'estar reconegut a la constitució com a pilar del model social europeu. És a dir, cal avançar en una cooperació més intensa i coherent dels grans sectors a escala europea.

Aquest nou model de desenvolupament té en compte la urgència ecològica del protocol de Kyoto i les pressions perquè s'apliqui aquest protocol a escala internacional, en relació amb una política de desenvolupament de les vies ferroviàries (que implica una gran inversió pública) o les polítiques energètiques concertades.

Una agricultura durable i solidària

Aquest és un dels punts més sensibles i reveladors de la Unió Europea, juntament amb la qüestió pressupostària i l'ampliació. La política agrària és central en la gestió dels territoris, la seguretat i la independència alimentària, el productivisme, les relacions comercials... com en són testimoni les crisis de negociacions de l'OMC. Des de la constitució de la PAC, hi ha hagut efectes contradictoris, sobretot amb la desaparició de milers d'explotacions agrícoles familiars. Cal urgentment una reforma de la PAC, però no com ho proposa la Comissió, que agreujaria la situació i sotmetria encara més els productors als grans grups alimentaris multinacionals. Aquí tenim tema de debat i de treball entre les forces del sud d'Europa per definir objectius comuns per reformar aquesta política comú i permetre una seguretat alimentària, una bona remuneració dels productors i la preservació del medi ambient, sempre amb la cooperació de les organitzacions de pagesos del sud per oposar-nos tots junts a la competència existent que només afavoreix les grans multinacionals.

Una Europa forta, activa per la pau al món

A banda del debat institucional sobre la PESV o la PESD, no ens hem d'oblidar d'altres temes essencials de la construcció europea com és el paper que jugarà l'ampliació en tant que inquietuds i exigències d'altres relacions mundials econòmiques, polítiques i de seguretat. Cal pensar en les negociacions comercials, en l'ONU, en la cooperació amb el Sud i més directament amb la Mediterrània, amb Àfrica, amb Llatinoamèrica i l'èxit de l'esquerra al Brasil. També pensem en què hauria de fer Europa, signatària del full de ruta, per solucionar el conflicte israelià-palestí. I pensem sobretot en la crisi provocada per la guerra d'Iraq, una crisi que afecta directament la Unió Europea, a alguns països de l'ampliació i sobretot a l'aliança atlàntica amb Estats Units.

La contradicció Europa/Estats Units

La crisi iraquiana, que trigarà en donar-se per acabada, ha deixat marques profundes perquè ha demostrat les diferències de concepció que impregnen Europa i els Estats Units, sobretot amb l'administració Bush. Aquesta política tan ofensiva que prioritza la força militar ha fet ressorgir, a manca d'altres contrapesos seriosos, les tendències contradictòries de la dinàmica europea i de l'expansió hegemònica dels Estats Units. La fractura entre Londres-Madrid-Roma i els països de l'ampliació per una banda, i per l'altra París i Berlín sobre la guerra no té precedents, sobretot en el cas d'Alemanya. La majoria de la gent, com ho demostren les manifestacions del 15 de febrer i les enquestes, s'oposa a la guerra, de manera que hem marcat una diferència estructural amb la visió imperialista i militarista de l'administració Bush. Se'n pot treure molta informació, d'aquesta crisi. Personalment, jo considero que la fractura atlàntica, siguin quins siguin els acords, és una fractura estructural. Ara per ara, la construcció d'un conjunt europeu unit no té massa sentit ni per a nosaltres ni per als altres països que fan de contrapès (aquesta paraula no és gaire bona però és força il·lustrativa), proposant un altre model diferent al neoliberal dels Estats Units. Per als altres països, una Europa unida, una política i unes iniciatives comuns europees són clau per a la mobilitat, la multipolaritat i el reequilibri de forces.

Les manifestacions contra la guerra es feien ressò d'aquesta visió i obrien una dinàmica de diferenciació, per a què els europeus puguin garantir la seva seguretat de forma independent, segons els nostres propis valors, interessos i criteris, bastant oposats als dels Estats Units. També s'ha qüestionat l'OTAN. Cal entendre les inquietuds manifestades per Washington davant les tensions que impliquen defensa i ruptura amb l'aliança atlàntica. Però aquesta evolució planteja nous reptes, molt difícils, per a les forces d'esquerra, ja que no podem fer d'Europa un *clon* d'Estats Units, rivals en el mateix terreny, sobretot en el militar. D'alguna manera, demanem que Europa sigui una potència però en un sentit

diferent de l'històric concepte de “dominació”. Així ens podem imaginar que els europeus vulguin tenir mitjans comuns per garantir la seva pròpia seguretat, per contribuir amb la seguretat internacional però amb condicions precises i mai fora del marc de l'ONU. Aquest plantejament tan sensible i delicat és diferent segons els països. El punt en comú és el nou espai obert per la crisi iraquiana per oposar-se a la tutela americana i exigir a Europa que es defineixi democràticament en termes de seguretat.

El document Solana de la cimera de Brussel·les no es pot acceptar en la mesura en què ratifica l'aliança atlàntica i fixa el marc de seguretat segons els criteris copiats del model americà, tot i haver-hi elements diferenciadors com el paper de l'ONU i les dimensions econòmiques de la seguretat. La pau per la prevenció sí. Però NO a la guerra preventiva, sinó a la prevenció de la guerra. Aquesta hauria de ser la concepció europea de la pau i de la seguretat internacional.

Una visió europea de la seguretat

Podem dur a terme aquest debat sobre les condicions de seguretat i de la pau i tractar sobre les qüestions de terrorisme posant èmfasi a les dimensions no militars de la seguretat:

Cal que nodrim el debat per una veritable política de cooperació pel desenvolupament, lluny dels dogmes del lliure mercat capitalista. Pensem en l'anul·lació del deute extern, en un ajut real i una reforma del finançament, sobretot en matèria de polítiques d'institucions financeres internacionals com l'FMI, on Europa hi juga un paper clau.

La cooperació a la zona de la Mediterrània, espai substancial a Europa. Europa ignora el seu sud immediat, o encara pitjor, l'exposa a desequilibris. És una responsabilitat de les forces d'esquerres progressistes exigir un gran pla de desenvolupament, com un Pla Marshall d'urgència per a la conca mediterrània. L'estancament del procés de Barcelona, confirmat arrel de la cimera a Turquia, és causa de la irresponsabilitat ara que

la manca de desenvolupament, les desigualtats, la pobresa i l'atur massiu, amb les frustracions corresponents, alimenten el discurs fonamentalista. El discurs de seguretat contra el terrorisme troba limitacions i contradiccions gràcies a la manca d'una política de desenvolupament conseqüent.

De la mateixa manera, no cal esperar que es creï una nova institució perquè els europeus prenguin iniciatives contra el dramatisme del conflicte israelià-palestí. Atès que la Unió Europea és signatària del full de ruta, no hauria de prendre directament la iniciativa d'una conferència de Ginebra recolzant-se en el pla proposat en aquesta ciutat per Yossi Beilin i Yasser Abed Rabbo? És que les forces d'esquerres no hem de prendre iniciatives en aquest cas?

Ara que la qüestió de les armes de destrucció massiva afecta les tensions internacionals, potser hauríem de llançar un gran debat per frenar la proliferació d'armes segons una concepció progressista i política de la seguretat, de la prevenció de crisis i conflictes. Cal relançar un debat sobre desarmament seguint les condicions posteriors a la guerra freda.

Hem de convertir el multilateralisme i l'enfortiment d'una ONU reformada en el centre de les relacions internacionals, ja sigui per la solució de conflictes com per qüestions econòmiques, ja que les institucions internacionals comercials i financeres haurien d'estar sota la seva responsabilitat.

Una Europa democràtica

Si tenim l'esperança que "una altra Europa és possible", hem de posar les condicions socials, polítiques i institucionals d'aquest possible canvi. El debat constitucional ha ocupat molt espai en els mitjans aquests últims anys, amb la Convenció, la discussió d'un nou tractat i les reformes institucionals que la CIG havia de prendre el 2003. Avui sabem que no s'ha arribat a cap acord i que la Constitució encara és només un projecte. El tema és molt important tot i que sovint es tracta com si fos tècnic, ja que ens

portarà a l'equilibri de poders i a la ponderació dels vots. La qüestió no és doncs menor, ni encara menys tècnica.

El debat institucional sobre l'equilibri de poders (nació/unió, executiu/legislatiu) ha de respondre a una qüestió simple: com ampliar la ciutadania a una dimensió europea? La construcció d'una Europa unida per les veus polítiques no té precedent. Hem doncs d'articular un nivell nacional i un nivell europeu, en una dinàmica que faci que els ciutadans puguin prendre decisions, fet que seria, admetem-ho, una ruptura fonamental amb les institucions actuals, fins i tot si el Parlament europeu ja ha representat un progrés significatiu, dins dels seus límits. Aquesta qüestió afecta els pobles, la seva sobirania i, per tant, els enfocaments varien segons la història de cada poble. Nosaltres, quan parlem de ciutadania ampliada a Europa, no pensem en un substitut de la ciutadania nacional perquè, com la majoria de francesos, a partir de la nostra exigència democràtica, ens inclinem per una concepció confederal de la Unió Europea. En un conjunt on es poden prendre noves decisions polítiques, la sobirania ha d'adaptar-se a aquest nou espai no per reduir el poder del poble, sinó ben al contrari, per enfortir-la. Així doncs, a partir d'aquesta exigència, crec que podrem definir marcs institucionals i reparticions de poder.

Sense entrar en detalls, podríem reflexionar sobre com donar més poder de decisió als ciutadans: consultes per referèndum quan es vulguin modificar els tractats, revalorització del Consell econòmic i social amb poder de suspensió d'una directiva, dret de reversibilitat, i trobar formes institucionals per tenir una democràcia més participativa, més directa. No caldria potser també, tot i semblar una paradoxa, eliminar el nivell d'intervenció nacional en els afers europeus perquè es debatín només al Parlament? Seria una manera que els ciutadans se sentissin més propers a les decisions

Estic convençut que les reformes institucionals, indispensables, no es poden fer des de dalt sinó a través d'una consulta popular i un debat democràtic.

Fer d'Europa una aposta política

L'ampliació de la ciutadania europea comença fent de la construcció una elecció, una confrontació política. Des de la meitat dels anys 90, s'han començat a manifestar lluites sindicals i socials de dimensió europea. El fet que el moviment altermundista hagi integrat la dimensió europea en els fòrums socials de Florència i Saint Denis marca un gran avanç. "Una altra Europa és possible" s'ha convertit en la consigna de milers de militants. La lluita contra la guerra d'Iraq també ha estructurat el debat sobre les diferents concepcions d'Europa. A més, s'han reforçat les cooperacions polítiques en el marc de l'esquerra unitària - esquerra verda nòrdica del Parlament europeu, sobretot gràcies a trobades a través de cimeres o fòrums de les noves esquerres europees. Volem construir una plataforma per a properes eleccions europees. Obrim una nova etapa amb la constitució d'una força política europea d'esquerres. És cert que només estem a l'inici d'una cooperació entre les forces polítiques d'esquerres a nivell de governs locals o regionals, però és positiu.

Així doncs, les condicions de canvi a Europa estan estretament lligades als canvis polítics de cada país i hem d'aprendre de les experiències de l'esquerra, dels fracassos i dels problemes causats per la pressió liberal amplificada per les institucions i les polítiques europees. En aquest sentit, l'acció per reorientar una construcció europea està intrínsecament relacionada amb els canvis polítics de cada país. Cal una cooperació política que doni cos a un nou internacionalisme, a partir de les realitats i les necessitats pròpies. Aquest nou internacionalisme pot trobar ens els esforços comuns per una Europa social i solidària, oberta a l'espai mediterrani i al món, un nou camp d'experimentació excepcional.

Barcelona, 22 de gener de 2004

Traducció a càrrec de: Queralt Vila, Helga Montagut

Ilda Figueiredo

Moments decisius de la Unió Europea i possibles alternatives

Els escassos estudis existents demostren que Portugal no és l'únic Estat membre que pot sortir perdent amb l'ampliació, i tal com va fer Grècia quan es varen adherir Portugal i Espanya, requereix d'un programa específic que doni suport al nostre desenvolupament econòmic i social, malgrat que tenim la taxa d'abandonament escolar precoç més alta de tota la Unió Europea (d'aproximadament el 45%) i la taxa d'escolaritat de la població més baixa, fins i tot si comparem Portugal amb els països de l'ampliació i que tenen una renda mitjana per capita inferior al 50% de la mitjana comunitària; tot i així, els seus nivells d'escolaritat i de formació són molt superiors als portuguesos.

Tanmateix, com que tenim per endavant les negociacions de les perspectives financeres per al 2006, hi ha una oportunitat de

---

Ilda Figueiredo és Eurodiputada del PCP en el Parlament Europeu.

lluitar per un futur marc comunitari que tingui presents les debilitats socio-econòmiques existents. Però això requerirà d'una força de negociació especial a fi d'evitar que, ja que estadísticament som més rics després de l'ampliació, això ens impedeixi tenir accés als fons de cohesió, i algunes regions de Portugal quedin excloses d'altres fons comunitaris ja que surten de les condicions marcades per l'Objectiu 1.

Però la forma com aquest debat sobre les perspectives financeres ja s'ha vist immers en un procés de xantatge entorn a les negociacions, que no varen arribar a bon port sobre el projecte de tractat constitucional de la darrera cimera de Brussel·les, el passat desembre, i del que n'és expressió la famosa "carta dels sis" que proposen que el Pressupost comunitari no superi l'1% del PNB de la UE, no ens permet esperar que les negociacions siguin gens planeres i obre camí per a què la Comissió Europea presenti una proposta que no supera els valors de l'Agenda 2000, prèvia a l'ampliació.

Segon

El balanç de la que se'n diu estratègia de Lisboa, que la Comissió Europea va explicar fa poc, deixa palès que les seves fatals contradiccions impediran que es pugui avançar en el sentit d'aconseguir l'ambiciós objectiu per a Europa que es va establir fa gairebé quatre anys durant la Presidència Portuguesa. En el seu intern contenia dos objectius centrals per als grups econòmics i financers de la UE: "la liberalització de sectors bàsics i la flexibilitat dels mercats de treball" que, si es concreten, impediran necessàriament l'objectiu del que tanta propaganda es fa de ser l'espai econòmic més dinàmic i competitiu del món, de creació de més i millors llocs de treball i de més inclusió social. Només els objectius de les liberalitzacions i de la flexibilitat varen obrir camí.

Per exemple, per aconseguir les xifres d'ocupació que es varen assenyalar, s'havien de crear més de 15 milions de llocs de treball de qualitat fins el 2010. Però, fins ara, el nombre, ben escàs, de llocs de treball ha estat amb contractes en precari i són insufici-

ents per a compensar l'atur que no para de créixer, per exemple a Portugal.

L'obsessió neoliberalitzadora en la que varen entrar els dirigents de la Unió Europea ha portat al successiu desmantellament de sectors públics bàsics i fonamentals per a la innovació, per aprofundir la investigació i posar el coneixement al servei del bé comú, i només podia donar com a resultat ja ara visible més desigualtats, menys cohesió econòmica i social i la continuació d'una inversió deficient en la investigació científica, l'ensenyament, formació i cultura

La sacralització del mercat, la flexibilitat de les lleis laborals i la subordinació a la competència per a servir únicament els interessos lucratius dels grups econòmics i financers i de les multinacionals, dels que el Pacte d'Estabilitat i els seus estúpids criteris de convergència nominal han estat un instrument privilegiat que només podien conduir a l'estancament, al marasme, a la recessió econòmica, a ocupació més precària i a un atac sense precedents en les darreres dècades dels drets fonamentals dels treballadors i dels serveis públics essencials —n'és un bon exemple Portugal.— empitjorant la qualitat de vida de la majoria de la població.

En aquest sentit és important destacar que, per sort, no ha arribat a terme l'intent comunitari de liberalització dels ports gràcies a la lluita dels treballadors del sector en molts països de la Unió Europea, i a la mediació que els va donar el nostre Grup d'Esquerra Unida Europea. La proposta de la directiva, negociada amb el Consell, es va rebutjar en la votació final del Parlament Europeu. Però era una peça més del procés de liberalitzacions i obertura dels mercats en diversos sectors: correus, energia, telecomunicacions, serveis financers i portuaris, conduint no sols un atac salvatge contra el sector públic sinó també posant en dubte el servei públic en si mateix.

Encara que es produeixen lluites importants dels treballadors i, en alguns casos, dels consumidors, que procuren resistir el seu desmantellament ja programat, en especial a Grècia, França, Espanya, Suècia i Portugal, la veritat és que continuen les privatitzaci-

ons i pretenen fer-les arribar a sectors cada vegada més amplis com l'aigua, la salut, l'ensenyament i altres. Lluitarem en contra d'aquesta primacia de les regles de la competència que el nou projecte institucional vol consagrar.

El que cal fer és no insistir en el mateix camí, sinó invertir el sentit de la estratègia seguida. Acabar amb les liberalitzacions, privatitzacions i desmantellament dels serveis públics. Posar punt final als irracionals criteris del Pacte d'Estabilitat. Fer que cessin els atacs als drets dels treballadors i a la seguretat social. No insistir en l'augment de l'edat de jubilació. Apostar a favor de la inversió pública i per una nova dinàmica econòmica i social, que només és possible amb la participació i dignificació de qui treballa. Donar més atenció a les petites i mitjanes empreses i al sector social de l'economia. Concretar les prioritats dels joves a l'ensenyament, formació i investigació, i considerar la inclusió social una prioritat fonamental.

Tercer

Cal canviar el sentit de les polítiques europees reforçant les perspectives financeres i el pressupost comunitari a fi de poder garantir una veritable política de cohesió social. Això implica que es revisin els injustos principis de la Política Agrícola Comú i es tinguin en compte, a l'hora d'aplicar-la, els problemes portuguesos específics i els problemes dels països de la nova adhesió. No és admissible que menys del 20% dels propietaris de la terra segueixin rebent prop del 73% de les compensacions que es dona als agricultors, i que Portugal no pugui augmentar la quota de sucre o de llet, que tingui dificultats per col·locar el vi i que es discuteixi l'oli de qualitat que produeix.

Tampoc podem acceptar que es desvaloritzin les regions ultraperifèriques i que pugui estar en perill el seu estatut d'ultraperifèria.

Sabem que la situació a Espanya, encara que sigui en part diferent i més positiva, exigeix també una atenció particular.

Quart

Les pròximes eleccions es produiran abans que es donin nous passos en el camí de la integració més centralitzadora de la UE. Però els governs dels tres països més poderosos pressionen l'actual presidència irlandesa i anuncien noves reunions tripartides per a definir la seva estratègia de pressió, amb l'objectiu que s'aprovi el text sortit de l'anomenada Convenció Europea.

Sabem que la Convenció va anar molt més enllà de les funcions que se li havien atribuït de limitar-se a simplificar els Tractats; va procurar obrir pas a un salt enorme en l'aprofundiment de la integració europea i va intentar condicionar els treballs de la Conferència Intergovernamental. És evident el dèficit democràtic de tot el procés; per exemple, com a representants de l'Assemblea de la República de Portugal només hi varen assistir diputats dels dos partits més grans (PS i PSD) que, pel que fa a la integració europea, tenen posicions molt semblants encara que un partit estigui en el govern i l'altre a l'oposició.

Hem denunciat el projecte de nou Tractat Constitucional, perquè no podem estar en absolut d'acord amb el projecte de societat que defensa, d'aprofundiment del capitalisme cada vegada més agressiu, definint un ordre neoliberal de la societat que tot ho mercantilitza i desvaloritza cada vegada més a les persones, i posa en un segon terme els aspectes socials que deia defensar, agreujant el camí que es va marcar amb els Tractats de Maastricht i Niça.

No podem acceptar la construcció d'un directori de grans potències que dictin de fet les regles i la marxa de la Unió Europea. Volem cooperació i diàleg entre les diferents sobirania.

També es tracta d'un veritable atemptat als principis de Constitució de la República Portuguesa, en especial quan intenta que s'imposi la primacia de les normes comunitàries en àrees fonamentals de la nostra afirmació com a Estat independent. Posa en entredit la sobirania, tant en termes jurídics i constitucionals com en àrees concretes dels drets i llibertats fonamentals dels ciutadans.

De fet, els que s'estan enfrontant són dos models de societat completament oposats: l'aprofundiment del capitalisme en la seva fase més agressiva de neoliberalisme, i que necessita de fet més centralisme, més burocràcia, i enfortir el militarisme per intentar imposar-se amb més facilitat sobre els més febles; o l'aprofundiment d'una via democràtica i solidària, basada en els principis d'igualtat entre Estats sobirans que cerquen la cooperació i la cohesió econòmica i social per a un desenvolupament sostenible i per la pau. La nostra opció és clara. Volem el segon model.

Tanmateix, el que sembla imposar-se amb tota la força en la pretesa constitució europea és el primer model, que no és altre que l'aprofundiment del model neoliberal accentuant el camí que es va dissenyar a Maastricht, es va continuar a Amsterdam i Niça, i que aposta en la seva consolidació per les orientacions econòmiques i socials de la integració comunitària, erigint en principis i imperatius "constitucionals" prop de 400 articles de polítiques comuns i altres, com l'estricta monetarisme del Banc Central Europeu, amb el seu funcionament tan poc democràtic, el Pacte d'Estabilitat amb els seus irracionals criteris de convergència nominal, la primacia de la competència i la seva posició superior en relació a les polítiques socials, la política liberal i privatitzadora dels serveis públics que impedeix una veritable política d'inclusió social.

Al mateix temps, aposta pel desenvolupament a la Unió Europea com un bloc polític i militar, amb l'aprofundiment de la política exterior i de seguretat comú, amb la posada en pràctica de les bases institucionals i els conceptes estratègics de la seva militarització, entre els que destaca la creació d'una Agència Europea d'Armament, Investigació i Capacitats Militars, mantenint al mateix temps els seus vincles amb l'OTAN i oblidant fins i tot que hi ha membres de la Unió Europea que no són membres de l'OTAN.

En el pla institucional, el text elaborat per aquesta Convenció enterra, a la pràctica, el principi fonamental "d'Estats sobirans i iguals en drets", que procedia del Tractat de Roma, i obre camí a la creació d'un super-Estat, en especial en el seu article 10è.

De fet, tant les propostes de la Comissió Europea com dels que varen participar en la Convenció o dels governs dels tres o quatre “grans”, aposten totes per l’enfortiment del centralisme, ja sigui per una via federalista més directa, amb poders incrementats de la Comissió que es transforma en un autèntic govern de la Unió Europea, i l’enfortiment dels poders del Parlament Europeu, que es sobreposen als Parlaments Nacionals i els desvaloritza, ja sigui per enfortiment dels poders d’un petit grup de països que són els més grans, com amb la creació d’un “directori”, un President Europeu i un Ministre d’Assumptes Exteriors, la fi de les presidències rotatives i la disminució dels casos en els que encara es pugui utilitzar el dret de veto, que a Niça ja es va retallar de forma considerable.

Aquesta és la manera en què es busca una centralització molt més gran del poder. Encara que s’afirmi que el President Europeu tindrà poders força limitats i serà en el fonamental una figura decorativa, si s’acaba amb les presidències rotatives es fereix de mort el principi de la igualtat entre Estats sobirans i s’obre el camí a un tipus de federació europea amb un poder polític cada vegada més centralitzat. A aquesta centralització hi contribueix força el criteri demogràfic en el pes dels vots en el Consell que dona als quatre o cinc governs dels països més grans la possibilitat de bloquejar una decisió dels altres vint països.

Igualment, el reforç dels poders del Parlament Europeu, on fàcilment els diputats dels quatre o cinc països més grans aconseguen fer-se amb la majoria, contribueix per imposar als països petits i mitjans els interessos dels països grans, encara que sigui veritat que existeixen forces progressistes i solidàries a Alemanya, França, Itàlia o el Regne Unit. Però aquestes forces estan ara en minoria, i això, ara per ara, no es pot oblidar.

Per això l’aprofundiment d’aquest federalisme centralitzador, en qualsevol de les seves formes, serveix clarament, en l’actualitat i en el context de les actuals forces polítiques i dels moviments socials, a reforçar els mecanismes del neoliberalisme a fi que es pugui imposar sense problemes a la Unió Europea i repre-

senti unes “camises de força” més grans i complexes per a la lluita dels treballadors i dels pobles en favor d’una alternativa econòmica, social i política.

L’afirmació que va fer Giscard D’Estaing en el Parlament Europeu quan, el passat mes de setembre, va presentar el projecte de la suposada constitució europea, considerant-la “la constitució per als propers trenta a cinquanta anys”, mostra fins a quin punt es vol retardar qualsevol altra alternativa de construcció europea o de marcar un rumb diferent per a Europa.

Des del punt de vista de la pràctica tot pot ser més clar si mirem el que passa en l’àrea econòmic-social, en especial en els serveis públics, la seguretat social i en la legislació laboral. Coneixem perfectament els resultats de l’actual política: creixement de l’atur, ocupació més precària, més desigualtats socials, més pobresa, pitjors serveis públics.

Cinquè

Actualment, els serveis públics es consideren en els Tractats com una derogació de les lleis de la competència. Des de 1996 es varen obrir a la competència i, a la famosa Cimera de Lisboa del 2000, durant la Presidència portuguesa, es va decidir que s’accelerés el procés de liberalització, invertint-se la jurisprudència que fins aquell moment era la vigent. Ara són els Estats membres els que han de justificar els drets específics que segueixen tenint per a mantenir els seus serveis públics.

Pel que fa a la competència, el servei públic és una noció estrictament limitada. I en determinats països com Portugal, en nom de l’obertura a la competència, els governs han cedit a les pressions dels grups econòmics i financers per donar un contingut més estricte a la noció de servei públic. Totes les directives europees sobre transports ferroviaris, correus, control aeri, telecomunicacions, energia i ports tenen l’objectiu d’obrir-se a la competència, posant en causa els anomenats monopolis nacionals (empreses públiques).

La Comissió, en diverses comunicacions, analitza poc en gene-

ral la situació dels SIG en la perspectiva que són compatibles amb la competència, que considera un punt no discutible, i no té en compte les preocupacions dels ciutadans i els col·lectius públics i posa en segon terme les polítiques d'inclusió social. De fet, per a la realització d'aquestes polítiques d'inclusió, els serveis públics són fonamentals.

Hem sol·licitat una moratòria sobre les privatitzacions i un informe seriós sobre les conseqüències socials, ambientals i econòmiques de l'obertura dels serveis d'interès general a la competència, perquè volem que totes les persones de la Unió Europea puguin tenir accés a tots els béns i serveis essencials, i a més d'alta qualitat. Per això hem de tenir un concepte de servei d'interès general el més ample possible, i s'ha d'inscriure en els Tractats com un dret fonamental i com un objectiu central de les polítiques comunitàries i nacionals. Però això no és el que està escrit en el projecte de la suposada constitució europea.

També a l'àrea de la seguretat social denunciem el caràcter antisocial de la major part de les reformes recents que alguns Estats membres han efectuat, reduint de forma considerable les pensions de la seguretat social i augmentant l'edat de jubilació. Defensem les propostes que permetin adoptar estratègies de reforma dels règims de pensions a nivell europeu i nacional i que ajudin a la plena ocupació acompanyada de drets socials, reforcin i renovin els règims públics de pensions ampliant la seva base financera i garantint les obligacions financeres dels empresaris i intensifiquin els mecanismes de distribució. Per desgràcia, no sols els partits de dreta com el PPE no han acceptat aquestes propostes, sinó que tampoc ho ha fet el PSE. De la mateixa manera, com ho van ser les que es refereixen a l'ampliació de la base dels criteris i a l'estudi de noves formes de finançament dels règims legals de jubilació, en especial allargant les cotitzacions socials a totes les rendes financeres i establint una modulació per a les empreses en funció del volum d'ocupació creada.

És clar que existeixen alternatives, en especial pel que fa al finançament del sistema, de forma que es garanteixi la seva

sostenibilitat a llarg termini sense posar en causa els drets socials, i aconseguint en canvi una redistribució més justa de la riquesa, en especial pel que fa als rendiments del sector financer i les activitats intensives en capital. El que succeeix és que no hi ha voluntat política suficient per a fer-ho ja que ni el PPE ni el PSE no accepten les nostres propostes.

Es pot comprendre millor el que succeeix a nivell institucional de forma similar, amb les noves propostes de disminució del dret de veto i l'ampliació de la possibilitat que el Consell prengui les seves decisions per majoria, si tenim present el que succeeix amb l'agricultura i la pesca, on les decisions que es prenen són per majoria i cada vegada es fa més difícil defensar els interessos portuguesos, que cada vegada produeixen menys i han d'importar més.

Sisè

És necessari defensar nous rumbos per a Europa, més justícia social per als pobles del món sobre la base de la cooperació entre Estats sobirans i iguals, sense abdicar de la seva capacitat.

És possible una altra Europa, amb més democràcia, pau i desenvolupament per a tots els països. No estem condemnats a la Unió Europea de la UNICE, la Taula Rodona dels Industrials, del Directori de les Grans Potències, del G3! I tampoc acceptem que ens diguin que hi ha una única Unió Europea possible i que aquesta és la Unió Europea del neoliberalisme, del bloc polític i militar en competència econòmica amb els altres pols del capitalisme mundial.

És possible una arquitectura institucional dels òrgans de la Unió Europea que salvaguardi la sobirania i la igualtat entre els Estats membres, i l'eficiència en la decisió sobre el que pot i ha de ser decidit a nivell de la Unió Europea. N'hi hauria prou amb que el principi de subsidiarietat no s'anés buidant en els Estats a favor de la Comissió. N'hi hauria prou amb que el poder de la burocràcia comunitària no substituís el poder dels que han estat elegits democràticament. N'hi hauria prou

amb que els parlamentaris nacionals tinguessin poders efectius i no es veiessin desposseïts de les competències que poden i han d'exercir.

La Unió Europea no necessita una Constitució. Necessita un Tractat que respecti i faci respectar la sobirania dels Estats-membres i el poder constituent inalienable i imprescindible de cada poble sobirà.

Escollim com a prioritats absolutes d'Europa la construcció de la pau, el desenvolupament, l'ocupació, la consagració dels drets de les dones, dels treballadors, dels immigrants i la cohesió econòmica i social basada en nivells alts de benestar per a tots. Refusem els blocs militars, la cursa d'armaments, el militarisme, la subordinació a l'imperialisme americà, que és un perill per a la pau com l'experiència actual ens demostra.

Volem que hi hagi més intervenció política en defensa de l'aplicació de les decisions de l'ONU a l'Orient Mitjà i es reconegui Palestina i els drets del seu poble tan martiritzat. Volem que s'acabi l'ocupació de l'Iraq i que es respectin els drets dels pobles de tot el món, des dels Balcans fins a l'Afganistan, Veneçuela, Cuba i Colòmbia, com fa poc s'ha dit en el Fòrum Social Mundial, a la ciutat de Bombay.

Volem l'aprofundiment d'una via democràtica i solidària basada en els principis d'igualtat entre Estats sobirans que procuren la cooperació i la cohesió econòmica i social per a un desenvolupament sostenible i la pau.

Defensem nous rumbos per Europa, més justícia social per als pobles i el món, sobre la base de la cooperació entre Estats sobirans i iguals, sense abdicar de la capacitat de cada país, ja sigui petit o mitjà, de defensar els seus interessos vitals, que el seu poble decideixi el seu destí col·lectiu, la seva forma de viure, mantenir la seva cultura, utilitzar el mar i els boscos, els rius i les marges, resistir a la normalització i a la rapinya dels que codicien els seus recursos, encara que siguin escassos, defensar les seves arrels culturals, les seves tradicions i la llengua que li sigui pròpia.

Setè

El repte que es planteja és el d'aconseguir la convergència d'esforços de totes les forces d'esquerra, sindicats, moviments socials, etc., en el sentit de pressionar la Comissió, el Consell i els Governos dels Estats membres per a què revisin les seves polítiques i donin prioritats a l'Europa social, les persones, un millor benestar col·lectiu i aturin les liberalitzacions i acabin amb els criteris irracionals del Pacte d'Estabilitat apostant per la inversió pública en el relançament econòmic.

Per part nostra unirem la nostra veu en el Parlament Europeu i fora del Parlament per estimular i afavorir la intervenció popular, la solidaritat internacionalista i la lluita per un canvi profund de l'actual estratègia i donar prioritats absolutes a l'ocupació amb drets, la dinamització de la nostra producció, la defensa de l'aparell productiu nacional i dels tèxtils portuguesos, la inversió i els serveis públics de qualitat.

Estem convençuts que és possible una Europa que miri cap al desenvolupament i la convergència econòmica i social de tots els Estats membres. És possible una Europa de Pau, que miri per una cooperació exemplar amb els pobles del Tercer Món. Aquesta Europa, que és possible, exigeix el desenvolupament de la lluita dels treballadors i dels pobles en cada Estat membre i que la seva acció convergeixi a nivell de la Unió Europea. Aquesta Europa és possible, però necessita l'acció dels comunistes, de les forces d'esquerra i de la democràcia en un mateix sentit.

Vuitè

És en aquest marc que col·loquem la qüestió de les formes i continguts més adequats per a enfortir la cooperació entre els comunistes i totes les forces d'esquerra anti-capitalista, per a desenvolupar accions comuns o convergents per al desenvolupament de la solidaritat internacional i internacionalista. Qualsevol solució unitària s'ha de basar en el respecte per la sobirania de cadascun dels partits i la igualtat de tots, amb una mínima estructura flexible, treballant de forma col·legiada sobre la base del con-

sens i del principi de rotativitat de les responsabilitats, amb una plataforma política sintètica molt lligada a les qüestions plantejades sobre el terreny.

Donem prioritat, en aquest moment, a les eleccions al Parlament Europeu, a la cooperació per a la unitat d'acció en torn a problemes concrets que, com les qüestions socials, la lluita contra el militarisme, la defensa de la democràcia, afecten d'una manera més seriosa els treballadores i les masses populars, la realització de trobades per estudiar problemes comuns, iniciatives amb expressió de masses per afirmar i projectar les nostres propostes comuns.

Donem molt valor al treball realment positiu del nostre Grup - Grup Confederal Esquerra Unitària Europea/Esquerra Verda Nòrdica - i considerem que ha de seguir després de les eleccions. Destaquem que és important assegurar la seva continuïtat i adoptar una Crida i altres iniciatives comuns per a les properes eleccions al Parlament Europeu, que serà un moment particularment important de la lluita contra una "construcció europea" determinada pels interessos del gran capital i les grans potències, i per la defensa d'una altra Europa de progrés, pau i cooperació. A Lisboa, el 7 de febrer, en una reunió dels diversos partits, continuarem aquesta cooperació i unitat en l'acció cara a les eleccions al Parlament Europeu.

Febrer de 2004

---

*Traducció a càrrec d'Àngels Martínez Castells i Jose A. Meneses
Moreira*

Posicionament de l'AEP sobre la convergència europea

1. Introducció

El procés de Convergència Europea del sistema d'ensenyament superior s'està gestant des del 1988 amb la Carta Magna primer i després la Declaració de Bologna del 1999, que dóna com a data límit als Estats per adaptar-se l'any 2010.

Ara comença el debat que ha de definir aquest nou model d'universitat encara per concretar i els estudiants n'hem de ser actor principal.

Amb el nou sistema, tal i com està plantejat, l'alumne anirà a la universitat a *aprendre a aprendre*. La societat actual exigeix una formació continuada al llarg de la vida i l'estudiant ha de sortir de la universitat preparat per a això.

El fet que estiguem en un "procés" suposa que encara no està tot tancat i definit i, des de l'AEP, creiem que és on hem d'incidir, és a dir, el procés no el podem definir com a negatiu o positiu. Els estudiants hem de participar per donar forma a aquest nou sistema per tal de garantir un ensenyament veritablement públic i de qualitat, és a dir, que sigui un canvi positiu. Malauradament, els

governants ja ens han demostrat sovint la poca voluntat de diàleg, per això hem d'anar, a diferència que amb la LOU o la LUC, un pas per endavant donant propostes i fent que siguin escoltades.

A desembre del 2003 hi ha dos decrets aprovats: sobre l'expedició del Suplement al Títol i sobre el sistema de crèdits i qualificacions. En breu sortiran els decrets referents al grau i al postgrau que es troben en estat d'esborrany.

D'entrada, la Convergència Europea parteix amb la idea de facilitar la comparació entre les universitats i els estudiants, això ha de servir per millorar entre tots i no per establir una competència ferotge entre universitats. El camí que s'està seguint, però, és el de fomentar aquesta competència per augmentar, una suposada, productivitat i empleabilitat.

El procés de liberalització i globalització que actualment estem vivint a tot el món no exclou la universitat. Des de l'OMC, i més concretament els acords sobre liberalització de serveis (AGCS), ja parlen d'impulsar polítiques d'obertura d'aquests als sectors privats.

Els següents són els punts bàsics que creiem imprescindibles per impedir la devaluació de la universitat pública.

2. Model docent i crèdits ECTS:

El procés de convergència europea dels estudis superiors no només pretén l'homologació de les titulacions a nivell dels Estats de la Unió Europea sinó que va més enllà proposant un canvi del model docent actual. El nou model docent plantejat es basa en el concepte de la formació continuada al llarg de la vida que requereix la societat del coneixement i dóna a la universitat el paper de preparar els estudiants per a què siguin capaços d'assimilar-la. Per tant, a les noves titulacions l'estudiant no només es dedicarà a l'aprenentatge d'uns determinats continguts, sinó que haurà de preparar-se per a la formació continuada per mitjà de l'obtenció de certes habilitats metodològiques. En resum, l'estudiant no

només anirà a la universitat a aprendre, sinó que hi anirà a aprendre a aprendre. L'eina principal que s'utilitzarà per a la implantació d'aquest nou model docent és el sistema de crèdits ECTS. Els crèdits ECTS, a diferència de l'actual model de crèdit, comptabilitzarà el treball fora de les aules i les hores d'estudi a més de les hores lectives (teòriques i pràctiques) i de treballs dirigits que realitza l'estudiant. Un crèdit equivaldrà a 25-30 hores de dedicació i, si tenim en compte el nombre total de 60 crèdits per curs, aquest canvi suposarà que l'estudiant necessiti dedicació als estudis a temps complet. Des de l'AEP veiem necessari un canvi que millori l'actual model docent que s'ha demostrat caduc i deficient, però per a què aquest canvi sigui real i repercuteixi en una veritable millora de la qualitat de l'ensenyament superior, creiem que s'han de tenir presents els següents punts:

1.- Actualment no és acceptable un model que pressuposi la dedicació completa de l'estudiant als estudis ja que l'actual sistema de beques i taxes força molts estudiants a haver de compaginar estudis i treball. Des de l'AEP creiem que la instauració d'aquest model requereix, com a premissa inqüestionable, un finançament i una assistència social que permetin l'alliberament real de l'estudiant de les seves càrregues laborals i socials.

2.- Per a què aquest canvi en el model docent suposi una millora real del sistema d'ensenyament superior, cal obrir al si de la comunitat universitària uns espais de debat i diàleg amb la participació de totes les parts implicades sobre com abordar aquest canvi i sobre les mesures a prendre per a què aquest canvi no resulti perjudicial per als estudiants, ni durant el període d'aplicació d'aquest ni quan el nou model docent ja estigui implantat. Els estudiants hem de prendre part d'aquest debat com un dels actors principals.

3.- El canvi de model que es planteja suposa passar d'un model basat en la docència a un model basat en l'aprenentatge. Per a què aquest canvi sigui efectiu cal una renovació pedagògica tant del mètode docent com dels continguts i els objec-

tius a assolir. Per dur a terme aquesta renovació serà imprescindible una conscienciació i un esforç reals dels docents.

4.- És necessari, per assolir el canvi de model, reestructurar els plans d'estudis per adaptar els continguts de les assignatures de manera que es correspongui la dedicació real que requereixen al nombre de crèdits que tinguin assignades. Per a fer això, cal establir uns criteris de mesura de la càrrega de treball de cada assignatura amb la participació, també, dels estudiants. Només així serà possible superar l'actual contradicció entre la durada teòrica dels estudis i la que veritablement necessita l'estudiant. De totes maneres, aquesta reestructuració dels plans d'estudis no pot suposar una sobrecàrrega per als estudiants ni una pèrdua de continguts.

5.- Per dur a terme aquest canvi de model docent, des de l'AEP creiem imprescindible una política decidida de contractació de personal docent. Si el nou model pretén comptabilitzar el treball de l'estudiant fora de les aules serà necessària una tutorització i un seguiment de l'alumne per part del professor. Actualment, no es donen les condicions per a què això sigui possible ja que ens trobem amb una manca de personal docent que es veu reflectida, per exemple, en l'exagerada saturació de les aules a les nostres facultats i escoles.

6.- Tot aquest canvi de model ha d'anar acompanyat d'una adequació dels recursos materials que l'estudiant té a la seva disposició. És necessari un salt en la qualitat i la quantitat dels espais de treball, dels materials didàctics, de les biblioteques i els fons bibliogràfics, dels equipaments informàtics, etc. És imprescindible la igualtat entre els estudiants a l'hora d'accedir als recursos necessaris per al seguiment dels estudis per garantir una veritable igualtat d'oportunitats.

3. Reestructuració dels ensenyaments

Un dels fets que canviaran profundament la realitat universitària tal i com la coneixem és l'estructuració dels ensenyaments en dos nivells clarament diferenciats. Un primer nivell anomenat Grau de contingut més generalista i un segon, els estudis de Postgrau, que comprendrien tant els Màsters com els estudis de Doctorat.

3.1 Els estudis de grau

El 25 de setembre del 2003, el Ministeri d'Educació va fer públic l'esborrany del que serà el decret que conformarà l'estructura i la regulació dels estudis universitaris de Grau.

Aquests es contemplen com uns estudis amb objectius amplis, que integrin uns coneixements generals bàsics amb una formació polivalent, així com una preparació orientada a què l'estudiant accedeixi directament al mercat laboral.

Aquest primer nivell constarà d'un total de 180 o 240 crèdits ECTS, en funció de l'especificitat de la titulació.

També s'ha de mencionar que en els estudis de Grau entre un 60 i un 75% del total de crèdits seran comuns, és a dir, obligatoris per a l'obtenció del títol. La resta es deixarà a discreció de les universitats, podent, aquesta, repartir-los com a optatius, de lliure elecció o troncal.

Des de l'AEP, pensem que aquestes reformes s'han de donar sota unes condicions mínimes que garanteixin l'essència d'una universitat veritablement pública:

1.- S'ha de garantir el dret a l'ensenyament superior i l'accés a aquest de totes les persones. Les titulacions de Grau seran aquelles on arribaran més estudiants i per tant s'han d'eliminar tots aquells obstacles, ja siguin socials o econòmics, que puguin convertir la universitat en un luxe.

2.- Ens oposem fortament al fet que es concebin els estudis de Grau tan sols com a un mitjà, ja sigui per accedir al mercat laboral o per poder cursar estudis de postgrau. Això suposaria la seva total desvirtuació.

3.- S'ha de garantir l'acompliment d'uns objectius acadèmics de qualitat, no es poden, de cap manera, buidar de contingut, prioritzant coneixements massa generalistes. L'aprofundiment en els diferents àmbits no pot quedar relegat als Postgraus.

4.- De la mateixa manera, considerem que la pràctica totalitat d'aquells continguts optatius o de lliure elecció no poden traslladar-se als estudis de Postgrau; s'ha de mantenir, doncs, un marge de decisió prou ampli per als estudiants.

5.- Pensem que els estudis de grau haurien de constar de 240 crèdits; tan sols aquells que per la seva especificitat ho requerissin podrien constar de 180. En tot cas, s'ha de garantir l'equivalència a nivell curricular de tots els estudis de Grau, sense caure de nou, altre cop, en un sistema dual.

6.- També pensem que la divisió en dos nivells de les titulacions no pot suposar l'eliminació de titulacions que actualment tenen estructura de diplomatura ni, en tot cas, la seva conversió en Màsters de carreres afins.

7.- Així doncs, creiem que s'ha de mantenir l'especificitat de cada titulació enfront la concentració d'aquestes, ja sigui per criteris d'afinitat com per criteris econòmics.

3.2 Els estudis de postgrau

Igual que en els estudis de grau, les característiques dels estudis de postgrau no han estat legislades sinó que ens trobem davant un esborrany de decret. En els estudis de Postgrau s'integren els que condueixen a obtenir el títol de Màster i els títols de Doctor. Els primers estan orientats a dotar l'alumne d'una formació avançada, de caràcter especialitzat, en un determinat àmbit de coneixement, o bé a promoure la formació en tasques d'investigació. Els segons porten a adquirir el títol de Doctor a través de l'elaboració d'una tesi doctoral amb el requisit d'haver obtingut 90 crèdits en programes oficials de Postgrau, o s'estigui en possessió d'un títol oficial de Màster, en tot cas per a ser doctorant s'han d'haver completat un mínim de 300 crèdits en el conjunt d'estudis universitaris de Grau i Postgrau.

Des del nostre punt de vista creiem que s'han de tenir en compte les següents condicions:

1.- Primer considerem que l'actual tendència d'especialització dels sabers menysprea sovint el caràcter humanista de l'educació superior, formant professionals molt competents en els seus àmbits, però de la mateixa manera subordinant els coneixements que aquests adquireixen a les necessitats del sistema de producció i econòmic.

2.- S'ha de garantir que cap programa d'especialització oficial s'imparteixi exclusivament en les universitats privades.

3.- Alhora s'han de mantenir les places adequades per tal que tothom pugui tenir-hi accés.

4.- Igualment, cap àmbit del coneixement pot ser suprimit per criteris mercantilistes.

4. Catàleg de titulacions, acreditació i avaluació

La Convergència Europea dels estudis superiors preveu l'equiparació dels títols actuals de tota la UE. L'encarregada d'homologar tots els títols serà l'ANECA (Agència Nacional d'Avaluació de la Qualitat dels estudis superiors), aquesta homologació farà que molts dels plans d'estudis actuals desapareguin. L'ANECA, a més, també serà l'encarregada de l'avaluació de les diferents titulacions i de l'acreditaria del professorat. Des de l'AEP demanem que es tinguin en compte les següents consideracions.

4.1 catàleg de titulacions

1.- Les llicenciatures, enginyeries superiors o arquitectures que actualment tenen dos cicles i que per la seva especificitat és difícil trobar la seva equivalència a nivell europeu no poden quedar relegades a postgrau, s'han de buscar solucions de manera que aquests estudis no quedin devaluats.

2.- El nou catàleg de titulacions no pot quedar condicionat per interessos d'empreses o organismes aliens a la universitat

com els col·legis professionals. Ha de ser tota la comunitat universitària, i entre ells els estudiants, la que, intentant respondre als interessos i necessitats de la societat, ha de tenir el paper protagonista en la confecció del nou catàleg de titulacions. No podem permetre, doncs, que cap ensenyament quedi exclòs del catàleg.

3.- Un altre aspecte que ni l'ANECA ni ningú pot oblidar en aquest procés és la importància de l'equilibri territorial. Els estudis impartits a universitats amb menys recursos no poden quedar fora del catàleg de titulacions en favor de les grans universitats, afavorint així un centralisme que ens perjudicaria (com a poble i com a nació)

4.- El fet que sigui necessària la confluència d'alguns aspectes en els estudis per assolir la convergència europea, no pot ser una excusa per reduir encara més l'autonomia universitària. Les universitats han de tenir un pes específic en les decisions dels nous plans d'estudis.

4.2 Acreditació

L'ANECA serà l'encarregada de l'acreditació del professorat a tot l'Estat Espanyol i, a més del greuge a l'autonomia nacional que això suposa, és evident que portarà problemes en la correcta elecció del professorat ja que facilitaria molt més els processos la creació d'agències d'acreditació i locals, per tal de donar una participació més directa de les universitats.

4.3 Avaluació

De la mateixa manera que l'acreditació del professorat, també veiem necessària la creació d'agències d'avaluació local. L'avaluació, però, no pot esdevenir un element que provoqui la competitivitat entre universitats fent aparèixer universitats de diferents categories. La funció de l'avaluació ha de ser purament constructiva, que serveixi per fomentar mesures que ens garanteixin un ensenyament de qualitat per a tothom, i no només pels qui accedeixin a universitats de primera categoria.

Incentivar les universitats amb més finançament segons els resultats de l'avaluació només fa augmentar la diferència entre universitats. Rebutgem, per tant, qualsevol tipus de contractes programa que condicionin el funcionament de les universitats per a otorgar-los aquest finançament afegit.

5. El paper del finançament

La convergència europea només podrà evitar el camí de la privatització i l'elitització si aquesta es realitza, no tant sols en l'àmbit de les formes, sinó també en l'àmbit pressupostari i de finançament públic ja que, actualment, la despesa pública en ensenyament és molt inferior a la mitjana de la UE. L'equiparació no tan sols pot ser concebuda a nivell formal, sinó també a nivell material.

A l'hora de contemplar les necessitats en forma de finançament que aquest canvi suposa, creiem que s'han de tenir en compte els següents punts:

1.- Igualment, els decrets que han sortit (ECTS) preveuen que el treball de l'estudiant i la durada de les titulacions es contemplin en el marc d'un estudiant amb dedicació completa. S'han de tenir en compte les realitats econòmiques de cada estudiant i s'ha de fer possible que aquest pugui compaginar els estudis amb la feina. Si això no es fa, com és el cas, s'hauran d'augmentar els pressupostos per a les beques de forma considerable de manera que les raons econòmiques no suposin un obstacle a l'hora d'estudiar.

2.- A més, centrar el nou model docent en l'estudiant suposa que la tutorització prendrà una importància més elevada en requerir-se un seguiment més personalitzat del treball de l'estudiant. S'ha d'aconseguir que el nombre d'alumnes per classe es vegi reduït a 20, eliminant les massificacions a les aules. Per a això caldrà fer una política més decidida de contractació del professorat.

3.- La creació d'aules polivalents per a realitzar treballs en grup, millora dels serveis telemàtics com ara aules d'informàti-

ca, renovació de material informàtic, alhora que, davant la importància que prenen els recursos com internet, facilitar el que hom pugui tenir fàcil accés a aquests.

4.- De la mateixa manera cal una actualització dels fons bibliogràfics i una ampliació de les biblioteques.

5.- La necessitat que s'impulsin les Escoles Oficials d'Idiomes dirigides tant als estudiants d'aquí com als que venen de fora.

6.- En cas que realment es pretengui augmentar la mobilitat és evident que s'ha de realitzar un increment en nombre i contingut de les beques tipus Erasmus per tal que cap estudiant es vegi privat per motius econòmics de realitzar estudis a l'estranger.

És evident, doncs, que el procés de convergència no ha de portar en cap cas a un encariment global del preu de la carrera, com tampoc pot recaure en entitats privades el finançament d'aquesta.

6. Mobilitat, idiomes i uniformisme cultural

Deixant de banda els canvis acadèmics i de model docent que el procés de convergència europea dels ensenyaments superiors suposa, des de l'AEP veiem necessari fer algunes consideracions addicionals referents a la mobilitat d'estudiants i personal docent dins l'àmbit dels Estats de la Unió Europea i el perill de tendir cap a l'uniformisme cultural que pot comportar. Així mateix, per a què la mobilitat pugui ser efectiva, també cal tenir presents alguns punts sobre l'aprenentatge d'idiomes a la universitat.

1.- Actualment, i amb el sistema de beques vigent, la mobilitat d'estudiants entre universitats queda restringida als estudiants amb rendes més elevades. Cal establir un sistema eficient d'ajudes que aconseguixi la igualtat d'oportunitats a l'accés als programes de mobilitat independentment del nivell econòmic de l'estudiant.

2.- Un altre impediment que restringeix la mobilitat a un

sector reduït de l'estudiantat és la dificultat que suposa actualment l'aprenentatge d'idiomes. En aquest sentit, des de l'AEP exigim l'oportunitat d'estudiar idiomes a preu públic amb un sistema que garanteixi la igualtat d'oportunitats a l'hora d'accedir-hi. En concret, instem la Generalitat de Catalunya, per mitjà dels departaments competents, per a què doti les Escoles Oficials d'Idiomes amb un nombre de places suficient per a què això succeeixi. Així mateix, demanem que es creïn escoles d'idiomes públiques a les universitats públiques catalanes. És intolerable que l'aprenentatge d'idiomes a la universitat es faci, com es el cas d'algunes universitats públiques catalanes, a través d'acadèmies privades i a preus excoents i elitistes.

3.- Des de l'AEP creiem imprescindible posar tots els mitjans per a evitar la tendència manifesta a uniformar els sistemes universitaris dels diferents Estats de la Unió Europea. És evident que calen uns criteris comuns si el que es vol és que aquests sistemes siguin homologables, però en tot cas s'han de preservar les diferents realitats nacionals, socials i culturals que trobem en aquests Estats. Com a part integrant de la societat i formadora de l'esperit crític d'aquesta que és, la universitat es troba fortament arrelada a la nostra identitat com a poble. Això ha de ser considerat com una riquesa i no com quelcom a amagar sota una façana de multiculturalisme homogeneïtzador.

4.- Entenem que el català ha de ser la llengua vehicular de les nostres universitats, tant pels estudis de grau com de postgrau. En l'afany de captar estudiants, algunes de les nostres escoles i facultats ja s'estan plantejant oferir postgraus en anglès i castellà, creiem sens dubte que aquesta postura és errònia i trenca amb la missió de servei de les universitats catalanes vers el seu país i la seva població.

Salvador Jové Pérez

La Convención sobre el futuro de Europa: entre la globalización neoliberal y la Ampliación sin cohesión

La Convención sobre el futuro de Europa aborda facetas importantes de la estructura institucional de la Unión y el proyecto de texto constitucional debería ser un paso significativo hacia la conformación de una verdadera Unión Política. Sin embargo, para que la Constitución Europea no quede reducida a una declaración de intenciones, a una proclamación de principios, deben articularse políticas económicas y sociales en el ámbito comunitario que desarrollen sus contenidos más avanzados. Ante los retos a los que se enfrenta Europa, los aspectos económicos y sociales deben ocupar un lugar destacado en la Convención.

En Izquierda Unida mantenemos que, sin cambiar las orientaciones e instrumentos en materia económica, la UE puede quedar reducida a un espacio monetario, a un gran mercado sin

---

Salvador Jové Peres es Secretario Federal de Economía y Hacienda de IU y Eurodiputado

elementos compensadores suficientes para conformar una Europa cohesionada y avanzada en lo social. A estas alturas poco cabe discutir sobre una realidad inapelable: el desarrollo de los aspectos políticos, sociales, económicos o fiscales no ha corrido parejo al avance y consolidación de los aspectos mercantiles, monetarios y financieros.

El contexto en el que se enmarca esta Convención viene conformado por la Ampliación y por el proceso de globalización económica neoliberal que se plasma, de forma particular, en las negociaciones en el marco de la Organización Mundial del Comercio (OMC).

Por un lado, y por primera vez, la Unión afronta su mayor Ampliación con reformas fundamentales, sin prever un Presupuesto que permita preservar su acervo y reforzar la cohesión económica y social. Esto significa que los esfuerzos presupuestarios, aunque insuficientes, que se establecieron con motivo de la puesta en marcha del Acta Única y la transición al euro se relajan ahora, cuando son más necesarios. Esta contradicción dice mucho del actual diseño político de Europa.

Por otro lado, y fiel a los postulados globalizadores neoliberales, Europa declara buscar una mayor competitividad con políticas liberalizadoras y desreguladoras (todo menos las armas) y con reformas que afectan a la protección social y a los derechos laborales de los ciudadanos europeos. Políticas que, además de cuestionar el modelo social europeo, se alejan del objetivo de pleno empleo que supone la creación de empleo estable, de calidad y con derechos.

Sin cambiar la orientación de la política económica es difícil que Europa avance hacia un espacio social y económico cohesionado. Europa puede y debe ser un referente básico del desarrollo económico mundial y para ello, el euro, el mercado interior, las políticas comunes y un presupuesto comunitario más suficiente, deben sumar para salvaguardar el modelo social europeo y conseguir el pleno empleo.

Queremos más Europa y esto significa más Unión Política y por

tanto, mayor desarrollo de los aspectos económicos y sociales de la construcción europea. Sin abordar estas cuestiones la Convención pierde enteros como instrumento para reflexionar sobre cómo debe ser la Europa del siglo XXI.

El marco de la convención para el futuro de Europa

Europa busca una respuesta a la creciente globalización económica apostando por fortalecer la competitividad de sus economías, traduciendo esta máxima de forma automática en desregulación y abaratamiento de costes. Los Estados miembros, en mayor o menor medida, ofertan reducciones en los impuestos empresariales y sobre el capital, recortes en las prestaciones sociales y reformas laborales regresivas. Las privatizaciones y las llamadas políticas liberalizadoras son moneda común en Europa.

Es verdad que en la pasada Cumbre de Lisboa (año 2000) la UE declaró perseguir el objetivo de pleno empleo, fortalecer la cohesión social e incrementar la productividad de las economías para obtener verdaderas ganancias en competitividad. Pero las políticas practicadas y las que se vislumbran se alejan de esas intenciones.

La mayoría de los Estados miembros contradicen con sus prácticas los aspectos más progresistas de Lisboa, que son también los que podrían hacer avanzar a la UE hacia el pleno empleo, con puestos de trabajo estables y de calidad, potenciando el papel de la formación, la inversión productiva y la defensa del modelo social europeo. Por el contrario, las recetas que se aplican insisten en más moderación salarial, más flexibilidad laboral y menos protección social. Las clásicas consignas neoliberales que, por cierto, se vienen aplicando desde hace muchos años en el espacio europeo.

Tal y como ha comentado José María Zufiaur (miembro del Consejo Económico y Social Europeo) en uno de sus artículos⁽¹⁾, el pensamiento neoliberal es circular, de tal forma que cuando la

---

⁽¹⁾ Publicado en el diario 5 Días.

situación económica mejora es la prueba del acierto de esas políticas, y cuando se deteriora, sólo resta anunciar la urgencia de profundizar en esas mismas reformas regresivas. Los datos son contundentes a cerca de la orientación de la política económica en los últimos años.

El promedio europeo de contratos temporales ha pasado de significar el 8,4% en 1985 a representar casi el 14% del empleo en la actualidad; el trabajo a tiempo parcial del 12,7% al 18%; los gastos en prestaciones por desempleo han disminuido un 2% por año y parado a lo largo de la década de los noventa; y, desde 1976, los costes laborales unitarios en términos reales (la relación entre salarios reales y productividad) se han reducido en la UE un 19%. La productividad ha crecido más que los salarios reales y ha sido el excedente empresarial el más beneficiado.

Con las principales economías europeas sumidas en el estancamiento económico o la recesión, en Europa gana adeptos la línea argumental neoliberal que sigue insistiendo en los costes laborales y sociales como los responsables del desempleo, tomando como ejemplo de buen hacer al modelo norteamericano que supuestamente consigue elevadas tasas de ocupación con mayor desregulación. Al precio de menor cohesión, mayor subocupación y marginación, y obviando en todo caso otras variables relevantes. En particular, la orientación de la política monetaria seguida en Estados Unidos y en Europa.

Alemania, la locomotora europea, atraviesa por serias dificultades económicas que se apresta a corregir con las recetas neoliberales. Pero hoy se olvida que este país ha practicado durante años una política monetaria contraria al crecimiento económico y al empleo, transmitida al resto de países comunitarios a través del Sistema Monetario Europeo, y que hoy el Banco Central Europeo (BCE) se empeña en perpetuar. En el fondo subyace la obsesión por la inflación, que nunca se reduce lo suficiente, aunque se encuentre en tasas moderadas y razonables. Es una especie de deflación competitiva, el mayor enemigo del crecimiento económico y del empleo.

El riesgo de un potencial proceso deflacionista en el ámbito mundial no es ninguna exageración y muchas voces, incluso las más ortodoxas, empiezan a preocuparse conscientes del peligro que supone. Supera en mucho las intenciones de estas líneas analizar con detenimiento el impacto del descenso de los precios de las materias primas y la energía sobre los países exportadores de estos productos, las crisis recurrentes de los mercados financieros globalizados, o la situación de las economías desarrolladas, cuya recuperación se anuncia permanentemente para el segundo semestre de cada año. Tan sólo pretendemos avanzar que la política económica, la europea en particular, debe orientarse hacia el crecimiento y el empleo, sin renunciar a políticas monetarias y fiscales más flexibles. Esto puede hacerse sin desbaratar las necesarias dosis de estabilidad monetaria y sin descuidar los requerimientos ambientales que todo modelo de desarrollo precisa.

La política fiscal de la era globalizadora tampoco se orienta a sostener el crecimiento económico y el control, necesario, del déficit público no se entiende como una política a medio plazo acompañada al ciclo económico. La coordinación en materia fiscal por la que ha apostado la UE, el Pacto de Estabilidad, ha fracasado.

Hacia el exterior, la UE traslada este sesgo neoliberal presentando el libre comercio (inversiones, productos y servicios) como condición imprescindible para el desarrollo de una economía cada vez más globalizada con beneficios para todos los ciudadanos. Que nadie intente ver en nuestra crítica actitudes proteccionistas desfasadas porque de lo que se trata es de negar la mayor: convertir en mercancías aspectos importantes de la vida de los ciudadanos sin duda genera ganancias, para las empresas transnacionales de manera particular, pero no beneficios para el conjunto de la población.

El Acuerdo General sobre Tarifas y Comercio (GATT) se firmó en 1947 y se limitaba a reducir las trabas comerciales de ciertas manufacturas. Pero desde los años 70, los países más desarrollados del mundo han buscado ampliar el marco de los acuerdos

comerciales multilaterales para conformar una economía cada vez más mundializada e imponer políticas neoliberales en el ámbito nacional. La Organización Mundial del Comercio (OMC) ha sido un instrumento fundamental, con poderes legislativos por encima de los Estados miembros y con facultades para imponer sanciones comerciales.

En 2001 comenzó la renegociación del Acuerdo General sobre el Comercio de Servicios (AGCS) que está previsto termine en 2005. Este Acuerdo pretende la liberalización de múltiples categorías de servicios que afectan al medio ambiente, recursos naturales, cultura, comunicación, educación, sanidad, Seguridad Social, transporte, y a los servicios públicos con carácter general. Evidentemente, son parcelas fundamentales que afectan directamente a la calidad de vida de la población, y su liberalización beneficia principalmente a las grandes empresas de los países desarrollados que pretenden proveer estos servicios y ampliar su poder de mercado.

En este marco global, la ampliación al Este es de capital importancia. No sólo por sus implicaciones políticas, sino porque pueden agudizarse los problemas internos, desde el punto de vista económico y social, en la Unión.

Puede pensarse que, para los países que van a integrarse en la UE, su ingreso es una oportunidad para acelerar su desarrollo y mejorar las condiciones de vida de sus poblaciones. De igual forma, los actuales Estados miembros obtienen ventajas económicas potenciales al conseguir acceder a mercados de más de 80 millones de personas. En suma, la Ampliación debería consolidar beneficios a medio plazo para el conjunto de la UE, pero para hacerse efectivos no se pueden obviar algunas consideraciones.

El nivel de desarrollo de los nuevos miembros es muy reducido en comparación con la actual media europea. Según datos de la Comisión^[2], la renta media per capita en paridad de poder de

---

^[2] Citados en *Economistas Europeos por una Política Económica Alternativa en Europa. Memorándum 2002.*

compra de los cinco países de Europa central (República Checa, Hungría, Polonia, Eslovenia y la República Eslovaca) era sólo del 53% de la media comunitaria en 2001, en los tres Estados del Báltico del 37%, y la de Bulgaria y Rumania del 28%. Además, las diferencias entre estos países son también mayores que las que existen entre los actuales Estados miembros.

La diferencia entre los niveles de desarrollo es tan elevada que sería preciso, como condición necesaria, un crecimiento económico muy superior en algunos de estos países en los próximos años para acortar distancias. Sin embargo, mucho nos tememos que esto va a ser difícil si se aplican a los nuevos miembros los criterios de Maastrich y los ajustes que ello implica.

A esa cuestión hemos de añadir, como ya se ha señalado, la insuficiencia de los recursos comunitarios para abordar esta Ampliación. Es una contradicción del proyecto europeo de tal forma que, hoy por hoy, el mantenimiento de las políticas de cohesión mas allá de 2006 no está asegurado. Con las políticas de solidaridad interna puestas en cuestión, Europa no será mucho más que una zona de librecambio con tensiones internas y aspiraciones frustradas, limitando el proyecto de integración política por mucha Constitución que se quiera elaborar.

La necesidad de un cambio en el modelo económico y social

Muchos de los que hoy debaten sobre la necesidad de que la UE se articule como una Europa federal, y que aseguran ser devotos defensores de la Unión Política europea, bendijeron sin mucho disimulo la Europa de Maastricht argumentando que el avance y consolidación de los aspectos mercantiles, monetarios y financieros, permitiría el posterior desarrollo de los aspectos políticos, sociales o fiscales. No parece que sea tan sencillo: se ha construido un entramado monetario y financiero con el euro como máxima expresión sin avanzar paralelamente en los aspectos económicos, sociales y políticos. Esta es la realidad europea.

El proceso de convergencia nominal iniciado en Maastricht tuvo

un claro sesgo monetarista hacia la estabilidad de las variables monetarias y financieras y de espaldas a la economía real. Los Estados miembros ajustaron con tenacidad sus presupuestos públicos y aplicaron un elevado rigor monetario. Se liquidaron sectores públicos empresariales, se limitaron partidas públicas sociales y de inversión, y las reformas laborales centraron las agendas políticas.

El rigor presupuestario exigido en el tránsito de la convergencia no se ha relajado con posterioridad debido a la existencia del Pacto de Estabilidad que encorseta en márgenes estrechos las finanzas públicas. Ese rigor constriñe el gasto público (49,3% del PIS en 1985 y 47% en 2001) porque la ausencia de una efectiva armonización fiscal, sobre todo en materia de capitales, restringe las políticas fiscales condicionando su nivel de suficiencia y progresividad, provocando una indeseable competencia fiscal entre Estados.

Las transferencias suplementarias de renta hacia los más perjudicados, en una economía global como la UE, sólo pueden surgir del Presupuesto Comunitario y de las aportaciones de los más ricos. Sin embargo, después de los paquetes presupuestarios Delors I y II, que incrementaron los fondos comunitarios en los años 1986 y 1992, coincidiendo respectivamente con la adopción de un gran mercado interior y el proceso de convergencia nominal, la UE se obstina en paralizar la dotación de nuevos fondos cuando son más precisos. La insuficiencia del Presupuesto Comunitario, congelado su techo en el 1,27% del PIB, choca frontalmente con las necesidades financieras derivadas de la ampliación hacia el Este.

Pero también, esa debilidad del Presupuesto contrasta con la fortaleza de la autoridad monetaria europea, el Banco Central Europeo (BCE). No deja de ser curioso que Europa, referente de un modelo de capitalismo al servicio del Estado Social y de Bienestar en oposición al modelo norteamericano, ceda soberanía al BCE cuyo único objetivo obligatorio es la estabilidad de precios, mientras que la Reserva Federal Americana contempla entre sus varios objetivos, combatir el desempleo.

La Unión Económica y Monetaria (UEM) es una realidad pero sólo en su vertiente monetaria. El Pacto de Estabilidad, la unidad de los mercados, la armonización de la fiscalidad indirecta, son elementos que refuerzan el rigor monetario y que liberan las fuerzas del mercado en un espacio cada vez más amplio, pero también más heterogéneo. Por eso echamos en falta un compromiso político claro para construir una verdadera Unión Económica vertebrada, como toda organización política, alrededor de un Presupuesto que pueda considerarse como tal en una economía avanzada. Izquierda Unida ya puso en evidencia estas carencias cuando se inició el proceso de convergencia monetaria. Para algunos, sólo la construcción monetaria era el camino inevitable para alcanzar la unidad política europea, para nosotros, las prioridades y ritmos eran equivocados y se construía la casa por el tejado. Hoy, lo más que podemos afirmar es que nos encontramos ante un gran mercado interior sin suficientes elementos compensadores. Europa une a su característica de primer bloque comercial mundial la posibilidad de que el euro sea, cada vez más, una moneda susceptible de ser utilizada como unidad de reserva internacional. Esta es una gran responsabilidad cuando las convulsiones financieras internacionales requieren controles en las transacciones financieras, si es que deseamos un desarrollo económico más equilibrado y frenar la especulación en los mercados de capitales.

Cuando la economía mundial globalizada demanda estabilidad y justicia mediante normas y poderes democráticos que las hagan observar, deberíamos potenciar aquellas instituciones, como el Presupuesto Comunitario, que emanan de órganos legitimados popularmente y que han demostrado históricamente su valor como instrumentos para compensar el ciclo económico y corregir los desequilibrios sociales.

Junto a todo ello, se precisa de pasos concretos a corto plazo para elevar la integración real de las economías europeas. En particular, una verdadera armonización de la fiscalidad directa que permita el desarrollo de políticas fiscales suficientes y progresivas

para financiar déficits sociales y de infraestructuras en los países de menor desarrollo. También es necesario contener los intentos renacionalizadores de algunas políticas comunes, como la Política Agrícola Común (PAC), porque, dado el peso actual del gasto agrario, introduciría un elemento claro de regresividad en las finanzas comunitarias.

La UE necesita un sistema de recursos propios suficiente, con un volumen de ingresos y gastos mucho mayor que el actual y que descansa en los contribuyentes de mayor capacidad económica.

Una progresividad necesaria tanto por el lado del ingreso como del gasto, en el horizonte de ir conformando una Hacienda Pública Europea bajo los principios que inspiran la actividad económico-financiera de todo Estado moderno.

Seguiremos avanzando a continuación en las líneas de reforma que proponemos en materia económica y social, allí donde la Convención para el futuro de Europa presenta un vacío poco justificable. Para Izquierda Unida completar el euro en lo económico y lo social es una prioridad, frente a la tendencia que observamos y la complacencia de algunos. Para éstos, lo estrictamente monetario es suficiente y debe condicionar todo lo demás; para nosotros, la existencia del euro no puede comportar una creciente pérdida de derechos sociales y económicos de los trabajadores.

Líneas de reforma

Los trabajos de la Convención y el borrador de texto constitucional han supuesto avances que no podemos despreciar. No son cuestiones menores el fortalecimiento del Parlamento Europeo compartiendo el poder legislativo con el Consejo Legislativo, el derecho de iniciativa legislativa popular, la incorporación de la Carta de Derechos de los Ciudadanos Europeos, un presidente estable para el Consejo Europeo, o el aumento de las materias a decidir por mayoría cualificada.

Este último punto es importante porque fortalece la democracia, pero es significativo que la fiscalidad y buena parte de la política

social queden al margen y continúen sometidas a las reglas de la unanimidad.

En materia económica y social no hay progresos porque los contenidos más avanzados de los materiales que ha elaborado la Convención se ven limitados al dar por válidas la actual coordinación económica existente entre los Estados miembros, el papel de la política monetaria común o las orientaciones generales de política económica. El modelo social europeo no ha estado, al menos hasta ahora, en la agenda de la Convención y se ha rechazado cualquier compromiso para atisbar una política social y fiscal de dimensión europea.

Si la Convención para el futuro de Europa ha mostrado preocupación por el devenir de la política económica comunitaria, lo ha hecho legitimando las políticas practicadas hasta ahora con el sesgo neoliberal que todos conocemos. Esta actitud complaciente cobra más relevancia cuando el panorama económico internacional no levanta cabeza, la anunciada recuperación de Estados Unidos se aplaza, la UE coquetea con la recesión y aparecen los temores a una deflación, algo que ya es moneda corriente en la economía japonesa.

Las líneas de reforma que proponemos persiguen que el euro, el mercado interior, las políticas comunes y un presupuesto comunitario más suficiente, sumen para el establecimiento de un gobierno económico europeo democrático, eficaz y capaz de potenciar el crecimiento económico, mejorar la distribución de la renta, salvaguardar el modelo social y conseguir el pleno empleo, todo ello en un marco de sostenibilidad ecológica. Sólo así la UE podrá ser un referente básico del desarrollo económico mundial.

Una política macroeconómica más flexible, eficiente v democrática

La OCDE ya ha ratificado que 2003 será otro año perdido para el crecimiento económico y anuncia, con voluntad, que la recuperación no llegará hasta 2004. De la misma forma, las previsiones de la Comisión Europea constatan el estancamiento

en la UE en 2003, empeorando los pobres registros de 2002. La zona monetaria del euro creció un 0,9% en 2002 y estas previsiones apuntan a un crecimiento inferior para este año (0,7%). El mantenimiento del crecimiento de la economía europea muy por debajo de su potencial provocará que la tasa de paro empeore en 2003 (8,3% en 2002 y 8,8% en 2003, según estimaciones para la zona euro).

En este contexto, las principales economías de la zona euro (Francia, Italia y de forma particular, Alemania) son las que presentan mayores problemas y peores registros. El instigador del Pacto de Estabilidad, Alemania y por extensión la propia UE, sufre ahora las consecuencias de la rigidez fiscal, de las prácticas contables creativas, y del fundamentalismo del BCE, que ha estado sacrificando crecimiento económico y empleo sujeto a un objetivo inflexible y excesivamente restrictivo de inflación (2%).

En política económica, la acción coordinada en el ámbito comunitario ha sido decepcionante. La política monetaria común elude parámetros importantes de la realidad económica de la zona euro y el Pacto de Estabilidad no considera el ciclo y la coyuntura, los ingresos públicos y las reformas fiscales, o los niveles de endeudamiento de los distintos países.

La estabilidad de precios constituye la prioridad máxima del BCE y acaba por convertirse en el único objetivo de la política monetaria común en oposición, como ya ha sido comentado, a la Reserva Federal de EE.UU. que compatibiliza como objetivos el pleno empleo, la estabilidad de los precios y la moderación de los tipos de interés a largo plazo.

La política monetaria común no puede seguir sin conciliar el mantenimiento de la estabilidad de los precios con las exigencias del ciclo económico y la situación de las variables reales de la economía.

Proponemos que los objetivos de la política monetaria se amplíen, incluyendo, junto a la estabilidad de precios, el crecimiento y el pleno empleo. En la fijación de esos objetivos, los parlamentos nacionales y el Parlamento Europeo deben cumplir un papel acti-

vo, reservando al BCE su independencia operacional en cuanto al manejo técnico de las variables monetarias.

En el ámbito fiscal la UE hace suyo el pensamiento conservador que cuestiona el papel activo de la política presupuestaria para gestionar la demanda y conseguir el objetivo del pleno empleo. Se pretende reorientar el papel del Sector Público hacia una posición subsidiaria, de simple apoyo al sector privado de la economía, apostando por la llamada neutralidad de la política fiscal. La coordinación de las políticas fiscales se ha plasmado en el Pacto de Estabilidad, en un compromiso político por el equilibrio presupuestario.

Pero el Pacto de Estabilidad ha fracasado por su propia inconsistencia. Es cierto que debe existir una coordinación regulada entre los Estados miembros para evitar déficits públicos explosivos o desorbitados, pero es absurdo fijarla al margen de la evolución de la actividad económica, de la posición cíclica de las economías. Actualmente, el problema no es que los déficits públicos de Alemania y otros países rebasen el límite del 3% del PIB; el verdadero problema es que se encuentran bordeando una recesión económica. Europa no puede permitirse el lujo de cuestionar la expansión del déficit público como instrumento anticíclico, como respuesta ante una delicada situación económica.

Proponemos que el Pacto de Estabilidad se flexibilice para que los Estados miembros cuenten con un margen de maniobra suficiente para articular medidas anticíclicas. La coordinación en esta materia debe considerar la posición cíclica de las economías, su nivel de endeudamiento y el volumen de ingresos públicos. En particular, la inversión pública debería quedar excluida a la hora de establecer déficits excesivos.

Cuando Europa se debate entre una profunda desaceleración y la recesión de sus principales economías, la Comisión Europea continúa defendiendo el Pacto de Estabilidad y el BCE se resiste a articular una política monetaria más expansiva. Con el euro apreciado frente al dólar, dañando la competitividad de la UE frente al exterior, todavía se cantan las excelencias de un euro fuerte

señalando que abarata las importaciones y es útil para el control de la inflación. ¿Puede alguien pensar que el problema actual de la UE es la inflación cuando la actividad económica se deteriora y el desempleo aumenta? ¿Aún más cuando la inflación se encuentra en niveles reducidos? Los fanatismos en esta materia no son buenos consejeros.

Las orientaciones que proponemos son prioritarias porque, antes que cuestionar el modelo social europeo y profundizar en medidas laborales regresivas, Europa necesita políticas macroeconómicas más flexibles, orientadas al crecimiento y al empleo. Hacemos nuestro el objetivo declarado en Lisboa de lograr el pleno empleo en 2010 (con el contenido social que implica este objetivo), pero para ello, Europa debe recuperar su potencial de crecimiento, orientar los salarios hacia la productividad evitando distribuciones regresivas del producto social, invertir en formación y reducir la precariedad laboral.

Un embrión de fiscalidad europea

El Presupuesto Comunitario es a todas luces insuficiente y la UE se ha mantenido firme en el bloqueo del techo presupuestario incluyendo dentro de este límite los gastos derivados de la Ampliación. Según las perspectivas financieras aprobadas en el Consejo de Berlín para el periodo 2000-2006, el límite máximo de recursos propios (el techo presupuestario) se congela en el 1,27% del PNB comunitario (el gasto real apenas alcanza el 1,1% del PNB). En Berlín se preveía una revisión de las perspectivas financieras ante una modificación de la composición de la UE, pero la primera conclusión del Consejo de Bruselas (septiembre de 2001) fue que el presupuesto disponible para quince Estados hasta 2006 deberá repartirse entre veinticinco.

Los verdaderos problemas comenzarán a partir de 2006, ya que se ha acordado un crecimiento del Presupuesto inferior a la inflación. Con estos límites presupuestarios sólo pueden esperarse

recortes sustanciales y generalizados en el conjunto de la PAC y una mayor debilidad del conjunto de Fondos estructurales, que apenas significan un tercio del Presupuesto total de la Comunidad.

Los Fondos estructurales deben plasmar la política de cohesión económica y social. Una UE ampliada requerirá de mayores esfuerzos para aumentar la cohesión entre las Regiones europeas. El aumento de la diversidad en la UE ampliada aconseja revisar los objetivos, medios y parámetros de la política regional, porque una Unión más grande no tiene por que ser ni más pobre, ni menos cohesionada. Los criterios tradicionales basados en la renta media deberán complementarse con otros que reflejen la evolución de cada Región, y quizás sean necesarios nuevos instrumentos.

Proponemos que, a corto plazo, el Presupuesto Comunitario aumente hasta el 3% del PNB. De aquí a 2010, el Presupuesto Comunitario debería representar no menos del 7% del PNB. El 50% del Presupuesto debe destinarse a las acciones estructurales para el objetivo de la cohesión.

El euro, como máxima expresión de la construcción monetaria, debe ir acompañado de una potenciación del Presupuesto. Con estos porcentajes de gasto el Presupuesto empezaría a tener capacidad de modular diversos mecanismos para mejorar la redistribución de la renta personal y regional, y para hacer frente a las crisis o perturbaciones diferenciadas que pueden afectar a las unidades económicas. Se trata de un necesario proceso estabilizador que puede afianzarse si la recaudación de los recursos del Presupuesto se basa en la progresividad impositiva.

Por el lado de los ingresos, el Presupuesto Comunitario manifiesta signos de regresividad porque su principal fuente de recursos se basa en la imposición indirecta. Básicamente, los recursos de la UE provienen de los llamados recursos propios tradicionales (procedentes de la política agrícola y de los derechos de aduana), que tienen una importancia reducida; del recurso basado en el IV A recaudado en los Estados miembros (calculado sobre una base armonizada), que es el principal recurso; y del llamado cuarto

recurso que se calcula con relación al PNB de los Estados miembros, que tan sólo corrige en parte la regresividad de los anteriores.

Proponemos reemplazar el actual sistema de financiación por otro en el cual un nuevo impuesto europeo (directo y progresivo) sea la fuente principal de ingresos del Presupuesto Comunitario. Esta propuesta permitiría poner en evidencia el socorrido debate de los saldos netos por el cual los países llamados contribuyentes ricos airean sus saldos fiscales y cuestionan el volumen de sus aportaciones. Financiar buena parte del Presupuesto con un tributo europeo significaría obtener recursos atendiendo a la capacidad económica de los ciudadanos europeos, independientemente de donde residan.

La financiación del Presupuesto se completaría con una combinación de las siguientes medidas:

Sistemas de participación con criterios de progresividad en los Impuestos sobre la Renta de los Estados miembros normalizando una base armonizada en los mismos para su aplicación.

Formulando un tributo sobre el volumen de negocio de las empresas.

Articulando una especie de Tasa Tobin sobre las transacciones financieras.

Armonizando y estableciendo tributos ecológicos de carácter finalista.

Impulsando y coordinando medidas efectivas para eliminar el fraude fiscal y posibilitar la tributación de todo tipo de rentas, tanto en el espacio comunitario como en relación con terceros países.

Proponemos que el Parlamento Europeo tenga una presencia mayor en todo lo referente al Presupuesto Comunitario. En la fijación de las perspectivas financieras, techo de los recursos propios, tributos, etc., el Parlamento aumentará sus responsabilidades legislativas.

En todo caso, la libertad de movimientos del capital y el

establecimiento del euro exigen un esfuerzo mayor para lograr normas armonizadoras en el ámbito comunitario que eviten sistemas tributarios regresivos en los Estados miembros buscando exoneraciones a los rendimientos del capital y basculando la tributación hacia los rendimientos del trabajo y la imposición indirecta.

La UE ha alcanzado un acuerdo sobre la armonización fiscal europea en lo que respecta a la tributación del capital. Un acuerdo limitado, con excepciones sobre algunos activos financieros, plazos dilatados, y que se limita a establecer la obligación de que los países se intercambien información acerca del ahorro de los no residentes y, en el mejor de los casos, fijar una retención mínima en origen. Siendo un avance, una verdadera armonización fiscal que impida el dumping y la regresividad impositiva debe contemplar y abordar un diseño impositivo mínimamente común y homogéneo.

Por el Pleno empleo v la defensa del modelo social europeo

Por lo visto hasta aquí, queda claro que el pleno empleo y la mejora de la protección social en el espacio europeo precisan de una nueva orientación de la política económica. Es una condición necesaria que la política monetaria y la política fiscal (la coordinada entre los Estados miembros y la europea que propugnamos) se dirijan a esos objetivos.

Con un Presupuesto Europeo más suficiente podrían establecerse mecanismos de estabilización en materia de empleo, de tal forma que los países afectados por un deterioro del empleo superior al promedio comunitario recibiesen transferencias automáticas de renta^[3].

En momentos bajos del ciclo como los actuales, el Presupuesto puede ser complementado, además, con recursos obtenidos a través de un empréstito avalado por la UE, para financiar inversiones públicas.

Orientar los salarios hacia la productividad permitiría mejorar la

distribución de la renta y fortalecer la demanda interna y el empleo. También se beneficiaría al empleo procurando la reducción de la jornada laboral, por lo que proponemos la modificación de la Directiva Europea de Tiempo de Trabajo hasta las 35 horas semanales, y apoyando un Acuerdo Marco Laboral Europeo que establezca las garantías de los trabajadores, comités de empresa y sus sindicatos.

Es preciso avanzar en mecanismos jurídicos y de consolidación presupuestaria para la consecución de sistemas mínimamente comunes en materia de protección por desempleo y jubilación. La UE debe iniciar un proceso de convergencia real hacia los sistemas sociales más desarrollados, estableciendo unos niveles mínimos para toda la Unión.

El pleno empleo es la mayor garantía para financiar los gastos sociales, y su mayor amenaza, las estrategias privatizadoras. Hoy asistimos a fuertes caídas en las bolsas de valores que visualizan los riesgos de los planes privados de pensiones, dándonos nuevos argumentos contra su privatización.

Defendemos, por último, el papel de los Servicios Públicos en el modelo social europeo. Los Servicios de Interés General son un elemento fundamental a la hora de corregir desigualdades, garantía de derechos sociales, económicos y culturales de los ciudadanos, establecidos en las Constituciones de los diferentes Estados europeos. Es otro de los grandes vacíos de la Convención

Europea, si bien la Comisión ha reconocido que el acceso de todos los ciudadanos a los servicios de interés general es uno de los valores comunes que comparten todas las sociedades europeas.

El proceso actual de construcción europea, imbuido en concepciones neoliberales, ha provocado una grave crisis en el propio concepto de Servicio Público, al plantear a los de carácter económico (transportes, energía, telecomunicaciones, agua...) la

---

^[3] En el ya citado Memorándum 2002 de los Economistas Europeos por una Política Económica Alternativa, se propone un Fondo Europeo de Estabilización del Empleo del orden del 1 % del PNB comunitario.

plena aplicación de la competencia, prácticamente sin restricción alguna.

La mercantilización de los Servicios de Interés General afecta negativamente a la calidad de los mismos, a su universalidad e igualdad de acceso, y entra en contradicción con la propia idea de servicio público. El mercado nunca será suficiente para la prestación de servicios cuya rentabilidad económica y social sólo se asegura a largo plazo. La mercantilización de estas actividades conduce al monopolio u oligopolio privados.

Creemos preciso recuperar la idea de Servicio Público en la construcción europea, estableciendo claramente aquellos Servicios de Interés General que deben escapar de la regulación del mercado. La Comisión y el Parlamento deben evaluar los problemas detectados en los servicios ya liberalizados.

Las reformas que proponemos deben incidir en los siguientes principios básicos:

Exclusión del ámbito de la competencia de los Servicios de Interés General.

Establecimiento del principio de sujeción de las actividades de los operadores a las políticas de interés general.

Reconocimiento de los principios que caracterizan a los Servicios Públicos: universalidad, continuidad, transparencia, calidad, eficacia económica y social, simplificación de procedimientos, participación y control público.

Inclusión dentro del concepto de interés general de todos los sectores concernidos.

Reconocimiento de las peculiaridades de cada Estado miembro en la prestación de los servicios. El principio de subsidiariedad se interpretaría como la elección por los Estados de las formas de prestación, garantizando el control público y el cumplimiento de los principios básicos.

Coordinación a escala europea de políticas comunes de interés general. Los negociadores de la UE en el marco de la OMC deben defender la idea de servicio público.

Un compromiso con más políticas europeas

La UE debe promover cambios estructurales en los modos de producción y consumo para asegurar la sostenibilidad ecológica del modelo de desarrollo.

La UE debe aumentar la inversión en recursos humanos, desarrollar el espacio europeo de la investigación y la innovación, transformar los sistemas de educación y formación desde la perspectiva del aprendizaje permanente, crear redes y centros de excelencia en investigación y educación y fomentar la movilidad dentro de Europa.

Proponemos reforzar el ámbito europeo de investigación e innovación estableciendo el objetivo del 3% del Pie para el gasto público y privado en investigación y desarrollo, que debería alcanzarse antes de 2010. De ese total, la cantidad aportada por las empresas debería aumentar a cerca de dos tercios, frente al 55% actual. Agricultura (Ver documento del GUE: Reforma de la Política Agraria Común, julio de 2003).

Salvador Jové Pérez
febrero 2004

José A. Estévez Araujo

LA INTEGRACIÓN EUROPEA Y LA CONSTITUCIÓN

EL PROCESO CONSTITUYENTE EUROPEO

La discusión en torno a la llamada “Constitución Europea” reviste una gran importancia política especialmente si al final su texto se somete a un referéndum. Sin embargo, aun reconociendo esta trascendencia, es necesario desdramatizar el significado jurídico del actual proceso, que está siendo exagerado por la utilización de términos como “constituyente” o “constitución”.

Entendiéndolo en un sentido lato, es decir, como algo que consiste en la atribución de competencias y el diseño institucional de una entidad política, se puede decir que el proceso constituyente europeo viene ya durando casi 50 años: desde que se aprobó en 1956 el Tratado de Roma. Pero, a diferencia de lo que ocurre en los Estados, en el caso de la Comunidad Europea

---

José Antonio Estévez Araujo és Catedràtic de Filosofia i Dret de la UB

el proceso constituyente no se da como algo claramente separado del ejercicio de los poderes constituidos.

En los Estados, el periodo de elaboración de una constitución (el proceso constituyente) es un momento extraordinario, delimitado en el tiempo y al que sucede una situación claramente diferenciada que es la del ejercicio de los poderes constituidos en el marco establecido por la constitución. En el caso europeo, el ejercicio de los poderes constituidos se da simultáneamente a la elaboración y aprobación de propuestas de reforma de las competencias de la Comunidad y de su diseño institucional. No ha habido, pues, una fase de diseño competencial e institucional claramente diferenciada sino que al mismo tiempo que se han ejercido las competencias señaladas por los tratados se han ido elaborando propuestas para modificarlas.

Pero esto no es todo. Algunos de los cambios más importantes en el diseño competencial e institucional de la Comunidad Europea no se han producido por medio de reformas explícitas de los Tratados, sino por decisiones, actuaciones o acuerdos de los poderes constituidos. Por tanto, el proceso constituyente y el ejercicio de los poderes constituidos no sólo se confunden porque se solapan en el tiempo, sino también porque el grado de cambio informal en la “constitución” europea es mayor que en las constituciones de los Estados.

Desde esta perspectiva de cincuenta años de proceso constituyente en sentido lato (de integración europea), los cambios introducidos por el llamado “Proyecto de Tratado que instituye una Constitución europea” no tienen especial trascendencia. No suponen ningún cambio sustancial del diseño institucional de la Unión ni modifican en absoluto el sentido económico, social y político del proceso de integración. El objetivo central de la “construcción europea” sigue siendo un gran mercado lo menos regulado posible y una política económica que haga intocables los planteamientos monetaristas.

Por otro lado, se puede prever con bastante seguridad que el proceso constituyente no terminará con la eventual aprobación

del actual proyecto. No se iniciará un proceso de mero ejercicio de los poderes constituidos en el nuevo marco constitucional, sino que las discusiones acerca de las reformas competenciales e institucionales seguirán realizándose de modo paralelo y entremezclado con el ejercicio de las competencias ordinarias. Es decir, se producirán ulteriores reformas porque el proceso de integración es un proceso todavía inacabado.

Con todo esto no se quiere dar en absoluto la impresión de que el debate sobre el proyecto de nuevo tratado no tiene importancia o que no se debe participar en él. Lo que se quiere señalar es que ese debate debe tener el sentido de hacer una valoración global del proceso de integración europea y hacer propuestas que redireccionen ese proceso en un sentido completamente diferente al que ha tenido hasta ahora: hacia una Europa social, democrática y solidaria con el resto del planeta.

EL SIGNIFICADO POLÍTICO-SOCIAL DE LA INTEGRACIÓN

EL SENTIDO NEOLIBERAL DE LA INTEGRACIÓN EUROPEA

El mercado y la moneda

Por lo que se refiere al significado de la integración, se puede decir que desde un punto de vista económico-social la “construcción europea” ha tenido un sentido eminentemente neoliberal. Ello es así porque esa integración se ha marcado dos

grandes objetivos centrales: en primer lugar, la creación de un mercado único y en segundo lugar, la creación de una moneda única. La creación de un mercado único es un proceso que se aceleró a partir de 1986 y supuso el traspaso a la entonces Comunidad Económica Europea de capacidades fuertes de regulación en aquellas materias que resultaban relevantes para la creación y funcionamiento de este mercado. En particular, se cedieron las competencias necesarias para asegurar la libertad de circulación de los bienes, de los capitales y de las personas, las facultades necesarias para garantizar la libre competencia y poderes de decisión en materia de comercio exterior.

Uno no debe, pues, llamarse a engaño cuando se encuentra con el listado de las materias sobre las que la Unión Europea tiene competencias, porque la U.E. tiene poderes fuertes de decisión exclusivamente en aquellos ámbitos que tienen que ver con la garantía del funcionamiento de ese mercado único.

Por otra parte, la creación de una moneda única (ese proceso que se inicia en 1992 con el Tratado de Maastricht) supuso una constitucionalización de las políticas monetaristas. Ello es así porque se establece que el objetivo primordial de la política económica de la Unión Europea y el principio rector de la actividad del Banco Central Europeo será el de garantizar la estabilidad de los precios. Planteamientos monetaristas de este mismo tipo los encontramos en los criterios de convergencia, es decir, en los requisitos que se establecieron en el Tratado de Maastricht para aquellos Estados que quisieran acceder a la moneda única (y que serán aplicables a los Estados que pretendan hacerlo en el futuro). También los encontramos en los mecanismos de control que se establecen para los países que han accedido a la zona euro. En conclusión, pues, frente a la existencia de objetivos sociales situados en un lugar más relevante en las constituciones de los países miembros, en el caso europeo, los tratados establecen, como fines prioritarios, objetivos característicos de las políticas monetaristas.

La llamada “cohesión” se suele presentar como una contrapar-

tida a los países más pobres para compensar los esfuerzos que se ven obligados a realizar para la consecución de estos objetivos y en particular el de la moneda única. Sin embargo, los fondos de cohesión no pueden considerarse propiamente como instrumentos de redistribución de la renta y de la riqueza dado que apenas representan el 1% del producto interior bruto (PIB) de la Unión Europea. Con esas dimensiones no pueden llevarse a cabo políticas redistributivas serias a nivel europeo.

La débil excepción de Amsterdam

El único momento en que podría haberse producido un cambio en la tendencia fundamentalmente neoliberal del proceso de integración fue con ocasión de la negociación del Tratado de Amsterdam durante la conferencia intergubernamental de 1996. En ese momento, coincidió que trece de los quince gobiernos de la Unión Europea eran de izquierdas (al menos nominalmente). Gobernaba la izquierda en Francia, con el partido socialista y Blair acababa de ganar las elecciones en Inglaterra. La derecha sólo estaba en el poder en Alemania y en España.

A pesar de esa circunstancia, en el Tratado de Amsterdam no se reorientó el proceso de integración europea. Por lo que respecta al capítulo social, se logró que Inglaterra se adhiriera a la Carta Social que había sido aprobada junto con el Tratado de Maastricht, y que su articulado se incorporase a los tratados constitutivos. Pero Blair se opuso tajantemente a la extensión del voto mayoritario a otras materias sociales diferentes de las que estaban consignadas, es decir, a una ampliación de las competencias de la Unión en materia social.

Por otro lado, la Unión adquirió competencias en materia de política de empleo pero Blair, con el apoyo de Kohl, se negó a que se pudiera crear lo que querían los franceses: un fondo europeo de lucha contra el desempleo. Por tanto, se puede afirmar que a pesar de las ligeras modulaciones introducidas en Amsterdam, el sentido fundamental del proceso de integración ha seguido siendo neoliberal (v. POLLACK 2000).

PODER ECONÓMICO Y PODER POLÍTICO A NIVEL EUROPEO

Concentración del poder económico

Por lo que respecta a las consecuencias del proceso de integración para la democracia, en primer lugar, la creación del mercado único ha dado como resultado una concentración del poder económico a nivel europeo que no se ha visto acompañada por una concentración paralela del poder político. El mercado único dio lugar a un intenso proceso de adquisiciones y fusiones entre empresas europeas (CEO 2002: 30-32), registrándose incluso algunas de las operaciones mayores de la historia, como la adquisición por parte de Vodafone de la operadora alemana de telefonía móvil Mannesmann.

Frente a este mayor poder de las entidades de carácter económico, el poder político europeo tiene una capacidad menor de controlar la actividad de las empresas de la que tenía a nivel estatal en la época del Estado del bienestar y de las políticas intervencionistas keynesianas. Por tanto, se ha dado una descompensación entre el grado de concentración del poder económico y el grado de concentración del poder político a nivel europeo.

Des-democratización del poder político

En lo que hace referencia a la democracia, podría decirse que el proceso de integración ha traído consigo una “des-democratización” del poder político, es decir, una pérdida de capacidad de los ciudadanos de participar en y controlar las decisiones que les afectan.

En este sentido está, por un lado, el mal llamado “déficit democrático” de la UE, es decir, el hecho de que el funcionamiento institucional de la Unión Europea tiene unas carencias desde el punto de vista de la democracia representativa que harían, por ejemplo, imposible que la Unión Europea cumpliera los requisitos que exige a los Estados para formar parte de la misma.

Pero, aparte de este déficit democrático, que hace que las posibilidades de participación a nivel europeo que los ciudadanos tienen sean mucho menores que sus posibilidades (ya pequeñas) a nivel estatal, podría decirse también que el proceso de integración europea ha provocado una privatización del poder de creación del derecho. Éste es un fenómeno que no sólo ha ocurrido en la U.E. La privatización del poder de creación del derecho es un fenómeno que caracteriza a la globalización económica. En el caso de la Unión Europea, sin embargo, ha tenido unas manifestaciones especialmente claras.

Por un lado está el hecho de que la Comisión Europea, que es el órgano que tiene el monopolio de la iniciativa legislativa en la UE, haya elegido el mecanismo de los lobbies para realizar sus contactos con “la sociedad”. El mecanismo de los lobbies, como todo el mundo sabe, es profundamente desigualitario, más desigualitario que el mecanismo de la concertación social o que el principio de “una persona–un voto”. Por otro lado, aparte de la “colonización” por parte de los grupos de interés del *input* de los procesos legislativos se da también, en el *output*, un fenómeno de privatización. Éste consiste en que se atribuye a agencias independientes (a veces con el estatuto de personas jurídicas privadas) facultades normativas, por ejemplo, en materia de normas técnicas relativas a la seguridad de los productos para el medio ambiente y para la salud. Esta “delegación” del poder legislativo a entidades privadas que suelen estar fuertemente influidas por las empresas y por los grupos de interés tiene difícil cabida y legitimación en el marco de los principios del llamado “Estado democrático de Derecho”.

LA AMPLIACIÓN HACIA EL ESTE

Un aspecto del proceso de integración europea que está ahora en primer plano es la ampliación hacia el Este de Europa. Esta ampliación, que está a punto de ultimar la incorporación de 10

nuevos países, tiene un componente que cabría denominar “neocolonialista”.

Para entender el porqué de esta afirmación, hay que tener en cuenta que tras la Segunda Guerra Mundial se formaron, como mínimo, dos Europas: la Europa del Este y la Europa del Oeste. En 1989 cayó el muro de Berlín, se desintegraron los regímenes políticos llamados “comunistas” y la URSS experimentó un proceso de descomposición. En ese contexto, no se llevó a cabo una conferencia de los pueblos de Europa que tuviese por objetivo la creación de una “casa común europea” (como propuso Gorbachov). Lo que tuvo lugar fue una especie de “monopolización de la europeidad” por parte de la Unión Europea. Es decir, la Unión Europea se auto-atribuyó el poder de establecer qué condiciones debían cumplirse para poder ser europeo y se atribuyó también la capacidad de decidir quiénes cumplían esos requisitos y quiénes no (BALIBAR 2003: 299-305).

Esa actitud es la que ha presidido el proceso de ampliación de la U.E. hacia el Este. Pero, además, si examinamos las relaciones económicas que se han establecido como consecuencia del derrumbamiento de los regímenes del llamado “socialismo realmente existente”, podemos ver que se han consolidado unas pautas de desarrollo económico dependiente por parte de los países del oeste respecto de los países del este. Estos países se han convertido en mercado para los productos agrícolas subvencionados de la Unión Europea y para los productos alimenticios. También se han instalado allí industrias que han deslocalizado sus plantas para situar las fases más intensivas de uso de mano de obra en lugares, como la República Checa o Hungría, donde la fuerza de trabajo es más barata. Allí, esas industrias producen tanto para el mercado local como para el mercado europeo (CARCHEDI 2001: 182-188).

Si examinamos el caso de la República Checa (que suele ser puesto como país modelo en lo que respecta a la integración en la Unión Europea) veremos que en ese Estado, que tiene un producto interior bruto (PIB) del orden de 50.000 millones de

dólares anuales, las empresas multinacionales extranjeras ubicadas en su territorio generan unas ventas de más de 40.000 millones de dólares, de acuerdo con las cifras proporcionadas por la ONU. Ese dato puede ser un indicador del peso que tiene el capital extranjero en la economía checa. Si examinamos las cifras acerca del origen de ese capital, vemos que en su inmensa mayoría procede de la Unión Europea y, dentro de ésta, fundamentalmente de Austria, Holanda y, sobre todo, Alemania.

Es decir que, en realidad, estamos ante un proceso de integración en el que las principales interesadas son las multinacionales de determinados países de la Unión Europea (especialmente las alemanas), porque ellas son las propietarias de las empresas de los países que se van a integrar y, por lo tanto, las principales beneficiarias de la libertad de circulación de bienes y capitales que implica la integración. Por lo tanto, bajo esta ampliación hacia el Este, subyacen más los intereses económicos de las grandes transnacionales europeas que un deseo sincero de reunificación de Europa, de construir un espacio político donde todos los pueblos europeos puedan sentirse cómodos, reconocidos e integrados.

EL PROYECTO DE TRATADO QUE INSTITUYE UNA CONSTITUCION EUROPEA

EUROPA S.A.

Hace un par de años se tradujo un libro del Corporate European Observatory titulado *Europa S.A.* (CEO 2002). “Europa S.A.” es el resultado de una serie de estudios llevados a cabo por el Corporate European Observatory (CEO) sobre la influencia de los poderes económicos en la Unión Europea. En el volumen se incluye un capítulo sobre la postura de los lobbies empresariales en el proceso de elaboración del Tratado de Amsterdam. Ese

capítulo puede darnos algunas claves sobre el sentido de algunas de las cláusulas del “Proyecto de Tratado que instituye una Constitución europea”.

La influencia de las empresas en la U.E (CEO 2002: 23-32)

De acuerdo con el estudio del CEO, las empresas transnacionales influyen de manera sistemática en los procesos de toma de decisiones de la UE muy especialmente, aunque no sólo a través de la Comisión. Pero a pesar del carácter sistemático y cuasi-institucionalizado de esta intervención, los medios de comunicación le prestan poca o nula atención y hay muy poca información sobre la misma.

Hoy en día, más de 200 multinacionales tienen representaciones en Bruselas a las que se suman las de más de 500 grupos de presión industriales. La relación entre las empresas y la Comisión se institucionalizó en los años ochenta en torno al proceso de conformación del Mercado Único y de la redacción de las 300 directivas que fueron necesarias para la armonización de las legislaciones interiores, produciéndose lo que los autores denominan una práctica “simbiosis” (24) entre ambos.

Hay que tener en cuenta, además, que los lobbistas actúan también en el Parlamento de Estrasburgo (hay unos 5 por parlamentario, como media). Este dato es muy importante en relación con las propuestas que ven la solución a los problemas de déficit democrático de la U.E. en el aumento de los poderes del Parlamento, pues éste está muy lejos de los ciudadanos europeos y, sin embargo, por lo que se ve, les queda muy cerca a los grupos de presión económica.

El grupo industrial más influyente en Europa es la ERT (European Round Table of industrialist: Mesa Redonda Europea de Industriales), que agrupa a medio centenar de las más importantes multinacionales europeas. Otro grupo de presión importante es la UNICE, la patronal europea.

La ERT, UNICE y el Tratado de Amsterdam (CEO 2002: 99-111)

El diseño institucional

El interés de la industria europea se ha centrado siempre en un diseño institucional que atribuyese mayores poderes a la Comisión (que es su interlocutor privilegiado) y que potenciase el voto mayoritario en el Consejo en aquellas materias necesarias para completar la liberalización del Mercado Único.

Competitividad y empleo

UNICE presionó para que la “competitividad” fuera incluida entre los objetivos prioritarios de la U.E. sin conseguirlo en Amsterdam. UNICE se opuso firmemente a que incluyeran referencias a la cuestión del empleo en Amsterdam. ERT fue más pragmática y aceptó que dichas referencias fuesen incluidas siempre que tuviesen carácter retórico y no comportasen medidas intervencionistas para fomentar la creación de empleo.

Apertura hacia el Este

Las multinacionales europeas estaban muy interesadas en una rápida apertura hacia los países del Este de Europa, en las que ven un enorme mercado (“cien millones de personas con gustos sofisticados” como dijo un representante de UNICE) y una reserva de mano de obra barata y cualificada; obviamente con la exigencia de que esos países pasaran por un período de ajuste y que se abrieran a los productos e inversiones extranjeras (eso es lo que ha permitido que en estos últimos años alemanes y holandeses hayan comprado buena parte de las empresas checas y húngaras).

Política exterior y de Seguridad Común

Las empresas europeas han manifestado su interés en que la UE hable con una voz única en materia de economía exterior. También en que se desarrolle una fuerza armada europea en beneficio de las empresas de armamento autóctonas.

La ERT, UNICE y el Proyecto de Constitución

Desgraciadamente, el CEO no ha elaborado ningún estudio sobre la influencia de los grupos de presión económica sobre el proceso de elaboración del “Proyecto de Tratado que Instituye una Constitución Europea”. No obstante, tanto UNICE como ERT han elaborado una serie de documentos que contienen sus propuestas en relación a la Constitución europea. Ese material está disponible en sus páginas web y los utilizaremos aquí como uno de los elementos de contraste para calibrar el sentido del proyecto elaborado por la Convención.

EL PREÁMBULO

Hay elementos en el proyecto de Constitución europea que son inequívocamente retóricos. Es decir, que proclaman principios u objetivos grandilocuentes que están en clara discrepancia con las características y poderes efectivos de las instituciones de la UE. El ejemplo más extravagante de exageración retórica lo constituye la frase de Tucídides que encabeza el Preámbulo: “Nuestra Constitución... se llama democracia porque el poder no está en manos de unos pocos, sino de la mayoría”. Visto el déficit democrático de la Unión, la influencia de los lobbies, la lejanía del Parlamento Europeo respecto de los ciudadanos y el papel de las “agencias”, es difícil pensar en un gobierno más elitista, tecnocrático y abierto a la influencia de los grupos de presión económicos que el de la UE.

Iniciar la Constitución con esa frase es una desfachatez.

LA PRIMERA PARTE DEL PROYECTO

Objetivos de la Unión (Art. 3)

Otro elemento acusadamente retórico lo encontramos en el art. 3.1 en el que se dice que *la* finalidad de la Unión es promover la

paz, sus valores (democracia, libertad, igualdad, etc.) y el bienestar de sus pueblos. El uso del artículo determinado “la” incrementa el grado de carga retórica, pues no es que se diga que todo eso tan bonito es “una” finalidad de la UE sino “la” finalidad. Y desde luego, la UE no está equipada en absoluto con mecanismos ni competencias para promover la paz, no es ese *su* objetivo. Ni siquiera se puede decir que ese sea realmente *un* objetivo de la UE.

El verdadero objetivo de la UE está expresado en el art.3.2: “La Unión ofrecerá a sus ciudadanos... un mercado único en el que la competencia sea libre y no esté falseada”.

Este artículo pone de manifiesto que la auténtica esencia de la UE no es la de conseguir ninguna finalidad cosmopolita, como la paz, ni siquiera la de perseguir objetivos universales. El objeto de preocupación de la UE no es la humanidad, ni siquiera todas las personas que viven en Europa, sino sólo los “ciudadanos europeos”. Y lo que se ofrece a esos ciudadanos europeos es un mercado único en el que está garantizada la libre competencia, convirtiéndose, así, ésta en un auténtico “valor superior” (junto con la estabilidad de los precios) de la Unión Europea.

El segundo párrafo del art.3.3. vuelve a introducir otra cláusula retórica: “La Unión combatirá la marginación social y la discriminación y fomentará la justicia y la protección social”. Como se verá, la Unión no tiene instrumentos ni competencias que permitan considerar la justicia social o la lucha contra la marginación como uno de sus objetivos.

La competitividad

UNICE ha estado obsesionada porque la competitividad se incluya entre los objetivos de la UE enumerados en el art.3. Eso es algo que persigue desde Amsterdam.

Parece ser que en un primer borrador efectivamente se incluyó la competitividad en el artículo 3 de la primera parte, pero posteriormente se eliminó. Ello motivó una carta de queja de UNICE al Presidente de la Convención y, finalmente, no el

sustantivo “competitividad”, pero sí el adjetivo “competitiva” aparece en el Proyecto de Tratado en el artículo relativo a los objetivos de la UE:

Art.3.3: “La Unión obrará en pro del desarrollo sostenible en Europa (...) en una economía social de mercado altamente competitiva...”

El tema de competitividad no obsiona tanto a ERT como a UNICE. Eso se puede explicar porque UNICE es fundamentalmente una patronal y su énfasis en la competitividad significa la subordinación de las políticas sociales y de empleo al crecimiento económico. O sea, que si se pretende estimular la creación de empleo a nivel europeo, por ejemplo, esto no se debe hacer mediante políticas keynesianas ni regulativas, sino fomentando la competitividad de las empresas, para que así la economía crezca más y de ese modo se genere empleo. Dicho en otras palabras: los objetivos sociales y de creación de empleo deben estar subeditados a los intereses de las empresas.

Hay una cuestión, en relación con la competitividad, que preocupa tanto a ERT como a UNICE: la evaluación del impacto de las decisiones y normativas europeas sobre la competitividad. El documento de ERT manifiesta su disgusto “por la falta de preocupación por el impacto de las decisiones sobre la competitividad”. UNICE va más lejos: propone que, de manera análoga a las evaluaciones de impacto ambiental, toda nueva regulación europea sea sometida, de manera obligatoria, a una evaluación de su impacto sobre la competitividad de las empresas. Para ello debe crearse una agencia independiente. Volveremos sobre ese tema más adelante.

La distribución de poderes entre la UE y los Estados miembros

El sistema de distribución de poderes entre la UE y los Estados no consiste en la elaboración de una lista de materias exclusivas de una y otros. La mayor parte de las competencias de la U.E. es compartida con los Estados y sometida a los principios de

subsidiariedad y de proporcionalidad. Es decir, que la Unión sólo debe intervenir si la acción de que se trate es más eficaz si se adopta a nivel comunitario que a nivel estatal y utilizando medios proporcionales a la finalidad que se persigue.

ERT está de acuerdo en este sistema flexible de distribución de competencias y se opone a que se instaure un mecanismo que detalle específicamente cuáles son las competencias de la Unión y los Estados.

Las instituciones

a) El Consejo Europeo y el Consejo de Ministros

ERT considera que una de las causas de la ineficacia del Consejo Europeo es la rotatividad de su presidencia. Esto debe ser remediado, aunque ERT no propone ninguna solución concreta.

ERT considera que el Consejo de Ministros también es un órgano ineficaz. Una de las razones de esta ineficacia es la exigencia de unanimidad. Por eso, ERT está a favor de la extensión de la regla de la mayoría cualificada.

En relación a este tema, es interesante ver qué tipo de cuestiones quieren las empresas que se decidan por unanimidad y a cuáles debe extenderse la regla de la mayoría. Es interesante porque la extensión de la regla de la mayoría a una materia implica en principio un interés de agilizar la regulación europea en ese tipo de cuestiones, mientras que el mantenimiento de la unanimidad significa un deseo de que cada uno de los Estados mantenga un derecho de veto sobre cualquier propuesta reguladora relativa a esa materia y, por tanto, una ralentización de la normación europea.

ERT no quiere que se aplique la regla de la mayoría a todas las materias, sino sólo a aquellas que tienen que ver con el funcionamiento y la culminación del mercado único. Utilizando una expresión contenida en uno de los documentos la regla de la mayoría “debería ser extendida a todas las áreas relevantes para los negocios transfronterizos dentro del Mercado Único...”

Según UNICE, la unanimidad debe reservarse, para:

a) Las materias de política social.

b) “Nuevas iniciativas políticas en el ámbito fiscal (por ejemplo armonización de sistemas fiscales, así como medidas fiscales europeas)”.

Huelgan comentarios acerca de en qué campos UNICE quiere que Europa siga siendo débil.

Por el contrario, debe extenderse la regla de la mayoría cualificada a todo lo que tiene que ver con relaciones económicas exteriores (inversiones, servicios, derechos de propiedad intelectual) y la adopción de medidas en apoyo de la competitividad empresarial.

La adopción de la regla de la mayoría en las relaciones económicas exteriores tiene como objetivo interiorizar de manera más efectiva y rápida los principios de la globalización liberal. Es decir, que acepten más rápidamente los principios de una economía “abierta”, desregulada y de “libre intercambio” mundial en todos los ámbitos de actividad. Esto está propuesto así para evitar la resistencia de países como Francia que defienden la “excepción cultural”, es decir, la tesis de que los bienes de cultura deben ser excluidos de las leyes del libre comercio mundial y tienen que ser objeto de una particular protección. Eso, por ejemplo, es lo que frena la desregulación de todo el sector cinematográfico. Si todavía subsiste un cine europeo de calidad es gracias a la excepción cultural.

Al analizar la tercera parte del Tratado, veremos en qué medida han sido recogidas las propuestas empresariales en materia de mayoría cualificada y unanimidad. En la primera parte, se crea la figura del Presidente del Consejo Europeo con un mandato de dos años y medio renovable, en lugar de las presidencias semestrales rotatorias. La mayoría cualificada se establece como regla general para la adopción de decisiones por parte del Consejo de Ministros (22.3). Y esa mayoría cualificada exige el voto favorable de la mayoría de los Estados miembros que representen 3/5 de la población de la Unión (art.24.1). interesante ver qué tipo de cuestiones quieren las empresas que se decidan por unanimidad y a cuáles debe extenderse la regla de la mayoría. Es interesante

porque la extensión de la regla de la mayoría a una materia implica en principio un interés de agilizar la regulación europea en ese tipo de cuestiones, mientras que el mantenimiento de la unanimidad significa un deseo de que cada uno de los Estados mantenga un derecho de veto sobre cualquier propuesta reguladora relativa a esa materia y, por tanto una ralentización de la normación europea.

b) La Comisión

De acuerdo con las propuestas de ERT, El papel de la Comisión debe fortalecerse. Como se señala en uno de sus documentos: “El mundo de los negocios confía en una Comisión Europea fuerte que aplique métodos de trabajo eficientes, como la única fuente posible de las políticas necesarias para el desarrollo ulterior del Mercado Único”.

Las funciones de la Comisión deben centrarse en un núcleo que comprende, además del desarrollo del Mercado Único, proponer las normativas europeas (regulaciones, líneas directivas). Por otro lado, el papel de Presidente debe ser reforzado para fortalecer la condición de la Comisión.

También UNICE, quiere una Comisión reforzada: “La UE debe tener una Comisión fuerte e independiente que actúe como guardián del Tratado”.

Y efectivamente, en el artículo 25 del proyecto, la Comisión Europea se configura como el auténtico “guardián de la Unión”. Es el órgano encargado de promover “el interés general europeo”, velar por la “aplicación de las disposiciones de la Constitución” y supervisar “la aplicación del Derecho de la Unión”. Además, el Presidente de la Comisión es elegido por el Parlamento a propuesta del Consejo y la Comisión puede ser objeto de moción de censura parlamentaria. (arts.25 y 26)

Todo ello refuerza políticamente a la Comisión, que es el órgano preferido de los sectores empresariales (como se puede comprobar en sus papeles), dada su “accesibilidad”.

c) El Parlamento

ERT defiende la tesis de que el Parlamento Europeo debe ser el representante de los ciudadanos en Europa y no una cámara de los pueblos o de las naciones europeas. Los intereses nacionales deben ser defendidos por los parlamentos de los Estados miembros por medio del control de la actividad de los respectivos ministros en Europa.

En el proyecto, la función legislativa se presenta como una competencia compartida entre el Parlamento y el Consejo (art.19) (art.22). El procedimiento legislativo ordinario exige un acuerdo entre Parlamento Europeo y Consejo de Ministros para poder dictar una ley europea (art. 33.1).

No obstante, en el art.46 se consagra el acceso de los lobbies y grupos de presión a los procesos de toma de decisiones de la Unión bajo el rótulo de “Principio de democracia participativa”. Ese supuesto principio se contrapone al de democracia “representativa” contenido en el artículo anterior, como si los mecanismos representativos no tuvieran (al menos idealmente) una finalidad participativa. En cualquier caso, el adjetivo “participativo” no puede considerarse precisamente un buen hallazgo (parece un pleonasma) y tiene un fuerte contenido retórico pues, como se ha dicho, lo que hace es consagrar el derecho a la “participación” de los lobbies y grupos de presión económicos.

Normas europeas

El proyecto lleva a cabo una racionalización y sistematización de los tipos de normas europeas, sus características y las competencias para dictarlas. Desaparece la distinción entre directivas y reglamentos y es sustituida por la distinción entre leyes marco europeas y leyes europeas. Pero la primera parte del proyecto no aborda uno de los principales problemas de legitimidad que tiene la UE y que es la capacidad normativa de las agencias independientes.

La importancia de esta cuestión se pone de manifiesto en la

defensa que hace UNICE del que denomina “principio de subsidiariedad funcional”. Ese principio implicaría que cuando esté justificado que una acción se realice a nivel europeo, es necesario calibrar si es mejor que esa acción la lleve a cabo una institución de la UE u otro tipo de actor (por ejemplo, una agencia o los representantes de la sociedad civil negociando entre sí).

Que se recomiende la inclusión de este principio significa un paso más en el proceso de privatización de la producción del derecho europeo, pues muchas de las agencias europeas están colonizadas directa o indirectamente por las empresas (por ejemplo, las agencias europeas de normalización), y dejarlo a los representantes de la “sociedad civil” es una manera de implantar la ley del más fuerte.

Como muestra de la confianza que el sector empresarial tiene en las agencias “independientes”, UNICE pone un par de ejemplos de lo que la agencia para la evaluación del impacto sobre la competitividad -compuesta por “expertos”-, “debería decir”. Así en el caso de la regulación sobre registro, evaluación y autorización de productos químicos, (en proceso de elaboración), esa agencia “independiente”, en caso de existir, debería haber dicho que se exigen evaluaciones de riesgo para miles de sustancias, que el coste de esas evaluaciones es muy alto y recae mayoritariamente sobre un pequeño porcentaje de empresas y por tanto, “debería” haber dictaminado que la Comisión buscara alternativas menos costosas.

No deja de ser curioso que UNICE pueda predecir con tanta exactitud cuáles serían los dictámenes de una agencia “independiente” en un caso concreto.

Se puede decir, por tanto, que hay un interés muy grande por parte de los sectores empresariales de controlar directamente el proceso de producción normativa a pesar de la confianza que desprenden las instituciones europeas para las empresas. Ese interés resulta también patente en la exigencia de sustituir la legislación por mecanismos de co-regulación y autoregulación. Es decir, que sean los códigos de conducta elaborados por las propias

empresas las que cumplan parte de la función normativa que hasta ahora cumplía la legislación europea.

Política exterior y de seguridad común

En la política exterior y de seguridad común rige la regla de la unanimidad (art.39.7) y siempre se respetarán las obligaciones derivadas del Tratado de la OTAN (art.40.2).

Se establece el compromiso de reforzar la “base industrial y tecnológica del sector de la defensa” y se creará, para ello (¿cómo no?) una “Agencia” Europea de Armamento, cosas que no parecen muy congruentes con el objetivo de la paz tan pomposamente enunciado en el art. 3.

Libertad, seguridad y justicia

El art.41.1 señala que la Unión constituirá un “espacio de libertad, seguridad y justicia”. Esa es una expresión retóricamente grandilocuente para unos objetivos que tienen que ver básicamente con la mayor cooperación en materia policial y de aduanas-inmigración. “Espacio de seguridad policial” sería una expresión más adecuada al contenido de este objetivo.

LA TERCERA PARTE DEL PROYECTO

En esta tercera parte del proyecto, que recoge el contenido de los tratados constitutivos en materia de políticas comunitarias se puede constatar la diferencia de contenido, contundencia y precisión entre las competencias y objetivos relativas a política económica y monetaria y las referidas al empleo y política social. En las dos primeras la UE tiene competencias reales para decidir, los objetivos son precisos y existe la posibilidad de imponer sanciones, cosa que no ocurre en las segundas

Política económica y monetaria

Principios: (art. III 69)

Se establece como criterio fundamental de actuación el “Respeto al principio de una economía de mercado abierta y de libre competencia” Eso contradice los objetivos del art.3 de la primera parte que habla de una economía “social de mercado”.

Por otro lado, los “principios rectores” comunes a la política económica y monetaria son: “precios estables, finanzas públicas y condiciones monetarias sólidas”.

Política Económica

Se prevé la elaboración de un proyecto de orientaciones generales para las políticas económicas por parte del Consejo de Ministros que tendrá carácter vinculante (III 71). Se establece que los Estados miembros evitarán déficits públicos excesivos (art. III 76).

Se prevé, además, fijar unos valores máximos de déficit público (de momento en la Eurozona está fijado en el 3% del PIB por el Pacto de Estabilidad) y de endeudamiento (el 60 % del PIB). En caso de que un Estado no cumpla con estas obligaciones, el Consejo de Ministros puede imponer sanciones (como multas o la obligación de realizar un depósito ante la Unión) Art. III 76.10.

Este rigor monetario está de acuerdo con los criterios de ERT. De hecho, esta asociación valora muy positivamente el Pacto de Estabilidad. Pero ERT va aún más lejos y propone una serie de mecanismos para reforzar este control en la Eurozona, como el de que los presupuestos nacionales, antes de ser aprobados, sean revisados y discutidos por el consejo de Ministros. También propone que se ejerza un control cuidadoso para asegurar la “sostenibilidad a largo plazo” de las finanzas públicas en especial en lo relativo a las pensiones y a los (crecientes) costes sanitarios, lo cual significaría sustraer a la soberanía nacional y someter a los criterios coherentes con los del Banco Central Europeo la política de pensiones y la de salud pública.

Política Monetaria

Hay que tener en cuenta que la política monetaria de los Estados que hayan adoptado el euro es una competencia exclusiva de la Unión (art. 12 I). Eso constituye una excepción pues, como se vio, la mayor parte de las competencias son compartidas.

En el art.29 de la primera parte se consagraba ya la independencia del Banco Central Europeo y se señalaba que el objetivo principal de éste es “mantener la estabilidad de los precios” (art.29.2). El art. III-77 reitera que: “El objetivo principal del Sistema Europeo de Banco Central será mantener la estabilidad de los precios” y actuará “con arreglo al principio de una economía de mercado abierta y de libre competencia”.

La independencia del BCE está establecida también en el art. III 80 en el que se señala que no podrá “solicitar o aceptar instrucciones de las instituciones, organismos y agencias de la Unión, ni de los gobiernos de los Estados miembros”.

Es decir, que una materia tan importante como la política monetaria se sustrae a los Estados, pasa a ser competencia de la Unión y se asigna su ejercicio a un órgano situado fuera del control de las instituciones políticamente responsables, (como si la política monetaria fuese una actividad de carácter meramente técnico, cuyas decisiones careciesen de implicaciones o connotaciones políticas).

Por otro lado, se mantienen los criterios de convergencia de Maastricht para los Estados que quieran formar parte del euro (Art. III 92).

Políticas de empleo

Lo que se plantea en el proyecto en relación con el empleo es, simplemente, que los Estados “coordinen” sus políticas. Es decir, se trata de que se comuniquen unos a otros sus planteamientos y acciones, para no llevar a cabo actuaciones incoherentes o incompatibles.

Así, el art. III 97 señala que “La Unión y los Estados miembros *se esforzarán* (...) por desarrollar una estrategia coordinada para el empleo”.

Este objetivo, ya de por sí bastante modesto, debe además subordinarse a las orientaciones generales de política económica elaboradas por el Consejo de Ministros (III 98) que, a su vez, están sometidas a los principios de garantizar unos precios estables y unas finanzas públicas sólidas en el marco de una economía abierta de mercado.

Las políticas de fomento del empleo no pueden, pues, realizarse mediante políticas económicas keynesianas o intervencionistas en general. De lo que se trata es de fomentar el empleo sometándose a las exigencias “del mercado”, teniendo en cuenta la competitividad de las empresas. Por ello el objetivo de los “esfuerzos de coordinación” deben ser “potenciar una mano de obra cualificada, formada y adaptable, y mercados laborales con capacidad de respuesta al cambio económico” (III 97).

En el terreno del empleo se excluye la armonización de las normativas de los Estados miembros III 101. Es decir, que no pueden utilizarse las normas europeas en este terreno para imponer una normativa marco ni mucho menos una normativa uniforme en lo que respecta a la política de empleo. Como mucho, podrán dictarse leyes o leyes marco europeas para “alentar la cooperación de los Estados miembros” a través de “los intercambios de información” o “facilitar análisis comparativos”.

Como se ve, no hay atribuciones para formular una política de empleo a nivel europeo sino sólo orientaciones para que los Estados colaborar y poner en común sus experiencias, eso sí, respetando siempre los principios económicos neoliberales. Esto concuerda perfectamente con la cínica postura que puso de manifiesto ERT con ocasión de las negociaciones de Amsterdam. Entonces, ERT, a diferencia de UNICE, aceptó que se incluyeran referencias a la política de empleo en el Tratado siempre que tuviesen carácter retórico y no comportasen medidas intervencionistas para fomentar la creación de empleo. Como dijo uno de sus representantes:

“Si los políticos consideran que tiene sentido incluir un capítulo sobre la importancia del pleno empleo y que eso agrada a la opinión

pública, no tenemos nada que objetar... No contribuiré a crear empleo, pero tampoco causará perjuicios, siempre que se mantenga en términos amplios, referido a aspiraciones” pp.105-6.

Política social

La política social de la Unión está subordinada, por un lado, a la “diversidad de las prácticas nacionales” y, por otro, a la “necesidad de mantener la competitividad de la economía de la Unión” (III 103). Esto se dice de entrada, en el primer artículo del apartado dedicado al tema. Se pone de manifiesto, por tanto, que se va a ser muy respetuoso con la autonomía de los Estados en este terreno (ya veremos en qué se manifiesta esto). También que la política social está subordinada a la obtención por parte de las empresas de un nivel óptimo de beneficios (competitividad) con las implicaciones que eso tiene en materia de mercado laboral, política social, gasto público, etc.

La política social se refiere al “fomento del empleo y a la mejora de las condiciones de vida y trabajo” III 103. Pero hay materias relativas a esos ámbitos que quedan expresamente excluidas de la competencia de la Unión: salarios, derecho de sindicación, huelga y cierre patronal (III 104.6).

En relación con las materias en que la Unión tiene competencia, se excluye la armonización de la normativa de los Estados miembros. No se pueden, pues, dictar normas europeas con el objetivo de homogeneizar la regulación de la política social a nivel de la Unión (III 204.2.a)

En algunas materias como salud y seguridad de los trabajadores, seguridad social, protección de los trabajadores en caso de rescisión del contrato laboral y consulta a los trabajadores podrán establecerse “disposiciones mínimas” que habrán de aplicarse “teniendo en cuenta las condiciones y reglamentaciones técnicas existentes en cada uno de los Estados miembros” (III 204.2.b).

Aquí se pone de manifiesto ese exquisito respeto a la autonomía y diversidad de los Estados, pues esa legislación europea de mínimos no es de aplicación inmediata sino que sólo se aplicará

teniendo en cuenta las condiciones y reglamentaciones de cada Estado (o, lo que es lo mismo, se aplicará en la medida en que el Estado tenga voluntad de hacerlo).

A pesar de todas estas restricciones en cuatro de las materias (seguridad social, paro, representación de los trabajadores y trabajadoras extranjeros) se aplica la regla de la unanimidad en el Consejo de Ministros para poder adoptar esa legislación de mínimos. Es decir, que cualquier Estado tiene derecho de veto al respecto. (III.204.3)

Por último, como una muestra más del respeto a las diversidades nacionales, la legislación de mínimos no afectará a la facultad de los Estados de “definir los principios fundamentales de su sistema de seguridad social”.

Todo esto pone de manifiesto las enormes dificultades que el Tratado pone para crear siquiera una legislación europea de mínimos en materia de política social. La Europa social seguirá teniendo, como hasta ahora, una “velocidad” enormemente más lenta que la Europa económica.

CONCLUSIÓN: LA NECESIDAD DE UN PROCESO CONSTITUYENTE Y UNA CONFERENCIA DE LOS PUEBLOS DE EUROPA

Como conclusión podríamos decir que es necesario democratizar y reorientar el proceso de integración europea. Es decir, es preciso aumentar el grado de participación de los ciudadanos, no sólo en el funcionamiento de las instituciones europeas, sino sobre todo en las decisiones relativas al rumbo del proceso integrador. Y hay que dar a ese proceso un sentido diferente, en el que las políticas sociales tengan predominio sobre las políticas neoliberales.

Para eso es necesario abrir un proceso constituyente democrático, es decir, un proceso en el que se utilicen todos los mecanismos de

la democracia tanto directa como indirecta para implicar a los ciudadanos en la discusión del proyecto europeo; un proceso constituyente en el que los medios de comunicación centren su atención en el debate acerca de la integración europea; un proceso que sea incluso más democrático que los procesos constituyentes que se han vivido en los Estados miembros.

El actual proceso constituyente europeo no cumple esas exigencias. Por un lado ha sido llevado a cabo por un órgano no elegido directamente por los ciudadanos y dentro del cual (a pesar de que había representantes de los parlamentos estatales y del Parlamento europeo), el poder de decisión estaba muy concentrado en las personas de confianza de los ejecutivos de los países miembros. Por otro lado, el resultado de la actividad de esa “Convención”, o sea, el “Proyecto de Tratado que instituye una Constitución europea”, se está examinando y negociando en el seno de una conferencia intergubernamental. Es decir, se está manejando como si se tratara de un tratado más.

El proceso iniciado en Laeken no es un proceso en el que haya habido la participación democrática de la intensidad que exigen los procesos constitutivos. No está claro, ni siquiera, que todos los países vayan a someter el proyecto de constitución a referéndum y en cualquier caso eso resultaría insuficiente dadas las enormes carencias del proceso de elaboración del propio proyecto.

El auténtico proceso constituyente democrático está, pues, todavía por iniciarse. Será necesario convocarlo y hacerlo, además, de manera que pueda articularse con una conferencia de los pueblos europeos. Esa conferencia será la que defina la identidad europea y la que establezca cuáles son los límites de Europa. Deberá, además, idear maneras de convivencia entre los diferentes pueblos europeos que no signifiquen una reproducción de los viejos esquemas colonialistas. Ese es el reto que los habitantes de Europa tenemos por delante.

José A. Estévez Araujo
marzo 2004

BIBLIOGRAFIA

- (BALIBAR 2003): BALIBAR, Étienne: *Nosotros, ¿Ciudadanos de Europa?*, Madrid, Tecnos, 2003.
- (CANTARO 2003): CANTARO, Antonio: *Europa sovrana*, Bari, Dedalo, 2003.
- (CARCHEDI 2001): CARCHEDI, G.: *For another Europe*, London, Verso, 2001.
- (CEO 2002): *Corporate European Observer: Europa S.A.*, Barcelona, Icaria, 2002
- (HARDT Y NEGRI 2002): HARDT, Michael y NEGRI, Antonio: *Imperio*, Barcelona, Paidós, 2002
- (MAC CORMICK 1996): MAC CORMICK, Neil: “La sentencia de Maastricht: soberanía ahora”, (trad. de Antoni Torregrosa) en *Debats*, 55, (marzo de 1996), pp. 25-30.
- (POIARES MADURO 2003): POIARES MADURO, Miguel: “Europe and the Constitution: what if this is as good as it gets?”, en WEILER Y WIND 2003 pp. 74-102.
- (POLLACK 2000) POLLACK, Mark A.: “A Blairite Treaty: Neo-Liberalism and Regulated Capitalism in the Treaty of Amsterdam”, en NEUNREITER, K. y WIENER, A. (eds.): *European Integration after Amsterdam*, Oxford University Press, 2000, pp. 266-289.
- (SHAW 2001): SHAW, Jo: “Postnational Constitutionalism in the European Union”, en CHRISTIANSEN, T., JØRGENSEN, K. y WIENER, A. (Eds.): *The Social Construction of Europe*, London, Sage, 2001
- (SCHMITTER 1996): SCHMITTER, Philippe C. “Examining the Present Euro-polity with the Help of New Concepts”, en G. Marks, F.W. Scharpf, P.C. Schmitter y W. Streeck: *Governance in the European Union*, London, Sage, 1996, pp. 121-150.
- (WEILER, 2003): WEILER, J.H.H.: “In defence of the status quo: Europe’s constitutional Sonderweg” en WEILER Y WIND 2003, pp. 7-23
- (WEILER Y WIND 2003): WEILER, J.H.H. y WIND, Marlene (eds.): *European Constitutionalism beyond the State*, Cambridge University Press, 2003

Felipe L. Aranguren

OTRA EUROPA ES POSIBLE

El proyecto de Tratado para una Constitución Europea, adoptado por la convención Europea (13 de junio y 10 de julio de 2003) “en nombre de los ciudadanos y Estados de Europa”, cuenta con el total desconocimiento de los ciudadanos, al menos en España. No se discute, nadie se informa, no interesa a quien apenas conoce su propia Constitución.

Estos textos legales cerrados, donde se vota el todo o el nada, son incómodos y antidemocráticos. Porque frente a artículos en los que se está de acuerdo, hay otros en los que la discrepancia es enorme. En el referéndum para la Constitución Española, yo voté en contra porque el Título preliminar define España como una monarquía. Pues bien, en el título I^o, después de hablar de la dignidad humana, la libertad, la democracia, etc., se define a la

---

Felipe L. Aranguren és sociòleg, polític i poeta

Unión como una economía social de mercado altamente competitiva, y más adelante se convierte a la Unión en garante de la unidad interna de cada Estado.

El proyecto define el marco de actuación exclusiva de la Unión: la política monetaria, la política comercial, la unión aduanera, los recursos pesqueros. Todo económico. Y los ámbitos compartidos por la Unión y los Estados son: el mercado interior, la agricultura y la pesca, el transporte, la energía, la seguridad y la justicia y finalmente la política social, el medio ambiente, la salud pública y la protección de los consumidores (no de los ciudadanos). Al Estado apenas le queda orden público como atribución. Y no es que me queje. Pero a la cesión de soberanía se añade el alejamiento de los órganos de decisión de los ciudadanos, el trágala de la OTAN, la independencia del Banco Central (como los actuales bancos centrales), el marco de seguridad de Schengen y Maastricht, la política exterior condicionada.

Demasiadas cosas.

Uno tiene la sensación de estar ante un acto de travestismo, donde la Europa económica se reviste de una pátina de Europa social.

Con el viento de conservadurismo que recorre Europa es lógico que el proyecto de Tratado (presidido por Giscard d'Estaing y que cuenta con Ana Palacio en su Praesidium !) no sea un modelo de constitución progresista y democrática. Aparte de las consabidas buenas palabras, el grueso del Tratado son medidas económicas, políticas y de seguridad. y en ninguna parte se especifica cómo consiguen los ciudadanos sus supuestos beneficios de salud, trabajo, vivienda, derechos, etc. La democracia no sólo es un marco de actuación política, sino que es un terreno donde se plasman los derechos ciudadanos. Pero el marco institucional es la "democracia representativa" de los ciudadanos en el Parlamento Europeo. Así que el voto cada cuatro años y poco más.

Toda la política de seguridad queda sometida a las "obligaciones derivadas del tratado del Atlántico Norte (art. 40 puntos 2 y 7). Se produce una nebulosa cuando se habla de solidaridad "en el

caso de un ataque terrorista... incluidos los medios militares”. ¿Quién define el terrorismo? En el art. 172 se incluye el terrorismo entre los delitos como trata de seres humanos, explotación sexual de mujeres y niños, tráfico de drogas y armas, blanqueo de dinero, corrupción, falsificación de medios de pago, delincuencia informática y delincuencia organizada. Si en España, que no usamos las medidas militares para enfrentarnos a ETA, alguien quiere aplicar esta “cláusula de solidaridad”, como en la guerra contra Irak, ¿se le permitirá? (art. 231). Sin embargo se salvaguarda la divulgación de información contraria a los intereses estatales y se protegen los datos sobre producción y comercio de armas.

La política social nombra el empleo como la prioridad número uno, pero se prevee un fondo social europeo para “facilitar la adaptación de los trabajadores a las transformaciones y cambios de los sistemas de producción”, es decir, el trabajador se adapta al mercado, porque el mercado es más importante que el trabajador. El medio ambiente parte del principio de que quien contamina, paga. Pero sabemos de empresas que ya prevén dichas multas y las cargan en sus precios, así que es el ciudadano contaminado quien paga. “Toda persona tiene derecho a acceder a un servicio gratuito de colocación” (art. 29). Pues que vengan y se lo digan a la ETT de mi barrio, que aún no se ha enterado. El trabajo en la UE queda sometido a leyes que quieren eliminar “aquellos procedimientos cuyo mantenimiento suponga un obstáculo para la liberalización de los movimientos de los trabajadores”. Cuanta palabrería para evitar hablar del mercado de trabajo y de los trabajadores como piezas de ese engranaje. La liberalización de los capitales les hace actuar igual con la liberalización del mercado laboral. Pero si el mercado necesita el movimiento de capitales, el trabajador necesita un puesto fijo.

Para quien sueña con una España federal, la federalización de Europa a través de la Europa de los pueblos era la mejor solución. El Comité de las Regiones, triste remedo, no cubre tales aspiraciones. Acercar la toma de decisiones al pueblo, garantizar los derechos sociales, pero no enumerándolos, sino explicando cómo

se hacen efectivos todos esos derechos inaplicables en una economía de mercado. Y así como se explica hasta el último pelo del Banco Central, no se explica igualmente la función del ciudadano. Parece, y de hecho lo es, una Constitución para los grandes grupos de poder económicos, políticos y sociales.

Este tratado nos enfrentará, antes o después, a un referéndum. En el proceso habrá quien tache de antieuropeísta a quien proclame su voto negativo o al que lo pida. Nada más errado. Deberíamos iniciar el camino para conseguir una izquierda europea federada que oponga una serie de propuestas progresistas en esta Constitución de capitalistas. Y digo “en” y no “a”, porque también hay sus buenos artículos, aunque no podamos votarlos punto por punto. Y porque el realismo político nos dice que esta Constitución será aprobada y que estaremos sometidos a ella. Gran parte de nuestra futura lucha también se hará en territorio europeo. Empezando por el Foro Social Europeo.

Felipe L. Aranguren
març 2004

JACOPO VERNIER

El judici sobre el procés de construcció europea s'ha de realitzar amb perspectiva històrica. El significat de la unitat europea no és, en efecte, fix en el temps i depèn tant del seu caràcter intern com del context extern en el qual aquest procés es realitza. Per tant, és important recordar que la construcció de la Unió Europea comença en un context internacional completament diferent de l'actual. La guerra freda havia imposat la divisió en dos del nostre continent. El naixement de les Comunitats Europees (la Cee, Euratom i la Ceca) està connectada, en primer lloc, a l'exigència de l'imperialisme dels EUA, d'erigir a Europa Occidental un bastió per impedir qualsevol penetració de la URSS.

L'oposició d'una part important de l'esquerra política a aquest tipus d'estructura estava, en aquella fase, més que motivada històricament. Ja des d'aleshores, però, no han estat marginals in-

---

Jacopo Vernier és responsable de polítiques internacionals del PdCI

tents diferents d'aquests, orientats a aconseguir una més gran integració entre els països europeus.

Per començar no s'ha d'infravalorar la influència del pensament federalista democràtic i progressista que veia en la construcció europea, amb raó, la possibilitat d'allunyar la guerra del nostre continent. Després dels milions de morts produïts en l'enfrontament entre les potències europees la idea d'unitat era, objectivament, una idea de pau.

La idea d'una "independència europea", a la que es referien aleshores alguns polítics i pensadors importants, no estava de cap manera present en la realitat de les Comunitats Europees i ningú podia preveure, en aquells dies, el final de la divisió bipolar del món.

L'Europa post-bèl·lica naixia, per tant, dins d'una gran contradicció. Era, en efecte, l'instrument per impedir que el nacionalisme europeu es revifés, a partir de polítiques comuns sobre els temes estratègics fonamentals (energia, acer i agricultura), però, tot i ser un projecte "de pau", estava fortament condicionat pel context de guerra, que – tot i ser freda – s'estava combatent en el planeta.

De fet, la correspondència entre el quadre de les comunitats i el context de l'OTAN era la millor demostració d'un vincle fortíssim entre la construcció econòmica i les exigències de conteniment militar dels països capitalistes davant del bloc socialista.

Però, precisament, aquestes exigències de conteniment han produït en l'Europa Occidental, i, per tant, dins de les Comunitats Europees, alguns esdeveniments que tenen avui una gran importància pròpia.

La necessitat d'estabilitzar els països europeus davant de les destruccions de la guerra, primer, i l'efecte combinat de la força del moviment obrer en els països occidentals i del perill que representava la presència dels països socialistes, després, han fet possible, precisament en l'Europa occidental, un compromís de classe, una redistribució de la renda que ha pres la forma històrica de l'Estat del benestar.

Aquest compromís no és fill només de la iniciativa “socialdemòcrata” sinó, com s’ha reconegut també dels més actius dirigents socialistes, deriva sobretot de les relacions de força internes i internacionals que empenyien els forts poders del capitalisme a concedir en Europa Occidental allò que no estaven disposats a concedir ni tan sols en els mateixos EUA.

Hi ha hagut, per tant, un bescanvi entre algunes limitacions als processos d’acumulació capitalista i la garantia d’un control geoestratègic indispensable per a les lògiques de l’enfrontament bipolar.

El creixement del “model social europeu” és, per tant, fill d’aquella època i d’aquelles relacions de força. No és casual que en quant s’han modificat estructuralment aquelles relacions de força, amb la caiguda del bloc socialista, els poders forts del capitalisme europeu i internacional han qüestionat immediatament l’equilibri social precedent.

Com totes les construccions històriques, també l’europea, no s’ha de jutjar en abstracte, sinó en relació al context en que es du a terme.

Si, per tant, en el passat eren més que legítims els dubtes sobre si la construcció europea era positiva per a les classes treballadores i, més en general, per a la perspectiva d’un món de pau, tornar a proposar avui en dia els mateixos paràmetres interpretatius significa no tenir en compte l’enorme transformació dels equilibris internacionals que va provocar l’enfonsament de la URSS.

La caiguda del bloc socialista, sigui quin sigui el nostre judici sobre aquella experiència, ha deixat una única súper potència planetària i, des del punt de vista econòmic i social, ha significat un clar empitjorament de les relacions de força en el món del treball i de les classes subalternes.

Aquest nou quadre s’ha imposat immediatament a Europa. La resposta que la Unió Europea ha donat és una resposta encara plena d’incògnites i molt contradictòria. En realitat Europa no ha arribat gens preparada a la cita amb la seva reunificació i li costa donar-se un projecte històric comú.

La disfressa ideològica que cobria la construcció del mercat europeu era, en efecte, filla d'una època en que la redistribució de la renda era imposada per raons "externes" i no s'aguanta, per tant, amb la nova realitat.

Per una banda, el capitalisme productiu europeu no dóna per descomptat que vulgui i pugui continuar acceptant l'actual compromís de classe, ni tan sols a canvi de polítiques proteccionistes (encara més davant de la presència d'un moviment obrer que viu una fase defensiva, almenys des de finals dels anys '70 i, per tant, des d'aquella enorme transformació en els sistemes de producció amb la qual el capitalisme va donar resposta a l'última veritable ofensiva política i social de les forces de transformació).

Per l'altra, és cada vegada més forta la pressió del capitalisme financer global, a la recerca de nous mercats i nous recursos per cremar per mantenir l'acumulació especulativa.

La característica principal del "model" europeu, és a dir, l'Estat del benestar, està patint, avui en dia, un duríssim atac per motius tant polítics com econòmics.

L'Estat del benestar, en efecte, realitza una acumulació de recursos, abans de tot econòmics, en mans de subjectes públics. Aquests subjectes, inclús quan estan sota el control d'una política no progressiva, han demostrat, per raons de mandat, però també per lògiques internes de les estructures mateixes, no estar sempre disponibles a posar immediatament a disposició aquests recursos segons les exigències imposades pel mercat.

La Unió Europea ha esdevingut, però, també un problema de caràcter geoestratègic.

La nova estratègia dels EUA de la guerra permanent i preventiva no preveu, en efecte, cap forma de multilateralisme internacional. El sistema de domini global descrit pels neoconservadors americans sota el títol del "nou segle americà" preveu que els EUA no hagin de negociar amb ningú les seves "exigències de seguretat nacional" i, per tant, que no hagin de compartir amb ningú el botí de recursos del planeta, que es disposen a explotar.

Europa ja no és per als EUA un instrument útil de conteniment de la URSS, sinó que ha esdevingut un problema cada vegada més molest.

El mercat europeu és, pel que fa a nombre d'habitants en quant a volum dels intercanvis, el més important del món. Aquest mercat s'ha dotat fins i tot d'una moneda que, en teoria, podria fins i tot qüestionar el monopoli del dolar com a moneda de reserva i de bescanvi en el mercat mundial.

Se a això hi afegim les guerres comercials EUA-UE sobre qüestions fonamentals com el sector agroalimentari o l'acer, ens podem adonar que les "contradiccions intercapitalistes" s'estan obrint.

Europa, per tant, inclús en contra de la seva pròpia voluntat, està assumint un rol diferent del que havia tingut durant una fase molt llarga de la història.

Això, òbviament, no significa en cap cas que aquesta Europa que s'està construint representi avui en dia, intrínsecament, un fet positiu només perquè és objecte d'una duríssima ofensiva per part dels Estats Units. És important, però, notar que aquesta ofensiva, desenvolupant-se en tots els terrenys (financer, comercial, polític i de control de les fonts d'abastiment) en qualsevol altre context històric probablement ja hauria provocat una guerra.

L'Europa d'avui en dia, és, però, objectivament un dels impediments principals per a la realització d'un projecte imperialista i colonial que posa en perill el futur de l'espècie humana.

Crec que hem de partir d'aquí per valorar històricament, avui, el significat de la construcció europea. Si n'entem el valor general, i no només l'intern, és, per a mi, conseqüent un nou judici que parteix del pressupost de que la defensa dels interessos de classe i d'una perspectiva de pau passa, avui en dia, per la derrota d'un enemic principal (representat per l'extrema dreta que es troba en el poder en els EUA) e dels seus aliats mundials (Berlusconi i Sharon son part integrant d'aquest bloc reaccionari).

D'aquí la necessitat que les forces progressistes treballin perquè avui el procés de construcció europea no retrocedeixi, sinó que a més procedeixi el més ràpidament possible cap a la realització d'una unitat política i d'una real sobirania continental.

No és realista pensar, després de la reestructuració capitalista que hem viscut, en cap mena de retorn a la mera sobirania nacional. La defensa dels drets socials pot donar-se només on la política pot reconstruir una pròpia funció de govern dels processos econòmics. Aquest nivell mínim és avui en dia el continental i, per això, és necessari que juntament amb la moneda hi hagi un govern de l'economia. Calen també institucions plenament democràtiques, fundades sobre una real representació, sense la qual les multinacionals seran l'únic interlocutor de les burocràcies del mercat. Finalment, és necessària una real independència, també en la qüestió de la defensa, perquè Europa pugui ser protagonista d'una reconstrucció de les institucions internacionals (no només l'ONU, sinó també tots els organismes multilaterals) basada en noves i equilibrades relacions de força.

Per totes aquestes raons, el Partito dei Comunisti Italiani creu que avui en dia, en aquesta fase de la història i amb aquestes relacions de força polítiques i socials, la construcció europea és d'interès primari per a una força d'esquerres i comunista.

És clar que també aquest és un procés polític i, per tant, és deure de l'esquerra no només mantenir-lo, sinó també travessar-lo i modificar el seu desenvolupament. És fonamental actuar per impedir el naixement, simplement, d'un nou pol imperialista o colonialista, però actuant perquè Europa sigui capaç de donar-se un rol històric nou. Europa conté internament la possibilitat i els recursos culturals i polítics per ser protagonista d'un nou model de relacions internacionals que no és basi en l'explotació i el domini, sinó en l'intercanvi en igualtat de condicions. De fet, Europa no té cap possibilitat de desafiar els EUA en el seu terreny, sortiria malparada d'aquest tipus de competició.

Si existeix un futur per a Europa, aquest roman en la possibilitat de canviar les regles del joc, de refusar radicalment la guerra,

d'actuar per un nou model “de desenvolupament, de producció i de consum” fonamentat en el dret dels homes i de les dones, dels pobles, de tota la humanitat i de les generacions futures a una vida digna i lliure.

Traducció a càrrec de Sandro Maccarrone

SYLVIA-YVONNE KAUFMANN

La “Sociedad Europea” en la Constitución

¿Qué derechos de participación y cooperación se posibilitarán?

Parece que hoy no hay nada tan popular como la presente llamada al fortalecimiento de la “sociedad civil” – *was immer das auch heissen mag*. Para algunos, la sociedad civil es más bien un concepto genérico para el ámbito de un compromiso social “no-gubernamental” – exactamente: para la “totalidad de todas las estructuras de organizaciones, cuyos miembros sirven al interés general mediante un proceso de discusión y entendimiento, y se comportan como intermediarios entre el poder público y los ciudadanos y ciudadanas.”¹. Para el resto, en cambio, “la sociedad civil” representa lo Bueno, la encarnación de la democracia y la proximidad al pueblo. Lo que se deriva de la “sociedad civil”, según esta extendida opinión, no puede ser tan malo o antidemocrático

---

Sylvia-Yvonne Kaufmann es Miembro de la Convención Europea y Eurodiputada por el PDS

– ya que viene directamente de las ciudadanas y ciudadanos, desde “abajo”, y constituye un contrapeso hacia la manera de obrar orientada al poder y a menudo apartada de la realidad que tiene la clase política-.

Si dirigimos una mirada más atenta a las instituciones y asociaciones que en su totalidad forman la “sociedad civil”, nos percatamos de que se trata mayoritaria y especialmente de organizaciones y acuerdos comunes, que persiguen una petición o por lo menos un fin, una petición que desde el punto de vista de estos grupos no está suficientemente establecida en el conjunto de la sociedad. Esto no es solo legítimo sino también necesario - una democracia viva depende obligatoria y realmente de este tipo de compromiso de las ciudadanas y ciudadanos-. De cualquier modo, es evidente que se persiguen peticiones altamente diferentes y a menudo completamente contrarias, y además tiene una embergadura social diferente. Igualmente – y aquí no quiero dejar ninguna duda – la representación de intereses particulares de este tipo no es el problema de un Estado y sus instituciones, algo del parlamento, el cual *qua definitionem* debería ser una representación procedente de la elección de *todas* las ciudadanas y ciudadanos. Como normalmente éste no es el caso que se da en la práctica, las instituciones estatales deberían ser entonces fundamentalmente libres de las peticiones de los intereses particulares. Propiamente, ninguna tarea estatal corresponde pues a las fuerzas de la sociedad civil, sino mucho más: les corresponde, como también en los partidos políticos, la función de concentrar y agudizar opiniones e intereses así como su representación en público.

¿Qué conlleva esto? Esto significa que – así lo he escrito en mi informe del Libro Blanco de la Comisión europea “Del gobernar

---

1)¹ *Posicionamiento de la comisión económica y social en el tema “El papel y la contribución de la sociedad civil organizada para la obra de unidad europea” (“Die Rolle und der Beitrag der organisierten Zivilgesellschaft zum europäischen Einigungswerk”)* del 22.9.1999, punto 7.1 y del 17.11.1999, pg. 339.

europeo” – la “sociedad civil organizada (...) es de gran importancia y de por sí relacionada con diferentes sectores y (...) ningún portador independiente puede tener legitimación democrática, de lo que se deduce, que sus representantes no son elegidos por el pueblo y así el pueblo tampoco puede anular la elección de estos representantes”. En consecuencia, esto significa finalmente que “la consulta de los círculos implicados con el fin de mejorar las propuestas de leyes sólo puede ser un complemento y nunca una sustitución para los procedimientos y las decisiones de las instituciones legislativas legitimadas democráticamente.”²

“Sociedad Civil” y Convención Europea

Una vez que aceptamos este punto de vista, nos queda claro donde se encuentran tanto las oportunidades como las fronteras de la participación de la sociedad civil. La Convención europea ha intentado introducir, a través de audiciones y discusiones, tantas propuestas de la sociedad civil como ha sido posible para su trabajo en el borrador de un contrato de Constitución Europea. Según la declaración del Forum público de la Convención, orientado por Laeken, hubo 1264 discursos de organizaciones no gubernamentales, de economía, escuelas técnicas, etc. Se realizó un congreso con diferentes grupos sociales. Entre éstos se encontraban iglesias y otras organizaciones religiosas, Think Tanks, representantes de organizaciones locales y regionales así como un sin número de organizaciones no gubernamentales. En Junio del 2002 se celebró una sesión extraordinaria del Pleno, que se dedicó a la sociedad civil. En Julio del 2002 se celebró la Convención de la Juventud, cuyos presidentes tomaron parte como observadores en el trabajo que siguió en la Convención.

---

2) Informe del Libro Blanco de la Comisión “Del gobernar europeo” (KOM(2001) 428 – C5 – 0454/2001 – 2001/ 2181 (COS)), comisión para preguntas constitucionales, reportera Sylvia-Yvonne Kaufmann, pgs. 10/51, puntos 11.

Por último, pero no menos importante, se retransmitieron por televisión e Internet las 26 sesiones plenarios de la convención, todos los documentos y aportaciones se publicaron en una página propia de Internet, que fue visitada por una media de 47000 personas, y en junio del 2003 llegó a 100.000 personas.

Todas estas medidas fueron correctas y necesarias, además, el debate público y la restauración de un diálogo con las ciudadanas y ciudadanos de la Unión Europea ya pertenecía a los trabajos más nobles de la convención. Al mismo tiempo se produjeron quejas acerca de la “no correspondencia de la sociedad civil” que, con seguridad, no hubieran sido acalladas aunque se hubiese multiplicado el tiempo invertido. Y al final de los trabajos de la convención hubo ganadores y perdedores de la sociedad civil organizada. Esto no dijo mucho del grado de acercamiento de los ciudadanos en la convención. Es igual como uno quiera quedarse ante los resultados de la Convención, ante el proyecto de Constitución finalmente presentado; está claro que, en comparación con todas las conferencias precedentes del Gobierno de la UE, la Convención Europea fue una ruptura en lo que se refiere a la participación pública y a la transparencia del trabajo, así pasó también con su predecesora: la convención de la carta de derechos de la UE.

Antes de centrarme en el proyecto de constitución de la convención y especialmente en dos ejemplos acerca del posible papel de la sociedad civil en relación con el debate sobre el contrato de constitución, me gustaría describir mi preocupante visión. No sólo mi preocupación sobre el lento trabajo de la conferencia del Gobierno, inadecuado en contenidos y formas; sino también y en particular sobre la alarmante ignorancia (al igual que antes) de las ciudadanas y ciudadanos en cuanto al trabajo en una Constitución Europea. De acuerdo con las encuestas, sólo un 38% de las ciudadanas y ciudadanos han oído algo de la Convención, y sólo una fracción de éstos conocen el texto. Éste es un resultado espantoso para alguien que como yo ha intentado durante 17 meses utilizar el trabajo de la convención para la integración de una Europa en paz, social y democrática.

Bajo mi punto de vista, el proyecto de constitución de la Convención – con todos sus déficits políticos y sus falsos encauzamientos – está unido a un progreso claro en dirección a la democratización de la UE. Esto no sólo se refleja en la aceptación de la carta de derechos como segunda parte de la constitución o en el hecho de que el derecho de codecisión del Parlamento europeo podría ser ampliado. La Convención ha discutido impetuosamente durante mucho tiempo – así como en muchas otras preguntas – sobre si se debería definir nuevamente la base de legitimación de la UE. Es decir: debe fundarse la UE en adelante como una unión de “Estados y pueblos”, como ya se hizo, o bien debe fundarse de ahora en adelante directamente en los “ciudadanos” junto con los Estados. He intercedido a favor de que la decisión falle en beneficio de los ciudadanos³. ¿Quién desempeñará, por último, sino las ciudadanas y ciudadanos mismos, el proceso de unificación europea? Son ellos quienes otorgan la legitimación democrática a una de las dos cámaras legislativas europeas mediante el voto directo al Parlamento Europeo.

Un resultado importante de la Convención en relación con el tema de debate es, en adelante, que la primera parte del proyecto de Constitución – con diferencia al actual statu quo de Niza –, bajo el título VI, contiene por primera vez un párrafo completo e independiente sobre “la vida democrática de la Unión”. En primer lugar se formulan aquí los tres principios de la democracia: principio de la igualdad democrática (Artículo 44), principio de la democracia representativa (Artículo 45) y principio de la democracia participativa (Artículo 46); en segundo lugar se ocupan del papel de los compañeros sociales a nivel europeo (Artículo 47) o de la situación de las iglesias y de sociedades ideológicas (Artículo 51). Aquí se incluye la oficina del representante europeo (Artículo 48) como también la obligación de los órganos de la UE

---

³ Ver artículo I-1 sobre la fundación de la Unión

a la transparencia en su trabajo (Artículo 49), o bien la cuestión de la protección de datos personales e individuales (Artículo 50).

Quiero subrayar dos preguntas más que, desde mi punto de vista, son decisivas para la actuación consecuente de la sociedad civil en el debate constitucional: por una parte la petición europea de la ciudadanía y por otra el referéndum sobre la constitución europea.

La petición ciudadana europea como oportunidad para la opinión pública

La decisión por parte de la presidencia de la Convención de aceptar en el último minuto un pasaje en el borrador de la constitución vino por sorpresa, pero no fue sin duda alguna casual. Este pasaje concede a las ciudadanas y ciudadanos el derecho de iniciativa directa para el proyecto europeo de leyes bajo determinadas condiciones (un mínimo de un millón de firmas de un “importante número de Estados miembros”). Por una parte la presidencia de la Convención debía enfrentarse a la creciente crítica pública por falta de profundas reformas para la democratización de la UE. Por otra parte, desde hace meses, desde el interior y el exterior de la Convención está en marcha una comprometida campaña para referéndums sobre el contrato constitucional i para la fundación de la petición ciudadana europea. Ésta ha sido asumida por NGO de diferentes Estados miembros de la UE, así como IRI Europe (Amsterdam) y “Mehr Demokratie”⁴ (Berlín) y finalmente ha sido apoyada por más de 100 miembros de la Convención.

Lo que prevé a nivel europeo el artículo I-46 párrafo 4 de la petición ciudadana europea del proyecto de constitución, no puede ser sólo valorado como el resultado de estas preocupaciones. Si la conferencia del gobierno saliera sin daño alguno de esta propuesta, se establecerían por primera vez en la

---

⁴ N. d. T.: “Más democracia”

historia europea elementos de democracia directa en el contrato europeo. La constitución de la UE establecería verdaderamente nuevos modelos, mediante las ciudadanas y ciudadanos, para la activa coestructuración de la unificación europea .

La petición ciudadana europea sería un complemento importante del principio de la representación democrática. Esto último es imprescindible, al tratarse de una representación de las ciudadanas y los ciudadanos mediante los diputados elegidos, con lo cual corresponderá a los partidos la tarea de concentrar y agudizar las posiciones políticas. Las diferencias de opinión institucionalizadas en la democracia aportan mucho a las discusiones públicas. Ésta es la condición principal de una democracia viva y que funciona. En el caso ideal, existe una interacción entre los partidos y la opinión pública, lo que repercute en la formación de la opinión y en las decisiones, y promueve éstas últimas. Esto es un elemento básico de la sociedad democrática – y aquí es donde se encuentra el ámbito de la participación democrática, que no puede sustituir el proceso democrático. Hay que enfrentarse decididamente a cualquier intento populista de denunciar la “democracia de partidos” mediante la confrontación con la “auténtica” democracia directa. Aquí no se está tratando más que con el pensamiento antiliberal y antidemocrático. Lo mismo vale para las esperanzas populistas derechistas, sobre el impedimento de elementos democráticos fundamentales de los referéndums, o incluso cuestionan o pretenden eliminar los derechos básicos y los derechos humanos. Evidentemente estas intenciones se rechazarán: los derechos fundamentales y los derechos humanos no se deben tener nunca sólo bajo disposición.

Sin embargo, un principio que aluda los elementos participativos de la democracia podría representar un complemento útil a un sistema representativo y parlamentario. Justamente donde la democracia de partidos (todavía) no funciona a causa de la falta de la política pública, la participación se convierte en un asunto urgente. Esto se dirige en mayor parte hacia la política europea, en la que todavía se discute demasiado poco públicamente.

Justamente en este punto la institución de la petición ciudadana podría ayudar: esto conlleva la necesidad de la toma de una perspectiva sobrenacional. Esta necesidad, así como la dedicación intensiva con normas y mecanismos legislativos a nivel de la UE, puede aportar a la formación una comprensión europea propia, que hasta hoy no se encuentra entre las ciudadanas y ciudadanos de la UE.

En definitiva, la petición ciudadana europea, como está previsto en el borrador de la constitución de la Convención, puede ayudar a crear una opinión pública europea y con ello llegar a contribuir decididamente a reducir el abismo entre Europa y sus ciudadanas y ciudadanos.

¿Referéndum sobre la constitución europea?

En la cuestión de ratificar la constitución europea no es suficiente que el único camino sea pasar por el Parlamento. En todos los países miembros de la UE necesitan un referéndum para proyectar las bases políticas hacia una Europa unificada legítimada por las ciudadanas y los ciudadanos. El hecho de que la Constitución Europea marque probablemente por mucho tiempo la convivencia de las personas y los Estados de la UE, hace que este proyecto sea de gran necesidad. En la República Federal Alemana no existe un fundamento legal para esto. Hasta el momento, el referéndum estaba previsto en la constitución del Land - pero a nivel federal el legislador ha rehuído hace años el introducir elementos participativos de la democracia. La PDS lo ha solicitado durante años, pero sin éxito. En nuestra opinión, sobre todo los grandes cambios en el Tratado de Maastricht y Ámsterdam se tenían que haber puesto a votación en un referéndum. En el año 1999, la fracción del PDS del Parlamento Alemán recogió nuevamente la iniciativa para la democracia directa. Introdujo una "ley sobre la iniciativa del pueblo, petición del plebiscito y referéndum"(BT-impreso 14/1129) en el Parlamento Alemán, para ofrecer a las ciudadanas y ciudadanos posibilidades ampliadas e inmediatas de participar activamente en

decisiones públicas. Pero, por desgracia, esta iniciativa en el Parlamento Alemán no tuvo ninguna posibilidad en su momento, como tampoco el proyecto de ley de la SPD y los verdes de introducir elementos directos de la democracia en la Constitución el 7 de junio del 2002 por causa de la fracción CDU/CSU.

El complemento de la democracia representativa a través de la democracia directa es todavía un futuro lejano en la República Federal Alemana de hoy en día. A decir verdad, en el marco del debate sobre la Constitución Europea se ha vuelto a impulsar esta discusión: en este momento hay votos para el referéndum sobre el texto de la Constitución Europea en todos los partidos políticos. El gobierno federal está en contra de esta petición aunque el SPD y los Bündnis 90/ Los verdes reconozcan la introducción de elementos plebiscitarios a nivel federal en el tratado de la coalición. También la CDU/CSU insisten en su postura de bloqueo en el Parlamento Alemán.

Pero no en cambio en el tema del referéndum que debe mantenerse al orden del día. El legislador tendría que abrir mínimamente un camino para un referéndum consultivo, para que así fomente el debate necesario y urgente sobre el texto de la Constitución de la EU en una amplia opinión pública. Este debate y la sensibilización de la opinión pública que conlleva se necesita urgentemente, para – como se pide en muchas intervenciones – acercar realmente Europa a las ciudadanas y ciudadanos.

Traducció de Jaime Aranda, Celia García, Carme Fortià

